

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Tereza Vlachová

Důkaz svědkem a znalcem v českém a francouzském trestním procesu

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 23.10.2016

Tato práce byla částečně vypracována v rámci studijního pobytu LLP Erasmus+ na
Université de Toulouse Capitole, Toulouse, Francie.

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze dne

Tereza Vlachová

Poděkování:

Děkuji vedoucímu své rigorózní práce JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a připomínky k této práci a za jeho velmi vstřícný přístup.

Obsah

Úvod.....	1
1 Dokazování v českém trestním procesu.....	4
2 Dokazování ve francouzském trestním procesu	6
3 Svědek v českém právním řádu	8
3.1 Pojem svědka	8
3.2 Práva a povinnosti svědka.....	9
3.2.1 Povinnost dostavit se na předvolání.....	10
3.2.2 Povinnost vypovídat a právo odepřít výpověď'	11
3.2.3 Povinnost podrobit se konfrontaci a rekognici	12
3.2.4 Povinnost zúčastnit se vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě	14
3.2.5 Povinnost podrobit se vyšetření duševního stavu znalcem a úkonům ke zjištění totožnosti svědka	15
3.2.6 Právo vypovídat v mateřském jazyce, právo na tlumočníka	16
3.2.7 Právo na právní pomoc	17
3.2.8 Právo žádat o neuvádění osobních informací v protokolu o úkonu trestního řízení, právo na informace o osobě pachatele a jeho bydlišti, právo na poskytnutí ochrany	17
3.2.9 Právo na svědečné.....	18
3.3 Provádění důkazu svědkem-výslech a svědecká výpověď'	18
3.3.1 Příprava výslechu.....	19
3.3.2 Průběh výslechu.....	20
3.3.3 Vyhodnocení svědecké výpovědi	21
3.4 Mladistvý jako svědek	22
3.5 Ochrana svědka.....	23

3.5.1	Zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.....	25
3.5.2	Utajení identity svědka	26
3.5.3	Problematika institutu utajení svědka	28
3.5.4	Judikatura.....	30
3.6	Postavení svědka ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	30
3.6.1	Právo na spravedlivý proces podle čl. 6 ve vztahu ke svědkovi.....	31
3.6.2	Utajený svědek z pohledu Evropské úmluvy.....	33
3.7	Korunní svědek	35
3.7.1	Kritika institutu korunního svědka	36
3.8	Spolupracující obviněný	37
4	Svědek ve francouzském právním řádu	40
4.1	Úvod do francouzského práva	40
4.2	Pojem svědka	40
4.3	Práva a povinnosti svědka.....	42
4.3.1	Povinnost dostavit se na předvolání.....	42
4.3.2	Povinnost složit přísahu	43
4.3.3	Povinnost vypovídat	45
4.3.4	Právo na svědečné.....	48
4.3.5	Právo na ochranu proti nepříjemným důsledkům výpovědi	48
4.4	Provádění důkazu svědkem-výslech a svědecká výpověď	49
4.4.1	Výslech svědka ve stádiu vyšetřování	49
4.4.2	Výslech svědka ve stádiu řízení před soudem	49
4.5	Ochrana svědka.....	51
4.5.1	Historie.....	51

4.5.2	Utajení identity svědka	52
4.6	Asistovaný svědek	54
4.6.1	Historický původ institutu asistovaného svědka.....	54
4.6.2	Status asistovaného svědka	55
4.6.3	Procesní aspekty institutu asistovaného svědka.....	57
4.6.4	Změna statusu asistovaného svědka	60
5	Srovnání české a francouzské právní úpravy svědka v trestním procesu ...	61
5.1	Pojem svědka	61
5.2	Práva a povinnosti svědka.....	61
5.3	Provádění důkazu svědkem-výslech a svědecká výpověď	62
5.4	Ochrana svědka.....	63
6	Znalec v českém právním řádu	65
6.1	Odborné vyjádření	66
6.2	Odborné vyjádření vs. znalecký posudek	68
6.3	Odborné vyjádření vs. odborná pomoc vs. znalecký posudek.....	70
6.4	Znalec.....	70
6.4.1	Způsobilost být znalcem	72
6.5	Přibrání znalce do řízení	77
6.6	Odepření podání posudku a nemožnost jeho podání	80
6.7	Námítky vůči znalci a opatření o jeho přibrání do řízení	80
6.8	Vypracování znaleckého posudku	82
6.9	Náležitosti znaleckého posudku.....	85
6.10	Provádění znaleckého posudku.....	87
6.11	Revizní znalecký posudek	89
6.12	Hodnocení znaleckého posudku jako důkazu	90
6.13	Znalečné.....	93

6.14	Odpovědnost znalce	96
6.14.1	Soukromoprávní odpovědnost	96
6.14.2	Veřejnoprávní odpovědnost.....	97
6.15	Zánik práva vykonávat znaleckou činnost.....	100
6.16	Novelizace zákona o znalcích a tlumočnících	102
6.16.1	Vládní návrh zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech	102
7	Znalec ve francouzském právním řádu	105
7.1	Znalec.....	106
7.1.1	Způsobilost být znalcem	106
7.2	Přibrání znalce do řízení	108
7.2.1	Počet znalců přibíraných do řízení.....	112
7.2.2	Náležitosti žádosti o provedení znaleckého posudku	113
7.3	Vypracování znaleckého posudku	115
7.4	Znalecký posudek	117
7.5	Přísaha znalců	119
7.6	Provádění znaleckého posudku.....	120
7.7	Hodnocení znaleckého posudku jako důkazu	121
7.8	Znalečné.....	122
7.9	Odpovědnost znalce	124
7.9.1	Soukromoprávní odpovědnost	124
7.9.2	Disciplinární odpovědnost	124
7.9.3	Trestněprávní odpovědnost.....	125
7.10	Zánik práva vykonávat znaleckou činnost.....	125
8	Srovnání české a francouzské právní úpravy znalce v trestním procesu ..	127
8.1	Znalec a způsobilost být znalcem	127

8.2	Přibrání znalce do řízení	128
8.3	Znalečné	129
8.4	Odpovědnost znalce	129
8.5	Odborná vyjádření	130
9	Závěr	131
	Shrnutí	135
	Summary	138
	Klíčová slova:	141
	Key words:	141
	Seznam zkratk	142
	Seznam použité literatury a pramenů	143

Úvod

Tato rigorózní práce je komparací institutů svědka a znalce v českém a francouzském trestním procesu, které osobně považuji za nejzajímavější důkazní prostředky využívané v řízení.

Svědék, jakožto jedna z nejdůležitějších osob vystupujících v trestním procesu, je v trestním řízení využíván jako nositel důkazů od nepaměti. Jeho procesní postavení se v čase vyvíjelo a vyvíjí se dodnes s menšími či většími odlišnostmi v každém jednom státě. Znalec pak do řízení přispívá svými odbornými znalostmi a jeho názor je často laickou veřejností vnímán jako názor, na jehož základě bude případ rozhodnut.

Při svém studiu francouzského práva na Právnické fakultě UK jsem narazila na zvláštní a pro mě do té doby neznámý institut francouzského trestního práva-asistovaného svědka. Jelikož mě trestní právo vždy zajímalo, rozhodla jsem se tento institut prozkoumat blíže. Informace, které jsem se dozvěděla, mi přišly natolik zajímavé, že jsem se tématu svědka jako takovému chtěla věnovat i nadále. Při svém průzkumu jsem zjistila, že francouzský institut asistovaného svědka je v českém právním prostředí zcela neznámý, což jsem vyhodnotila jako příležitost přijít s novým tématem a poukázat na možnosti a zvláštnosti jiného právního řádu. Z těchto důvodů jsem zvolila téma postavení svědka už pro svou diplomovou práci nazvanou „Postavení svědka v českém a francouzském trestním procesu - komparace“.

Díky mé domovské univerzitě mi ve školním roce 2014/15 bylo umožněno vycestovat na studijní pobyt Erasmus+ na Université de Toulouse Capitole, kde jsem měla možnost podrobně studovat problematiku svědka v trestním procesu a výsledky pak přenést do své diplomové práce.

Po mém návratu a úspěšném obhájení diplomové práce jsem se rozhodla dále se věnovat velmi aktuálnímu tématu v České republice, a to tématu znalce. Toto téma je vnímám jako aktuální hlavně kvůli současné snaze o novelizaci zákona o znalcích, což je, vedle toho, že se jedná o institut blízký institutu svědka, hlavní důvod, proč mě institut znalce zaujal. Díky svému pobytu na univerzitě v Toulouse jsem získala cenné

kontakty, díky kterým mi bylo umožněno se zaměřit i na problematiku institutu znalce ve Francii, a porovnat tak českou a francouzskou právní úpravu i v tomto ohledu.

První a druhá část mé práce je stručným úvodem do problematiky dokazování, a to jak v českém, tak francouzském trestním procesu.

Ve třetí části své práce se věnuji postavení svědka v českém trestním procesu, tedy tím, kdo vlastně svědkem je a dále např. jeho právy a povinnostmi, tomu, jak výslech svědka probíhá a jaké problémy při něm můžou nastat, jaká jsou specifika výslechu mladistvého svědka, různým způsobům ochrany ohroženého svědka a využití institutu spolupracujícího obviněného v trestním procesu. V této části pak dále popisují institut korunního svědka jako takový a zabývám se problematikou pojetí svědka v rámci Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, která se promítá nejen do právního řádu České republiky, ale i do právního řádu druhé zkoumané země - Francii, neboť oba státy jsou signatáři Evropské úmluvy o lidských právech.

Čtvrtá část je zaměřena na právní systém Francie, konkrétně na její trestní právní předpisy ve spojení se svědkem. Mým úmyslem bylo vymezit vlastnosti svědka stejně tak jako v části první se zaměřením na odlišnou úpravu dané problematiky. Zvláštní a podrobnější kapitolou je pak poslední kapitola zabývající se institutem asistovaného svědka jakožto o velmi specifického typu svědka, který v českém právním řádu nemá obdobu.

Po kapitolách popisujících úpravu institutu svědka obou zemí následuje kapitola, která nabízí srovnání těchto dvou rozdílných úprav. V ní poukazuji zejména na hlavní rozdíly mezi těmito úpravami.

Dalším tématem mé práce je institut znalce. České právní úpravě znalce v trestním řízení je věnována kapitola šestá. V té popisují, kdo jako znalec v řízení může vystupovat a za jakých podmínek, vymezují institut znalce a instituty jemu se blíží (odborné vyjádření, odborná pomoc). Dále pak rozebírám proces příbrání znalce do řízení a také situace, které při něm můžou nastat. Dalším institutem, kterému se věnuji, je znalecký posudek jakožto výsledek činnosti znalce. Konkrétně popisují postup jeho vypracování, jeho náležitosti i to, jak probíhá jeho provádění v řízení a rovněž jeho hodnocení orgány činnými v trestním řízení, zejména pak soudem. Jednou z kapitol je i

pojednání o právní úpravě znalečného, jakožto znalcovy odměny. Následují kapitoly pojednávající o znalcově odpovědnosti, a to jak soukromoprávní, tak i veřejnoprávní. Na závěr části šesté jsem zařadila kapitolu pojednávající o současných snahách o novelizaci právní úpravy znalce, a zejména pak o vládním návrhu zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech.

Část sedmá je věnována francouzské právní úpravě institutu znalce. Stejně jako v části pojednávající o znalci v České republice je možné se dočíst, kdo je znalcem, jaké podmínky musí být splněny k výkonu znalecké činnosti a jak probíhá proces přibrání znalce do trestního řízení. Dále pak popisují, jak je francouzským právem upraven znalecký posudek, jaký je postup jeho vypracování, i jak je v řízení prováděn a následně i hodnocen. Tak jako v části české se i v části francouzské věnují tématu odpovědnosti znalce.

Osmá část je pak opět srovnáním obou právních úprav, přičemž záměrem bylo, stejně jako v části týkající se svědka, popsat hlavní odlišnosti mezi českou a francouzskou právní úpravou znalce.

Cílem práce je poskytnout čtenáři obrázek nejen o tom, jak funguje zapojení svědka a znalce do trestního procesu v České republice, ale i představu o jeho zapojení v jiné zemi EU, jejíž právní řád, ačkoliv není od řádu naší země velmi odlišný, mnohé menší rozdíly vykazuje, konkrétně tedy Francie. Za nejzajímavější pasáž osobně považuji kapitolu o asistovaném svědkovi, a to i z toho důvodu, že informace o něm nejsou dostupné v žádném jiném českém textu.

1 Dokazování v českém trestním procesu

Dokazování je odbornou literaturou definováno jako zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, jehož cílem a úkolem je vyhledat důkazy (orgány činné v trestním řízení mají povinnost vyhledávat vše, co by mohlo být použito jako důkazní prostředek)¹, zajistit tyto důkazy (povinnost orgánů činných v trestním řízení důkazy zabezpečit tak, aby mohly být v řízení dále použity-např. zápisem do protokolu), provést je (provedení znamená vykonání určitého důkazu, může být velmi různorodé v závislosti na konkrétním důkazním prostředku, např. výslech svědka, výslech znalce, ohledání místa činu, přečtení listiny apod.), prověřit (orgány činné v trestním řízení se při své činnosti nemůžou spokojit s důkazem, aniž by jej vždy podrobily kritickému zkoumání a uvedly jej do kontextu s ostatními skutečnostmi, a to zejména z důvodu jeho věrohodnosti) a vyhodnotit (hodnocení důkazů je korunou celého dokazování, jehož výsledkem je rozhodnutí v dané věci).²

Stejně jako rozhodování orgánů činných v trestním řízení, je dokazování považováno za jednu z jejich nejdůležitějších činností v rámci celého trestního řízení.³ Dokazování probíhá v rámci celého trestního řízení, tedy ve všech jeho fázích, zejména pak v řízení přípravném a v řízení před soudem a provádí jej tak všechny orgány činné v trestním řízení, podle toho, v jaké fázi se řízení právě nachází. Orgány činnými v trestním řízení jsou policejní orgán, státní zástupce a soud.

Vzhledem k tomu, že orgány činné v trestním řízení nebyly fyzicky přítomny při spáchání trestného činu, je potřeba, aby si za účelem rozhodnutí o tom, zda se trestný čin stal, popř. kdo jej spáchal, informace opatřily, k čemuž slouží právě dokazování. Můžeme tedy konstatovat, že účelem dokazování je tak zjištění skutkového stavu věci, na jehož základě pak orgány činné v trestním řízení rozhodnou o dalším postupu ve

¹ Bartoníková, D., Fryšták, M.: Znalecké zkoumání a písmoznalectví a jejich význam v trestním řízení, *Trestněprávní revue*, 12/2011, str. 345

² Fryšták M., Krejčí Z.: *Postavení znalce v trestním řízení*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 9

³ Zeman, P.: *Dokazování v českém trestním řízení po roce 1990 očima soudců a státních zástupců*, *Trestněprávní revue*, 6/2009, str. 178

věci. Aby bylo možné rozhodnout, je potřeba zjistit skutkový stav tak, že o něm nejsou důvodné pochybnosti a v rozsahu, který je pro rozhodnutí nezbytný. Za nejvýraznější můžeme považovat rozhodnutí o vině a trestu, které je korunou celého řízení a prostřednictvím něj je rovněž naplněn účel trestního práva, za který je obecně považováno zjištění trestných činů, zjištění jejich pachatelů a jejich spravedlivé potrestání.

Právní úpravu dokazování nalezneme v trestním řádu, konkrétně v hlavě páté, ustanoveních § 89 až §118. § 89 odst. 1 TŘ, která uvádí výčet skutečností, jenž je potřeba v rámci dokazování zjišťovat, § 89 odst. 2 TŘ pak stanoví, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci a rovněž obsahuje demonstrativní výčet důkazních prostředků, které v trestním řízení slouží k dokazování skutečností, jež je potřeba dokázat:

§ 89 odst. 1 TŘ

V trestním stíhání je v nezbytném rozsahu třeba dokazovat zejména:

- a) zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin,*
- b) zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek,*
- c) podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu,*
- d) podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele,*
- e) podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení,*
- f) okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.*

§ 89 odst. 2 TŘ

Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.

2 Dokazování ve francouzském trestním procesu

Pojetí a účel francouzského trestního práva se neliší od pojetí trestního práva českého. Za účel je považováno nalézt pachatele trestné činnosti a potrestat jej. Rovněž je zdůrazňováno, že je účelem trestního řízení je nalézat pravdu o tom, co se stalo a za jakých okolností se tak stalo.⁴

Stejně jako v českém právním řádu, i francouzský CPP v článku 427 stanoví, že jako důkaz může sloužit jakýkoliv prostředek.

čl. 427 CPP

Hors les cas où la loi en dispose autrement, les infractions peuvent être établies par tout mode de preuve et le juge décide d'après son intime conviction.

(Kromě případů, ve kterých zákon stanoví jinak, mohou být trestné činy dokazovány jakýmkoliv důkazem a soudce o nich rozhodne na základě svého vnitřního přesvědčení.)

Soudce není při hodnocení důkazů nikterak omezen, hodnocení a rozhodnutí na základě nich je plně na jeho posouzení. Stejně jako v českém právním řádu tak nejsou jednotlivé důkazní prostředky nadány různou důkazní silou, neexistuje ani žádný korunní nebo absolutní důkaz, ale rovněž se zde projevuje zásada volného hodnocení důkazů. Soudce tak může důkazy zkoumat z nejrůznějších hledisek, může je hodnotit samostatně či je porovnávat navzájem a podle závěrů z takového zkoumání pak na základě svého vlastního přesvědčení rozhodne. Soud je však oprávněn rozhodnout jen na základě těch důkazů, které byly před ním provedeny, a ke kterým tak měly strany trestního řízení možnost se vyjádřit. Dalším požadavkem je, aby o těchto důkazech existovaly záznamy v trestním spise.⁵

Se zásadou volného hodnocení důkazů je podle čl. 428 CPP provázána povinnost soudce odůvodnit své rozhodnutí tak, aby z něj bylo zřejmé, jak důkazy při

⁴ Cours de procédure pénale (cit. 2.9.2016). Dostupné z <http://www.cours-de-droit.net/cours-de-procedure-penale-c27647286>

⁵ La liberté de la preuve en matière pénale, (cit. 29.8.2016). Dostupné z: <http://www.minilex.fr/a/la-liberte-de-la-preuve-en-matiere-penale>

své rozhodovací činnosti hodnotil, jakou váhou jednotlivým důkazům přiznal a co z nich vyvozuje.⁶

Za obvykle využívané důkazní prostředky považují francouzští právní teoretici prostředky obdobné těm českým, jako jsou výpověď obviněného, svědecká výpověď, znalecký posudek, důkaz listinou, důkaz ohledáním apod.⁷

V následujícím textu se blíže zaměřím na českou a francouzskou právní úpravu pro mě nejzajímavějších důkazních prostředků, a to konkrétně svědka a znalce.

⁶ Liberté de la preuve, (cit. 29.8.2016). Dostupné z: (cit. 29.8.2016). Dostupné z: <http://www.lemondepolitique.fr/cours/procedure-penale/la-charge-de-la-preuve/modes-de-preuves>

⁷ Nzitonda, A.: Problématique d'administration de la preuve de l'infraction de viol en droit pénal burundais (cit. 1.9.2016). Dostupné z: http://www.memoireonline.com/08/10/3793/m_Problematique-dadministration-de-la-preuve-de-linfraction-de-viol-en-droit-penal-burundais17.html

3 Svědek v českém právním řádu

3.1 Pojem svědka

Pojem svědka jako takový není zákonem definován, a tak je jeho vymezení přenecháno nauce. Ta jej popisuje jako osobu odlišnou od osoby pachatele či spolupachatele, která vnímala určité skutečnosti týkající se spáchaného trestného činu bezprostředně svými smysly (zrakem, sluchem, hmatem nebo jinak).⁸ Právě tento jeho osobní vjem jej činí nezastupitelným – jen on může podat informaci, kterou vnímal. Z tohoto důvodu je předvoláván orgány činnými v trestním řízení, aby podal svědectví, tedy aby vypověděl to, co se o spáchaném trestném činu dozvěděl. Nauka se shoduje, že se jedná o jednoho z nejdůležitějších nositelů důkazů v trestním řízení. Jeho výpověď je základním a nejčastěji prováděným důkazem.⁹

Teorie a praxe někdy rozlišuje postavení svědka v materiálním a formálním smyslu. V materiálním smyslu se jedná o fyzickou osobu, která vnímala skutečnosti, jež mohou být podkladem pro rozhodnutí v trestním řízení, a která o nich může vypovídat a to bez ohledu na to, zda se k výpovědi sama přihlásila či byla vyzvána orgány činnými v trestním řízení. Ve smyslu formálním je svědkem fyzická osoba mající práva a povinnosti podle trestního řádu, tj. sama se dostavila k podání svědecké výpovědi nebo byla k výslechu předvolána.¹⁰

Ve velkém množství publikací¹¹ se můžeme setkat s negativním vymezením osoby svědka, a to srovnáním se znalcem, který je na rozdíl od svědka zastupitelný jinou osobou, znalcem jiným. Zastupitelný je proto, že událost nevnímá svými smysly a jeho znalecké posudky vycházejí z odborných znalostí, jimiž disponuje, a dále z informací, které si opatřil při řízení. Svědek na rozdíl od znalce odborné vlastnosti nemá, jeho cennost pro proces spočívá ve způsobu, jakým nabyl informací o

⁸ např. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 364

⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 385

¹⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck 2013, str. 1434

¹¹ např. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 365

skutečnostech.¹² Funkce svědka a znalce v tomtéž trestním procesu je neslučitelná a v tomto případě bude osoba, která se v této kolizi ocitla, vyslechnuta jako svědek.

Existují i další případy neslučitelnosti postavení svědka s dalšími rolami v procesu. Jedná se o policejní orgán, státního zástupce, přisedícího, soudce, obhájce a tlumočníka. Pro všechny tyto případy platí pravidlo přednosti postavení svědka. Takováto osoba bude tedy vyslechnuta jako svědek a nemůže již v tomto konkrétním řízení plnit funkce svého dalšího postavení. Tato přednost vyplývá z nezastupitelné role svědka.¹³

Trestní řád nijak neomezuje, kdo všechno může vystupovat v postavení svědka, čímž zajišťuje co možná nejširší okruh osob, které mohou vypovídat. Rovněž není stanovena žádná svědecká způsobilost. To znamená, že svědčit může kdokoliv, tuzemec i cizozemec, dokonce i dítě či osoba handicapovaná fyzicky nebo psychicky. Pokud v rámci trestního řízení vyvstane pochybnost o tom, zda byla osoba podávající svědectví schopna správně vnímat proběhnuvší události nebo o nich vypovídat, soud se s ní musí vypořádat. Zpravidla požádá znalce o vypracování posudku o psychickém stavu osoby svědka.¹⁴ Podle toho pak soud podle zásady volného hodnocení důkazů posoudí relevantnost svědecké výpovědi. Často je svědkem trestného činu poškozený, mnohdy je svědkem jediným (např. případy sexuální kriminality).

3.2 Práva a povinnosti svědka

Svědék je velmi důležitou osobou pro trestní řízení. K tomu, aby svým svědectvím mohl přispět k řešení případu, je vybaven řadou práv plynoucích z TŘ, ústavního pořádku ČR či mezinárodních smluv. Proti právu na druhé straně samozřejmě vždy stojí povinnost. Orgány činné v trestním řízení svědka před jednotlivými úkony vždy o jeho právech a povinnostech poučí.

¹² Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 411

¹³ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 385

¹⁴ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 412

3.2.1 Povinnost dostavit se na předvolání

Pokud je svědek předvolán k úkonu trestního řízení, musí se k němu osobně dostavit, není možné nechat se zastoupit. Případné odmítnutí spolupráce má za následek, že orgány činné v trestním řízení vůči němu použijí donucovací prostředky, kterými jsou pořádková pokuta a předvedení. Pokuta je mírnějším opatřením, předvedení provádí policejní orgán a to tak, že je svědek dopraven na určené místo za asistence příslušníka policie.¹⁵

Je-li předvolán příslušník ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru v činné službě a na předvolání se nedostaví, je potřeba dotázat se jeho velitele nebo náčelníka na důvod nedostavení se, popřípadě jej požádat, aby dal předvolaného předvést (§ 98 TŘ).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vyžaduje ve svém § 41 zvláštní zacházení s mladistvými při provádění úkonů řízení. Toto ustanovení dopadá i na situace, kdy má být mladistvý svědek předveden. Zákon vyžaduje, aby při jednání s mladistvým byl zohledněn jeho věk a duševní vyspělost a podle toho k němu bylo přistupováno tak, aby nedošlo k narušení jeho psychické a sociální rovnováhy a jeho další vývoj tak nebyl ohrožen. Z těchto důvodů je potřeba, aby úkony přípravného řízení, na kterých je mladistvý účasten, provedla osoba specializovaná na problematiku mladistvých. Může se jednat o specializovaný policejní orgán, státního zástupce nebo soudce soudu pro mládež. Zákon se tak snaží zabránit traumatizaci mladistvých z vypjaté situace trestního procesu.

V případě, že se předvolaný ze závažných důvodů nemůže na předvolání řádně dostavit, je povinen se bezodkladně omluvit a uvést důvod své absence.

¹⁵ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 387

3.2.2 Povinnost vypovídat a právo odepřít výpověď

Podle § 97 TŘ má každý povinnost vypovídat o tom, co je mu známo o trestném činu, pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení, tedy svědčit. Výpověď svědka je zpravidla ústním úkonem, který se odehrává v jednotlivých stádiích trestního řízení, v nejširší míře ovšem v hlavním líčení.

V případě, že svědek odmítne plnit svou povinnost vypovídat, je možné mu uložit pořádkovou pokutu a snažit se jej tak donutit k podání výpovědi. Pokud odepře plnit svou povinnost opakovaně, může být uznán vinným ze spáchání trestného činu pohrdání soudem podle § 336 TZ. Svědek má nejen povinnost vypovídat o tom, co je mu známo o trestném činu, ale je povinen vypovídat pravdivě a nic nezamlčet. V případě, že svědek povinnost podání pravdivé a úplné výpovědi poruší a vypovídá lživě či určité skutečnosti zamlčuje, dopouští se trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 odst. 2, popř. odst. 3 TZ.¹⁶

Z povinnosti vypovídat existují výjimky, kdy svědek může bez negativních následků vůči své osobě výpověď odepřít, zůstává však povinnost dostavit se na předvolání k výslechu. Důvodem, proč v některých případech není právo státu na svědkovu výpověď uplatňováno, je ochrana veřejného zájmu, zejména ochrana informací udržovaných v tajnosti anebo ochrana zájmu soukromého.¹⁷

Výjimkou jsou i případy osob požívajících výsad a imunit, které stanoví český právní řád a mezinárodní právo.¹⁸ Podle čl. 28 Ústavy mohou výpověď o skutečnostech zjištěných v průběhu mandátu odmítnout poslanci a senátoři Parlamentu ČR. Podobně stanoví Ústava pro soudce Ústavního soudu v čl. 86 odst. 3. Tyto osoby na rozdíl od dalších případů nemají ani povinnost dostavit se k výslechu. Nic jim ovšem nebrání v dobrovolném podání svědectví.

Svědka může rovněž (s výjimkou trestných činů, u kterých platí oznamovací povinnost podle § 100 odst. 3 a § 168 TZ) odmítnout vypovídat proti osobě, se kterou je

¹⁶ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 414

¹⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, str. 764

¹⁸ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 367

v blízkém příbuzenském či obdobném vztahu. Totéž platí v případě, že by takovéto osobě anebo sobě svým svědectvím způsobil nebezpečí trestního stíhání. O tom, zda je svědek oprávněn využít možnosti odepřít výpověď rozhoduje ten orgán činný v trestním řízení, který provádí výslech. Pokud ovšem takováto osoba svého práva nevyužije, vztahují se na ni veškerá pravidla stanovená pro svědka. Před každým výslechem musí být tato osoba řádně poučena o svém právu nevypovídat a je nutné, aby výslovně prohlásila, že svého práva nevyužívá. Při nedodržení takového postupu nebude možné výpověď svědka v řízení použít.¹⁹

Další skupinou případů je ta, kdy se na rozdíl od předchozích případů nejedná o právo odmítnout vypovídat, nýbrž přímo o zákaz výslechu těchto osob. Je povinností vyslychajícího orgánu, aby tuto skutečnost zohlednil z úřední povinnosti a to bez ohledu na to, zda si svědek přeje vypovídat, nebo ne. Je tedy vyloučena možnost dobrovolného podání svědectví. Jedná se o ty osoby, které jsou z určitého důvodu svázány mlčenlivostí. Může se jednat např. o ochranu utajovaných informací podle zákona o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, mlčenlivost advokáta, lékaře, zdravotnického pracovníka, poštovních doručovatelů či církevního hodnostáře.²⁰

3.2.3 Povinnost podrobit se konfrontaci a rekognici

Svědka má povinnost zúčastnit se zvláštních vyšetřovacích úkonů, aby tak přispěl k objasnění trestného činu. Výjimkou jsou případy, kdy má právo odepřít výpověď.

Konfrontace je neopakovatelným důkazním prostředkem, který slouží k vyjasnění rozporů v dříve učiněných výpovědích, často jsou získány i informace nové. Lze ji provádět pouze v soudním řízení. Osoby, jejichž výpovědi si protirečí, jsou před orgány činnými v trestním řízení postaveny proti sobě a vypovídají o skutečnostech, které jsou rozporné, popř. i o dalších skutečnostech. Tato psychicky vypjatá situace má za úkol donutit vyslychané k pravdivým odpovědím. Konfrontované osoby si mohou

¹⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 388

²⁰ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 415

navzájem klást otázky pouze se souhlasem vyslychajícího. Prováděny jsou konfrontace nejen mezi svědky, ale i mezi svědkem a obviněným či mezi spoluobviněným navzájem. Osoby mladší 18 let kromě výjimečných případů není možné konfrontaci podrobit z důvodu jejich ochrany před psychickou zátěží. Dalším omezením je nemožnost použití této metody, pokud je svědek utajen, což vyplývá z logiky věci. O průběhu konfrontace je sepsán protokol.²¹

Rekognice neboli znovupoznání je rovněž zpravidla neopakovatelný procesní úkon, který pomáhá poznat osoby (živé i mrtvé) nebo věci (movité i nemovité). Rekognice v případě živých osob spočívá v tom, že svědku je prezentována skupina osob a on z nabízeného výběru identifikuje např. osobu pachatele. Rekognice pachatele je typicky založena na tom, že jej svědek pozná mezi dalšími osobami, které jsou svým vzhledem pachateli blízké a to buď přímým pozorováním, nebo prohlídkou fotografií. V tomto případě musí být zajištěno, aby se svědek se osobami účastnicími se rekognice, tedy pachatelem a figuranty, dříve neseťkal, to by totiž ovlivňovalo jeho úsudek.²²

Dalším způsobem je znovupoznávání hlasu zjišťované osoby, kdy svědek osobu mezi ostatními vybírá na základě jejího hlasového projevu. K tomuto úkonu ovšem nemůže být obviněný donucován, jelikož by to bylo v rozporu se zásadou, že nikdo nesmí být nucen sám sebe obviňovat. A protože by se jednalo o hlasový projev, tedy aktivní jednání obviněného, tak by právě k obviňování sama sebe došlo.²³

Pokud se jedná o osobu mrtvou, je rekognicí zjišťována její totožnost. Typicky je o ni požádána blízká osoba mrtvého, která podle jeho vzhledu potvrdí, či vyvrátí jeho totožnost.²⁴

Co se týká poznávání předmětů, typicky se může jednat o vražednou zbraň, předmět hledaný apod. V praxi je ovšem užívána jen rekognice movitých věcí, věci nemovité jsou ohledávány na místě. Trestní řád stanovuje, že při provádění rekognice

²¹ např. Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 737

²² např. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 412

²³ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 739

²⁴ Čiřáková, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, str. 360

by měla být přítomna další nezávislá osoba. O průběhu a výsledku rekognice je také pořízen protokol.²⁵

3.2.4 Povinnost zúčastnit se vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě

Vyšetřovací pokus je metoda, která se používá, když je třeba ověřit, zda se určitá skutečnost relevantní pro trestní řízení mohla stát za určitých podmínek určitým způsobem. Probíhá v umělém prostředí a za změn podmínek se prověřuje např. tvrzení obviněného či svědka, o kterém je pochybnost. Mnohdy vyšetřovací pokus ukáže i další skutečnosti a může tak sloužit i k získání nových informací. Použití vyšetřovacího pokusu je možné jen tehdy, pokud není možné informaci o zjišťované skutečnosti opatřit jinak. Svědek je povinen se jej zúčastnit s výjimkou případů, kdy má právo odepřít výpověď. V tomto případě nesmí být k účasti donucován.²⁶

Pokud jde o rekonstrukci, tato metoda se od vyšetřovacího pokusu odlišuje svou komplexností. Dochází při ní k obnovení podmínek či celé situace a to zpravidla na místě činu. Orgány činné v trestním řízení tímto způsobem získávají celistvý obrázek o tom, jak byl trestný čin spáchán a na základě toho mohou vyhodnotit podané výpovědi osob. Svědek se zapojuje tak, že se účastní sehrávání situace, za které se trestný čin odehrál a popisuje, jak tuto situaci vnímal. Stejně jako v případě vyšetřovacího pokusu nesmí být svědek donucován k účasti v případě, kdy má právo odepřít výpověď. Dále je zakotvena subsidiární povaha tohoto úkonu a to zejména z důvodu obtížnosti jejího provedení.²⁷

Prověrka na místě je úkon určený k prověření či upřesnění výpovědi vztahující se ke konkrétnímu místu, na kterém mělo dojít ke skutečnostem důležitým pro trestní řízení a je prováděna zpravidla na tomto místě. Především se jedná o místo spáchání trestného činu, tedy např. místo, kde se odehrálo jednání, nebo nastal následek. Při

²⁵ např. Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 432

²⁶ např. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, str. 362

²⁷ např. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 415

tomto úkonu určitá osoba ukazuje na místa, kde k činnosti došlo a přitom popisuje nebo převádí, co viděla nebo jinak vnímala. Účelem je i doplnit již získané informace o poznatky další. Na rozdíl od rekonstrukce ale nejde o komplexní obnovení situace, ale jedná se o úkon užší. O povinnosti účasti svědka majícího právo odepřít výpověď platí obdobně to, co u předešlých úkonů.²⁸

3.2.5 Povinnost podrobit se vyšetření duševního stavu znalcem a úkonům ke zjištění totožnosti svědka

TŘ v § 118 stanoví, že v případě, že u svědka velmi důležitého pro trestní řízení vznikne pochybnost o jeho duševním zdraví, je možné nechat jej přezkoumat znalcem a svědek má povinnost toto strpět. K vyšetření duševního stavu svědka postačí přibrat jednoho znalce psychiatra, pokud je ale třeba zjišťovat zvláště důležité skutečnosti, je potřeba přibrat znalce dva. Svědek je ke znalci předvolán, a pokud se k němu nedostaví, je možné mu uložit pořádkovou pokutu nebo jej dokonce nechat předvést.²⁹ Svědka ale nelze nechat pozorovat ve zdravotnickém ústavu, jak je to možné u obviněného.

Někdy je potřeba zjistit nebo potvrdit svědkovu totožnost či zjistit jiné informace. Trestní řád dává v § 114 orgánům činným v trestním řízení pro tento účel oprávnění nařídit mu prohlídku těla a jiné podobné úkony. Těmito jinými úkony může být např. odběr krve nebo jiného tělesného materiálu a jejich následný test, kterým se totožnost ověří.

Prohlídku těla je povinen podstoupit každý, pokud je třeba zjistit, zda jsou na jeho těle následky trestného činu (bodné rány, jizvy, hematomy apod.). Týká se to tedy i svědka, protože i on může být (a často je) zároveň poškozenou osobou. Prohlídka může být prováděna lékařem, v případě, že ji provádí jiná osoba, musí být stejného pohlaví jako vyšetřovaný. Pokud někdo prohlídku odmítá, může k ní být i donucován. U svědka připadá v úvahu donucení uložením pořádkové pokuty.

²⁸ např. Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 437

²⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck 2013, str. 1657

Jiné úkony, při kterých dochází k zásahu do tělesné integrity (jako např. odběr krve) může provádět lékař, ale i odborný zdravotnický pracovník. K provedení těchto úkonů může být odmítající osoba donucována rovněž pořádkovou pokutou.

Naproti tomu úkony, které do tělesné integrity nezasahují (odběr moči, vzorku vlasů, pachu), může provést sama osoba, jejíž biologický materiál je odebírán a s jejím souhlasem pak orgán činný v trestním řízení (zpravidla to bývá policejní orgán) zabývající se případem. Bez souhlasu je k odběru oprávněn lékař nebo odborný zdravotnický pracovník.

Pokud se u svědka objeví podezření, že se zdržoval na místě činu, je rovněž povinen podrobit se úkonům směřujícím ke zjištění totožnosti podle § 114 odst. 3. Těmito úkony může být např. snímání daktyloskopických otisků, provádění měření těla, odběr biologických vzorků atd. I v tomto případě může být svědek donucován uložením pořádkové pokuty.³⁰

Dále je svědek povinen napsat potřebný počet slov, pokud je to potřeba ke zjištění pravosti jeho rukopisu na listině.³¹ Na rozdíl od obviněného, který nemůže být k tomuto úkonu donucován z důvodu zásady, že nikdo nesmí být nucen obviňovat sám sebe, může být svědek k tomuto úkonu donucován opět uložením pořádkové pokuty, popř. i předvedením.

3.2.6 Právo vypovídat v mateřském jazyce, právo na tlumočníka

Jednou ze základních zásad trestního řízení je, že každý, kdo prohlásí, že nerozumí češtině, v níž je řízení před českými soudy zásadně vedeno, má právo před soudem používat svůj mateřský jazyk nebo jazyk, který ovládá. Pro komunikaci v rámci řízení je mu proto ustanoven tlumočník na náklady státu.³²

³⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck 2013, str. 1632 a násl.

³¹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 392

³² Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 552

3.2.7 Právo na právní pomoc

Svědka má právo žádat, aby advokát, jehož si sám zvolí, byl přítomen při jeho výslechu.³³ Advokát je mu nápomocen zejména tím, že dohlíží, aby svědkovi nebyla odepřena jeho práva (např. právo na odmítnutí výpovědi) a poskytuje mu potřebná vysvětlení.³⁴

Toto oprávnění sice není zakotveno trestním řádem, ale vychází přímo z předpisu vyšší právní síly a to z Listiny základních práv a svobod, kde je upraveno článkem 37 odst. 2:

Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.

Ústavní soud opakovaně³⁵ řešil stížnosti týkající se odepření tohoto práva ze strany Policie ČR s odůvodněním, že právo na právní pomoc není zakotveno trestním řádem. V nálezu sp. zn. I. ÚS 734/04 pak ÚS dovedl:

„Nedostatek výslovné právní úpravy v trestním řádu není důvodem odmítnutí práva na právní pomoc, neboť je garantováno v právním předpise vyšší právní síly takovým způsobem, že zde není dán žádný prostor pro jeho vyloučení obecnou úpravou.“

3.2.8 Právo žádat o neuvádění osobních informací v protokolu o úkonu trestního řízení, právo na informace o osobě pachatele a jeho bydlišti, právo na poskytnutí ochrany

Všechna tato práva slouží k ochraně svědka, který by mohl být ohrožen na svých základních právech. Vzhledem k rozšíření organizovaného zločinu v České republice během 90. let vzrůstala potřeba chránit svědky vůči agresivním praktikám zločinných

³³ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 413

³⁴ např. Kašpar, M.: K právu svědka na právní zastoupení v trestním řízení

³⁵ např. II. ÚS 386/04, I. ÚS 734/04

gangů. Došlo tedy k uzákonění různých metod ochrany svědků. Rámec této ochrany je stanoven TŘ, v roce 2001 došlo k přijetí zvláštního Zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Dále se tomuto tématu věnuji v kapitole č. 3.5 Ochrana svědka.³⁶

3.2.9 Právo na svědečné

Právo na svědečné je upraveno § 104 TŘ. Jeho význam spatřuji v tom, že není žádoucí, aby svědek trpěl tím, že plní svou povinnost svědčit. Tím, že se účastní výslechu, popř. dalších úkonů trestního řízení, přichází o čas, který by jinak trávil v práci a tím tedy i o mzdu. Proto je mu státem poskytována náhrada nutných výdajů, která se řídí vyhláškou Ministerstva spravedlnost ČR č. 37/1992³⁷ (ta dále odkazuje na zákony, podle nichž se provede výpočet náhrady). Tato náhrada zahrnuje cestovní náklady svědka (např. jízdné, stravné a náklady noclehu) a dále prokázaný ušlý výdělek. Není ale poskytována automaticky, je potřeba o ni žádat a to do tří dnů od provedení úkonu řízení, jinak toto právo zaniká. O nutnosti žádosti o náhradu musí být svědek řádně poučen. O přiznání svědečného rozhoduje ten orgán činný v trestním řízení, který svědka předvolal a činí tak usnesením, které lze napadnout stížností pouze v případě, kdy o poskytnutí svědečného rozhodl policejní orgán, nikoliv pokud rozhodoval státní zástupce nebo předseda senátu.

3.3 Provádění důkazu svědkem-výslech a svědecká výpověď

Dokazování jako takové probíhá v rámci celého trestního řízení, v nejširší míře je to ale v hlavním líčení. Svědek jakožto nositel důkazů sděluje informace orgánům činným v trestním řízení prostřednictvím své zpravidla ústní výpovědi, kterou podává

³⁶ např. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 389

³⁷ vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

v rámci výslechu. Ten musí být orgánem činným v trestním řízení řádně připraven tak, aby byl co nejefektivnější a co nejvíce dopomohl ke zjištění rozhodných skutečností.³⁸

3.3.1 Příprava výslechu

Stadium přípravy se odehrává ve dvou fázích-analytické a syntetické. Ve fázi analytické dochází k individualizaci výslechu vzhledem k osobě svědka (jeho věku, vyspělosti, inteligenci apod.) a dále analýze dosud získaných informací. Je potřeba, aby bylo ujasněno, co je cílem výslechu, které otázky je potřeba objasnit. Rovněž musí být vybrán co nejvhodnější vyslychající, který bude za daných okolností schopen provést co nejefektivnější způsob vedení výslechu a zajistit tak co nejlepší výsledek.³⁹

Fáze syntetická vychází z informací získaných ve fázi analytické. Na jejich základě je pak určen způsob provedení výslechu jeho místo a čas, popř. další záležitosti jako je způsob ochrany svědka apod. Z důvodu co největší individualizace výslechu existuje několik způsobů jeho vedení. Těmito způsoby a jejich použitím se zabývá kriminalistická taktika, která je podoborem kriminalistiky. Svou roli hraje také forenzní psycholog, který svými poznatky přispívá k výběru takového způsobu výslechu, který umožní orgánům činným v trestním řízení získat od vyslychaného co nejvíce právně relevantních informací k danému případu.⁴⁰

Před zahájením výslechu je potřeba ověřit svědkovu totožnost, zjistit jeho vztah k obviněnému (který je velmi důležitý zejm. pro hodnocení věrohodnosti výpovědi), popř. další významné okolnosti (např. svědek je v příbuzenském vztahu s obviněným či je osobou totožnou s poškozeným) ovlivňující důkazní sílu jeho výpovědi. Dále je třeba poučit jej o právech, která mu náleží, zejm. o právu odepřít výpověď.⁴¹ Velmi důležité je poučit svědka o významu, který má jeho výpověď pro řízení a o následcích křivé výpovědi, která je trestným činem podle § 346 TZ.

³⁸ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 391

³⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 391

⁴⁰ Spurný, J.: Psychologie výslechu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. str. 19 a násl.

⁴¹ např. Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 419

3.3.2 Průběh výslechu

Výslech je pro všechny účastníky velmi psychicky náročný. Musí tedy probíhat šetrně vůči osobnosti svědka, zvláště pokud je svědek zároveň poškozeným. Aby byl svědek při své výpovědi co nejméně ovlivněn a mohl získané informace předat v nezkrácené podobě, nesmí být podle § 209 TŘ přítomen výslechům obviněného či výslechům jiných svědků, pokud sám ještě nevypovídal. Svědectví je podáváno ústně, není možné jej číst. Nanejvýš je svědku dovoleno nahlédnout do jeho poznámek. Výjimkou ze zásady ústnosti výpovědi je protokol o výpovědi svědka z přípravného řízení, který lze při splnění podmínek stanovených TŘ přečíst.⁴²

Výslech svědka zpravidla provádí předseda senátu či samosoudce. Podle § 215 odst. 2 TŘ jej ale mohou provádět i státní zástupce, obžalovaný nebo jeho obhájce a to v případě, že výslech konkrétního svědka navrhli. Předseda senátu jim zpravidla vyhoví, výjimkou jsou případy demonstrativně vyčtené ve druhé větě téhož ustanovení. Jedná se o svědka, který je zároveň obviněným, svědka mladšího 15 let či svědka nemocného nebo zraněného. V těchto případech může předseda senátu provedení důkazu odepřít.

Samotná svědecká výpověď probíhá ve dvou etapách. Nejprve svědek vypovídá o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, které svými smysly vnímal a to bez přerušování orgány činnými v trestním řízení (fáze monologu). Tato fáze má přinést celistvý obrázek o proběhnuvší události ze subjektivního pohledu vyslychané osoby. V této fázi vypovídá vše, co ví o spáchaném trestném činu, o osobě pachatele, o okolnostech, za kterých ke spáchání trestného činu došlo a rovněž sděluje, jakým způsobem se tyto informace dozvěděl.⁴³

V etapě druhé (fáze dialogu) přichází na řadu kladení otázek. Vyslychající se jimi snaží zjistit více informací či odstranit nejasnosti a rozpory ve svědkově výpovědi. Pro kladení otázek existují určitá pravidla, a to proto, aby nebylo s výpovědí manipulováno. Otázky tedy musejí být jasné a přímé, pro svědka srozumitelné, nesmí

⁴² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 394

⁴³ např. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 373

svědkovi odpověď podsouvat či ho k ní navádět.⁴⁴ Český trestní řád ve svém § 101 odst. 3 přímo zakazuje otázky sugestivní (navádějící, tj. otázky, ve kterých již je obsažena odpověď) i otázky, v nichž by byly obsaženy klamavé a nepravdivé okolnosti (naukou označované jako kapciózní neboli záludné, lstivé).⁴⁵ Vyslýchající by měl být schopen nejen efektivní komunikace s vyslychaným, ale i vyhodnocení neverbálních projevů svědka jako je výraz tváře, gesta, oční kontakt, pohyby těla atp. Jen tak si může udělat komplexní obrázek o svědkových tvrzeních. Pokud svědek odmítá s vyslychajícím spolupracovat a nechce vypovídat, lze na něj kromě právních sankcí zapůsobit i psychologickými technikami. Užíváno je např. vysvětlování důležitosti výpovědi, prezentování dalších důkazů, dovolávání se na city a rozum vyslychaného či poukázání na dopady takového postoje. Záleží pak na zkušenostech a schopnostech vyslychajícího, zda se mu podaří pomocí vhodně zvoleného prostředku vyslychanou osobu přesvědčit ke změně postoje.⁴⁶

3.3.3 Vyhodnocení svědecké výpovědi

Svědecká výpověď je nejčastějším a velmi často klíčovým důkazním prostředkem v trestním řízení, ovšem nemůže být automaticky přijímána jako naprosto pravdivá a přesná, naopak musí být prověřena a vyhodnocena orgány činnými v trestním řízení, a to podle zásady volného hodnocení důkazů. Z výpovědi svědka je pro orgány činné v trestním řízení relevantní pouze faktická část, nikoliv svědkovo osobní hodnocení situace nebo jeho domněnky a dohady.

Existují dva druhy svědků-ti, kteří chtějí vypovídat pravdu a ti, kteří vědomě vypovídají lživě či zkreslují fakta. Bohužel ani výpověď prvně jmenovaných nemůže být považována za úplně spolehlivou. Lidské smysly samozřejmě nejsou stoprocentní, takže je možné, že to, jak svědek situaci vnímal, není skutečný průběh této situace. V potaz musí být brány objektivní faktory, jako je např. špatná viditelnost či velká vzdálenost svědka od místa spáchání trestného činu a rovněž faktory subjektivní, jimiž

⁴⁴ Např. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 394

⁴⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck 2013, str. 1490

⁴⁶ Spurný, J.: Psychologie výslechu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. str. 22 a násl.

mohou být psychické rozpoložení svědka, jeho slabší zrak či sluch. Dále mohlo dojít k např. stresem vzniklému vytěsnění určitých skutečností z mysli svědka. Rovněž paměť postupem času ochabuje a může dojít k domýšlení si určitých chybějících skutečností. Podceňovat nemůžeme ani stresovou situaci výslechu, která na většinu lidí dokáže velmi zapůsobit a ovlivnit tak kvalitu výpovědi. Svědek se může i špatně vyjadřovat, což může způsobit nesprávnou interpretaci jeho výpovědi.

Situace u lživě vypovídajících svědků je samozřejmě horší. Křivá výpověď je zjištěna jejím porovnáním s dalšími důkazy. Zvláštní a velmi častá situace nastává, pokud je osoba svědka totožná s osobou poškozeného, který může být pachatelem zavražďován či vydírán, což ho nutí upravit svou výpověď. Jsou ale i opačné případy, kdy má poškozený touhu se pachateli pomstít, a tak vypovídá co nejvíce v jeho neprospěch. Soud tedy musí brát zřetel na všechny okolnosti, vlastnosti svědka a vzájemné vztahy mezi svědkem a obviněným a svědeckou výpověď pečlivě vyhodnotit.⁴⁷

3.4 Mladistvý jako svědek

TŘ v § 102 stanoví zvláštní požadavky na výslech svědka, kterým je osoba mladší 18 let. Jejich důvodem je zvýšená ochrana těchto osob, jejich psychiky a snaha o neprohlubování jejich traumat tím, že si musí znovu vybavovat trestný čin, jehož byli svědkem či přímo obětí. Proto je při výslechu těchto osob obligatorně přítomen orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba, která má zkušenosti s výchovou mládeže (např. pedagog).⁴⁸ Taková osoba disponuje oprávněním výslech odložit či přerušit, pokud situaci vyhodnotí tak, že by mohlo dojít k narušení duševního či mravního vývoje mladistvého. Samotný výslech je neopakovatelným úkonem, je tedy proveden pouze jednou a to tak, aby byla zjištěna komplexní informace a nebylo nutné jej opakovat. Ve většině případů je takto proveden v přípravném řízení a v dalších stádiích je proveden už jen přečtením protokolu. Takový postup je možný, pokud byla naplněna

⁴⁷ např. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 391

⁴⁸ např. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 376

zásada kontradiktornosti trestního řízení tím, že obviněnému nebo jeho obhájci bylo umožněno klást svědkovi mladšímu 18ti let při výslechu otázky. Způsob vedení výslechu by měl být zvláště šetrný k osobě vyslychaného a upraven podle jeho věku a rozumové vyspělosti.⁴⁹

V některých případech mohou být výslechu přítomni rodiče dítěte. Tak je tomu ale pouze tehdy, kdy sami nemají na výsledku řízení žádný zájem a nebudou tak svou přítomností ovlivňovat svědeckou výpověď anebo není-li tu obava, že dítě nebude před jejich zraky vypovídat pravdu. Přítomnost rodičů svědka však nenahrazuje přítomnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí či jiné osoby mající zkušenosti s výchovou dítěte, ta je obligatorní v každém případě.⁵⁰

U svědka je rozhodující jeho věk v době provádění výslechu, tedy pokud se trestný čin stal v době, kdy je svědek mladší 18 let, ale své svědectví podává až po dovršení tohoto věku, použijí se obecné předpisy.⁵¹

3.5 Ochrana svědka

Svědecká výpověď je v praxi velmi významným důkazním prostředkem a z pohledu pachatele trestného činu je nebezpečná a nežádoucí. Pachatel či jeho komplicové tedy mohou používat různé taktiky, jak svědku v jeho výpovědi zabránit. Může jít o vyhrožování, vydírání či dokonce likvidaci jeho osoby nebo osoby jemu blízké. K tomuto nebezpečnému chování může dojít jak s úmyslem preventivně zastrašit svědka, tedy s cílem zabránit mu v podání výpovědi, tak i následně jako odplata.⁵²

Takovéto jednání je nežádoucí nejen z hlediska řádného průběhu trestního řízení, kdy na svědka působí odstrašujícím způsobem, takže se vypovídat bojí, výpovědi se vyhýbá, zamlčuje určité skutečnosti či vypovídá nepravdu, ale i z pohledu ochrany

⁴⁹ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 422

⁵⁰ např. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 393

⁵¹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 393

⁵² Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 6.

osobnosti a jejího života a zdraví. Obava z ohrožení může plynout z proběhnuvšího vyhrůžování, jakož i z osobních vlastností obviněného, velmi důvodná je v případě organizovaného zločinu.⁵³

Z těchto důvodů český právní řád zakotvuje ochranu svědků, kterým by takovéto nebezpečí mohlo hrozit. Obecnou úpravu obsahuje TR v § 55 odst. 2.:

Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací, připojí uvedené údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují; to neplatí, je-li utajována totožnost a podoba osob uvedených v §102a.

Toto zákonné ustanovení je vykládáno tak, že „k aplikaci institutu utajeného svědka postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti ohrožení, který však musí být dostatečně odůvodněn zjištěnými skutečnostmi“⁵⁴. Těmito skutečnostmi můžou být např. existující výhrůžky či jiné formy zastrášení svědka či osob jemu blízkých (pronesené ústně nebo prostřednictvím dopisu, komunikačního zařízení apod.)⁵⁵. Vždy je nutné vycházet z konkrétního případu za posouzení konkrétních okolností a jeho specifik. Tyto okolnosti musí být podle nálezu ÚS sp. zn. III. ÚS 291/03 uvedeny v odůvodnění rozsudku soudu a to z důvodu jejich přezkoumatelnosti.

⁵³ např. Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 427

⁵⁴ Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 61

⁵⁵ Vantuch, P: K současnému stavu ochrany svědků a osob podávajících vysvětlení, LIT44577CZ, Systém ASPI

Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 5 Tdo 792/2007 judikoval, že hrozící újma na zdraví nemusí dosahovat intenzity, která si žádá lékařské ošetření nebo pracovní neschopnost.

Speciálními zákony upravujícími tuto oblast jsou Zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením (č. 137/2001 Sb.) a Zákon o Policii ČR (č. 273/2008 Sb.). Zákon o policii v § 2 odst. 1 písm. a) stanovuje všeobecnou povinnost policistů chránit bezpečnost osob a majetku, která je ovšem spíše krátkodobého charakteru a nejedná se o komplexní zajištění svědkovi bezpečnosti.⁵⁶

3.5.1 Zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Tento zákon vymezuje svůj účel i pojem ohrožené osoby v § 1 odst. 1, jeho subsidiární použití je zakotveno v §1 odst. 2:

- (1) Účelem tohoto zákona je upravit poskytování zvláštní ochrany a pomoci svědku a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, (dále jen „ohrožená osoba“).*
- (2) Podle tohoto zákona se postupuje, jen nelze-li bezpečnost ohrožené osoby zajistit jiným způsobem.*

Ohroženou osobou je nejen svědek obžaloby či obhajoby, ale i osoba, která podává vysvětlení, je znalcem, tlumočnickem, vypovídajícím obhájcem nebo vypovídajícím obviněným (případy organizovaného zločinu a většího počtu obviněných), rovněž i osoba blízká osobám výše vyjmenovaným.⁵⁷ Dále zákon definuje osobu chráněnou, což je ohrožená osoba, která byla zařazena do programu ochrany.

⁵⁶ Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 107 a násl.

⁵⁷ Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 94

3.5.1.1 Ochrana ohrožených osob podle zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Ochrana je ohroženým osobám poskytována Policií ČR a vězeňskou službou. Způsobů ochrany je několik, zákon uvádí osobní ochranu, přestěhování ohrožené osoby a její rodiny a zastření skutečné totožnosti. Osobní ochrana znamená, že ohrožená osoba bude nepřetržitě či periodicky střežena příslušníkem Policie ČR. Co se týká přestěhování ohrožené osoby a její rodiny a následné pomoci v novém sociálním prostředí, je nutno říci, že je využíváno pouze v krajním případě. Jde totiž o velmi významný zásah do života ohrožené osoby, který je navíc spojen s velmi vysokými náklady ze státní kasy. Vzhledem k tomu, že přestěhování v rámci ČR je často ochranou nedostatečnou, je k němu možné využít i území cizího státu, pokud s ním je tento druh spolupráce dohodnut. Nejvyšší formou ochrany je zastírání totožnosti chráněné osoby, tedy utajení jeho identity. V tomto případě jsou chráněné osobě vydány krycí doklady a je vytvořena legenda o její existenci, která je zanesena do informačních systémů veřejné správy.⁵⁸

S poskytnutím ochrany musí ohrožená osoba souhlasit a zároveň ji musí schválit ministr vnitra. Bez jejich souhlasu lze ochranu dočasně poskytnout, pouze pokud ohroženému bezprostředně hrozí nebezpečí. Pokud chráněná osoba vezme svůj souhlas zpět či ministr vnitra rozhodne o ukončení ochrany, ochrana přestává být poskytována. Rozhodnutí o ukončení poskytování ochrany pak nelze přezkoumat v přezkumném řízení, jedinou možností obrany je podat žalobu podle SŘS.

Zákon dále specifikuje oprávnění policejního orgánu a vězeňské služby při poskytování ochrany ohrožené osoby, což je např. vstup do objektů, provádění prohlídky osob, věcí a dopravních prostředků nebo opatření si krycích dokladů, které zastírají jeho skutečnou identitu.

3.5.2 Utajení identity svědka

⁵⁸ Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 100

V některých případech (jedná se zejména o případy organizovaného zločinu) je potřeba ochrana osoby svědka a osob jemu blízkých natolik naléhavá, že identita svědka musí být utajena. Existuje několik možností, jak utajení osoby svědka zajistit. Tu nejvhodnější vybírá v přípravném řízení policejní orgán nebo státní zástupce a navrhuje ji svědkovi. Ve stádiu řízení před soudem je to soud, kdo přezkoumá závěry vzešlé z přípravného řízení a vyhodnocuje, zda jsou splněny podmínky utajení svědkovi identity a pokud dojde k závěru, že nejsou, může rozhodnout o jeho odtajnění.⁵⁹ Možnosti, jak svědkovu identitu utajit, jsou popsány dále.

3.5.2.1 Vedení jména svědka odděleně od spisu

Pokud svědek souhlasí, ve spisu není uvedeno jeho jméno a podepisuje se jménem smyšleným. Údaje o jeho totožnosti jsou vedeny odděleně od trestního spisu ve zvláštním spisu označeném stupněm utajení podle zákona č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, k němuž mají přístup jen orgány činné v trestním řízení.⁶⁰

3.5.2.2 Utajení totožnosti při výslechu

Pokud jde o svědeckou výpověď, odehrává se bez přítomnosti obviněného i jeho právního zástupce. Svědek musí být na místo, kde vypovídá, dopraven tak, aby jej nebylo možné identifikovat, totéž platí i při jeho odchodu. Co se týká jeho výpovědi před soudem v rámci hlavního líčení, probíhá buď v soudní síni za vyloučení obžalovaného a jeho právního zástupce, nebo ve speciální oddělené místnosti pro utajeného svědka, kam není vidět a jeho hlas je technicky zkreslen. Dále je možné využít různé technické prostředky, jako je např. přenos jeho výpovědi přes televizi, kde je jeho obličej rozmazán tak, aby nebylo poznat, o koho jde. Použití technických

⁵⁹ např. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 390

⁶⁰ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 429

prostředků je výhodné zejména z důvodu, že obviněný a jeho obhájce můžou svědkovi přímo klást otázky.⁶¹

3.5.3 Problematika institutu utajení svědka

Pokud nejsou použity jiné metody zakrytí identity svědka (kukla, zkreslení hlasu, výpověď z oddělené místnosti) a tento je vyslýchán v nepřítomnosti obžalovaného a jeho obhájce, dochází ke střetu zájmu na ochraně osoby svědka a zájmu na řádném a spravedlivém soudním procesu a je nabourán princip kontradiktornosti procesu a princip rovnosti účastníků. Vzhledem k tomu, že obsah výpovědi je obviněnému často sdělen pouze přečtením protokolu, ve kterém je zachycena, je mu znemožněn výkon jeho oprávnění, a to klást svědkovi přímo otázky. V tomto případě má možnost dotazovat se jej pouze písemně, čímž dochází k prolomení zásady ústnosti a bezprostřednosti. Soud nemůže vnímat bezprostřední reakci svědka na položené otázky ani jeho mimoslovní projevy (např. mimiku, projevy nervozity apod.). Znemožněna je též konfrontace obviněného a svědka.

Dalším problémem je, obžalovaný nemůže zpochybnit věrohodnost svědka, jelikož neví, kdo jím je. Nemůže tedy např. poukázat na jeho kriminální minulost či na jejich vzájemné vztahy.

Z výše jmenovaných důvodů vyplývá, že je potřeba dodržet zásadu subsidiarity výslechu svědka pod utajením. Svědek by tedy měl být utajen jen v krajním případě, když žádné jiné prostředky nejsou s to dostatečně zabezpečit jeho ochranu.⁶²

V praxi je jako velmi problematická vnímána poslední věta ustanovení § 55 odst. 2 TŘ o odtajnění identity svědka:

Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací, připojí uvedené údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se

⁶¹ Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 89

⁶² Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 87 a násl.

nadále neutajují; to neplatí, je-li utajována totožnost a podoba osob uvedených v § 102a.

V tomto případě se nevydává žádné rozhodnutí, proti kterému by se svědek mohl bránit. Dále je obtížné určit, kdy nebezpečí pro svědka pominulo a zda je vůbec možné, aby reálně pominulo. Vantuch k tomuto uvádí:

„Nepovažujeme za správné tyto údaje včleňovat do trestního spisu v žádném případě, neboť si nedokážeme představit situaci, v níž by důvody odděleného vedení údajů o svědkovi plně pominuly. Pominutí hrozby nemusí být skutečné, nýbrž zdánlivé. To, že tuto hrozbu v určitém stadiu trestního řízení nebude již možno spolehlivě, či vůbec dovést, ještě neznamená, že svědkovi nehrozí následek předpokládaný v §55 odst. 2 TR.“⁶³

Marini naproti tomu tvrdí, že důvody pro odtajnění identity mohou nastat a to např. když obviněný nebude nadále představovat pro svědka či jeho blízké hrozbu nebo pokud již identita svědka vyšla najevo.⁶⁴

Podle mého názoru by k odtajňování svědka docházet nemělo. Vzhledem k tomu, že byl již dříve vyhodnocen jako ohrožená osoba, vedly k tomuto postupu jistě velmi závažné okolnosti. To, že již od obviněného nebezpečí nehrozí, ovšem neznamená, že toto nebezpečí nehrozí od nikoho dalšího. Mám na mysli zejména případy organizovaného zločinu, kdy ani smrt obviněného neznamená, že svědek je již v bezpečí. Často zločinná organizace ani není rozkryta, tudíž orgány činné v trestním řízení můžou situaci mylně interpretovat a vystavit tak svědka vážnému riziku. V tomto případě se tedy příkláním k ochraně svědka na úkor zmenšení procesních práv obviněného.

⁶³ Vantuch, P.: K možnostem utajení totožnosti svědka dle trestního řádu. Právní rozhledy, 1996, č. 10, s. 453

⁶⁴ Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 70

3.5.4 Judikatura

Zmiňovanými problémy se opakovaně zabýval i Ústavní soud a to např. v nálezu publikovaném pod č. 214/1994 Sb., kde soud vyhodnocuje nemožnost obviněného vyjádřit se k osobě svědka jako popření principu kontradiktornosti procesu a rovnosti stran, tedy jako omezení jeho základních práv a svobod. Ty ovšem mohou být omezeny a to v případě, kdy dochází k jejich kolizi s jinými základními právy a svobodami. Tuto myšlenku Ústavní soud odvozuje od čl. 4 odst. 4 Listiny.

Se zdůrazněním zásady subsidiarity využití institutu utajeného svědka (tedy použití jej pouze v případě, kdy žádné jiné prostředky nejsou dostatečnou ochranou jeho osoby) přichází Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 210/98.

Důležitý právní názor vyslovil ÚS v nálezu sp. zn. III. ÚS 499/04. Podle něj musí být výpovědi anonymních svědků podpořeny dalšími důkazy a obžalovaný tedy nesmí být odsouzen jen na jejich základě a to právě z důvodu omezených procesních práv obžalovaného.

Tyto právní problémy mnohokrát řešil i Evropský soud pro lidská práva (např. Doorson v. Nizozemsko, Lüdi v. Švýcarsko, Krasniki v. ČR) a ve svých rozhodnutích vyslovil stejné názory jako český Ústavní soud.

3.6 Postavení svědka ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Evropská úmluva o lidských právech, jak se zkráceně tato úmluva Rady Evropy nazývá, byla podepsána v Římě 4. listopadu roku 1950. Tato listina položila základ regionální evropské ochrany lidských práv a postupně se připojovali další signatáři. Československo ji podepsalo roku 1992. Vzhledem k trestněprávnímu tématu této práce se budu dále zabývat pouze jejím článkem 6, který zaručuje právo na spravedlivý proces. Na základě této Úmluvy vzniká Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve

Štrasburku, u kterého se každý může dovolávat porušení práva přiznaného mu Úmluvou.

3.6.1 Právo na spravedlivý proces podle čl. 6 ve vztahu ke svědkovi

Čl. 6 odst. 3 stanoví výčet minimálních práv, která patří každému, kdo je obviněn z trestného činu. Jedno z těchto práv zakotvuje čl. 6 odst. 3 písm. d) Evropské úmluvy o lidských právech.

Čl. 6 odst. 3

Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

...

d) vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě

Z tohoto ustanovení vyplývá, že obviněný má v rámci své obhajoby právo vyhledávat a navrhopvat své svědky a žádat soud, aby byli předvoláni a vyslechnuti. Toto jeho právo nesmí být nikterak menší než stejné oprávnění obžaloby, což je projevem zásady kontradiktornosti procesu neboli principu rovnosti zbraní. Obviněný má rovněž stejné právo klást otázky jak svědkům svědčícím v jeho prospěch, tak i v jeho neprospěch. Existují ovšem případy, kdy může dojít k odepření těchto práv. Jedná se o situace, kdy svědek zemřel nebo zmizel, využil svého práva odepřít výpověď apod. Jindy zase může dojít k omezení těchto oprávnění, svědek například vypovídá v utajení a obviněný nemá šanci jej vidět a klást mu otázky přímo. Musí mu být ale umožněno dotazovat se svědka písemnou formou, což je ovšem slabou náhradou za nemožnost výkonu tohoto práva.⁶⁵

Problémem porušování tohoto procesního práva se mnohokrát zabýval ESLP a dospěl k několika právním názorům.

⁶⁵ Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 84 a násl.

Bylo zformulováno tzv. „pravidlo jediného či rozhodného důkazu“⁶⁶, které znamená, že obviněný musí mít možnost se vyjádřit ke všem prováděným důkazům a popř. je zpochybnit. Pokud jde o svědecké výpovědi v neprospěch obviněného, je nutné, aby obviněný měl možnost svědky vyslechnout hned nebo jim klást otázky alespoň později či nepřímo (např. písemně). Podle ESLP není možné, aby obviněný byl uznán vinným výlučně nebo rozhodujícím způsobem na základě výpovědi svědka, jehož neměl možnost vyslechnout.⁶⁷ Takovýto postup by byl v rozporu s čl. 6 Evropské úmluvy a znamenal by tedy porušení práva na spravedlivý proces. ESLP ovšem připouští dvě výjimky z tohoto pravidla, a to absenci svědka a případy ochrany svědka, který je zároveň poškozeným v případech sexuálních trestné činnosti.

Absence svědka znamená případ, kdy svědek již vypovídal v přípravném řízení, následně jej však objektivně nebylo možné předvést, protože např. zmizel a obviněný jej tak nemohl vyslechnout. V těchto případech ESLP vyhodnocuje, zda nedošlo k nedbalosti ze strany orgánů činných v trestním řízení a bylo opravdu nemožné svědka pro další řízení obstarat. Pokud soud zjistí tuto nedbalost, vysloví porušení práva na spravedlivý proces podle citovaného článku. Pro tuto problematiku je velmi důležité stanovisko, které ESLP vynesl v roce 2003 v kauze *Rachdad proti Francii*:

Článek 6 opravňuje (vnitrostátní) soudy k tomu, aby založily uznání viny na svědeckých svědků proti obžalovanému, které obžalovaný nebo jeho advokát nemohli vyslyšet v žádné fázi (trestního) řízení, pouze v následujících mezích: za prvé, je-li absence konfrontace způsobena nemožností lokalizovat svědka, musí být prokázáno, že státní orgány svědka aktivně hledaly, aby tuto konfrontaci umožnily, a za druhé předmětné svědectví nesmí v žádném případě představovat jediný prvek, na kterém je odsouzení založeno.

V praxi je tato výjimka ze zásady používána tak, že pokud je výpověď svědka, kterého obviněný neměl možnost vyslechnout, jediným důkazem, dochází k porušení práva na spravedlivý proces a to i v případě, kdy orgány činné v trestním řízení nebyly

⁶⁶ Nejedlý, J.: *Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2013, str. 107

⁶⁷ Nejedlý, J.: *Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2013, str. 108

při hledání tohoto svědka nedbalé. Pokud se jedná o důkaz rozhodný, zohledňuje se pro určení zachování práva na spravedlivý proces právě případná nedbalost při hledání svědka.

Druhou výjimkou jsou případy sexuální delikvence. ESLP totiž upřednostňuje ochranu obětí těchto trestných činů a snahu tyto oběti co nejméně traumatizovat, zvláště pokud se jedná o mladistvé. Pro ty, kteří utrpěli zásah do svých práv v rovině důstojnosti v sexuální oblasti, je psychická zátěž při postavení se tváří v tvář pachateli obrovská. Proto ESLP v tomto případě neuznává nemožnost obviněného klást svědkovi, který je zároveň poškozeným, přímo otázky a nemožnost tohoto svědka vyslechnout jako porušení práva na spravedlivý proces a to za podmínky, že takovýto postup bude dostatečně odůvodněn vnitrostátními orgány činnými v trestním řízení. Toto pravidlo je ovšem aplikováno případ od případu a ESLP bude spravedlivost každého procesu posuzovat podle jeho konkrétních okolností a specifik.⁶⁸

Zmíněné výjimky ovšem nejsou absolutní, došlo k jejich prolomení judikaturou⁶⁹ Velkého senátu ESLP. Ten formuloval ve své judikatuře pravidlo, které stanoví, že pokud neumožnění výslechu svědka bylo odůvodněno tzv. „dobrým důvodem“, nejedná se o odepření práva na spravedlivý proces ani v případě, kdy svědecká výpověď představuje jediný nebo rozhodný důkaz. Posouzení toho, zda v kauze existuje dobrý důvod, je v rámci řízení řešeno jako předběžná otázka. Velký senát judikoval, že např. smrt svědka tímto dobrým důvodem je, zatímco např. obava svědka z výpovědi nemůže být do tohoto zahrnuta. V tomto případě je potřeba použít prostředky ochrany svědků a nikoliv odmítnout výslech.

3.6.2 Utajený svědek z pohledu Evropské úmluvy

Problematikou utajování svědka z důvodu jeho ochrany jsem se již zabývala v kapitole Ochrana svědka. V případě utajení svědka nastává kolize základních práv

⁶⁸ Nejedlý, J.: Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2013, str. 119

⁶⁹ Případy Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království

stran řízení. U svědka se jedná o ochranu života a zdraví, na straně obhajoby nastává situace, kdy obviněnému je často znemožněno přímo klást svědkovi otázky a případně zpochybnit jeho věrohodnost, jelikož nezná jeho totožnost. Tímto dochází k narušení zásady kontradiktornosti stran v trestním řízení, a tedy i principu rovnosti zbraní.⁷⁰ K tomuto problému se vyjádřil ESLP v kauze Kostovski proti Nizozemí takto:

„Jestliže obhajoba nezná totožnost osoby, kterou se snaží vyslýchat, může se stát, že nezíská informace, které by jí umožnily prokázat, že je tato osoba podjatá, nepřátelská či nedůvěryhodná. Svědectví či tvrzení proti obžalovanému mohou být lživá nebo vycházet z omylu; obhajoba to nemůže prokázat, pokud nebude mít informace, které by jí umožnily ověřit důvěryhodnost autora takových tvrzení anebo ji zpochybnit.“⁷¹

ESLP ve své judikatuře stanovil pravidla, za jakých okolností lze institut utajeného svědka použít a jakým způsobem mají být vyhodnoceny získané informace. Prvním z nich je, že obviněný nesmí být uznán vinným jen na základě výpovědi anonymních svědků. Totéž platí v případě, kdy by uznání vinny bylo založeno na v rozhodující míře na takovýchto svědectvích. Dále je potřeba, aby utajení svědka bylo nezbytné a byla použita zvláštní procesní opatření k tomu, aby nerovnováha práv na straně obviněného byla alespoň částečně napravena. Těmito opatřeními je např. to, že výslech utajeného svědka by měl být proveden soudcem a obviněnému musí být umožněno klást svědkovi otázky.⁷² Se získaným důkazem ze svědecké výpovědi je pak nutné nakládat obezřetně za zohlednění specifik daného případu, aby byl zásah do práv obhajoby co nejmenší.

⁷⁰ Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, str. 87 a násl.

⁷¹ Kostovski proti Nizozemí

⁷² Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž, Editions DALLOZ, 2014, str. 124

3.7 Korunní svědek

V právních řádech některých států (např. USA, Itálie, Polsko⁷³) je zakotven institut tzv. korunního svědka. Jak je tento institut využíván a kdo se může korunním svědkem stát?

Korunní svědek je naukou definován jako osoba, která se podílela na spáchání trestného činu jako spolupachatel nebo účastník.⁷⁴ Disponuje tedy informacemi, které nemá nikdo další a proto je jeho svědectví pro orgány činné v trestním řízení mnohdy klíčové. V praxi ovšem velmi často chybí ochota vypovídat a to z důvodu, že svědek nechce s orgány činnými v trestním řízení spolupracovat a také se obává následné odvety za zradu spoluobviněných. Je tedy potřeba tyto svědky motivovat ke spolupráci a poskytnout jim ochranu před pomstou ostatních obviněných, aby se nebáli vypovídat a zároveň je poskytované výhody přesvědčily ke spolupráci. Těmito výhodami může být např. beztrestnost, nestíhatelnost nebo snížení trestu.⁷⁵

Institut korunního svědka může být v právních řádech různých států zakotven různými způsoby. Nejčastěji jde o okolnost vylučující protiprávnost, okolnost způsobující zánik trestnosti, okolnost umožňující upuštění od potrestání, polehčující okolnost či důvod pro přerušeni nebo zastavení trestního stíhání. Orgány činné v trestním řízení využívají tohoto institutu zejména při boji s organizovaným zločinem.⁷⁶

Trestní senát Nejvyššího soudu k institutu korunního svědka ve svém usnesení sp. zn. 5 Tdo 280/2012-77 uvádí:

„Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva lze vyvodit obecné základní podmínky přípustnosti použití svědecké výpovědi tzv. korunního svědka, a to i podle

⁷³ viz např. usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 280/2012-77

⁷⁴ Nejedlý, J.: Zákonost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2013, str. 153

⁷⁵ Kuchta, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu in Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J.: Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, Masarykova univerzita, 2010. Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/index.html

⁷⁶ Kuchta, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu in Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J.: Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, Masarykova univerzita, 2010. Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/index.html

zahraniční právní úpravy (např. Polské republiky) v trestním řízení, kterými jsou a) otevřený přístup prokuratury (státního zastupitelství k dohodě s korunním svědkem a informování o jeho postavení v řízení, b) zaručení přístupu obhajoby k výslechu takového svědka, a to včetně možnosti mu klást potřebné otázky, c) informovanost soudů o takové dohodě a dostatečné přezkoumání výpovědi korunního svědka, d) podpoření tvrzení korunního svědka jinými důkazy (výpověď korunního svědka je tedy důležitým, ale ne jediným důkazem, na základě kterého dojde k odsouzení).“

3.7.1 Kritika institutu korunního svědka

Zdaleka ne všichni autoři považují institut korunního svědka za legitimní. Při jeho využití vlastně dochází k výměnnému obchodu, kdy na jedné straně stojí stát a na druhé straně obviněný. Tato směna výhod za informace je vnímána problematicky, jelikož vlastně dochází k porušení řádného trestního procesu, kdy má být pachatel potrestán, místo toho si však koupí výhody. Převáží totiž zájem na získání informací, kterými disponuje a pokud se rozhodne je poskytnout, trestu se vyhne, popř. mu bude zmírněn, což znamená, že nedojde k naplnění represivní a převýchovné funkce trestu, ačkoliv se obvykle jedná o nejtěžší zločince, kteří páchali trestnou činnost v rámci organizované skupiny.⁷⁷

Dalším problémem je, že pachatel, kterému je nabízena možnost vystupování jako korunní svědek, nemá žádné záruky, že mu výhody budou doopravdy poskytnuty. Proto často volí možnost, že vypovídat nebude, jelikož by svou výpovědí ohrozil sebe a obává se, že by to, co vypověděl, mohlo proti němu být použito v budoucnu. Z tohoto důvodu přistupují na nabídku spolupráce spíše ti obvinění, proti kterým orgány činné v trestním řízení již mají nashromážděné usvědčující důkazy a oni tak nemají co ztratit.⁷⁸

⁷⁷ Kuchta, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu in Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J.: Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, Masarykova univerzita, 2010. Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/index.html

⁷⁸ Kuchta, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu in Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J.: Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, Masarykova univerzita, 2010. Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/index.html

Existují i názory, že využitím institutu korunního svědka dochází k narušení ústavních principů, jako je zásada spravedlnosti procesu, zásada rovnosti, zásada rovnosti zbraní, zdrženlivosti a proporcionality.⁷⁹ Na druhé straně ovšem stojí zájem státu bojovat proti zločinu, přičemž v těchto případech se jedná o zločin organizovaný, tedy zvláště nebezpečný.

Použitím tohoto institutu se zabýval ESLP i Evropská komise a obě tyto instituce ve své judikatuře zastávají názor, že výpovědi poskytnuté výměnou za určité zvýhodnění jsou významným nástrojem v rámci boje proti organizovanému zločinu, ale že takovéto výpovědi mohou rovněž zpochybnit spravedlivý charakter trestního řízení. Korunní svědek rovněž může své postavení zneužít k manipulaci s procesem. Podle ESLP je však nutné konkrétně posuzovat případ od případu.⁸⁰

Podle mého názoru je situace, kdy má být se zločincem vyjednáváno, velmi problematická i eticky. Orgány činné v trestním řízení pracovali na jeho dopadení, byly úspěšné a místo, aby dále postupovaly v duchu hesla „se zločinci se nevyjednávají“ a zasloužily se tak o jeho řádné potrestání, dělají pravý opak, což může některým jedincům způsobovat i deziluzi a pocit marné práce.

Ačkoliv již proběhly snahy o zakotvení tohoto institutu v českém právním řádu, Česká republika jej prozatím odmítá⁸¹ a využívá méně kontroverzní způsob, jak s obviněnými spolupracovat. Tím je institut spolupracujícího obviněného.

3.8 Spolupracující obviněný

Institut spolupracujícího obviněného je vymezen § 178a TŘ. Ten uděluje státnímu zástupci pravomoc přiznat obviněnému status spolupracujícího obviněného.

⁷⁹ Kuchta, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu in Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J.: Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, Masarykova univerzita, 2010. Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/index.html

⁸⁰ Nejedlý, J.: Zákonost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2013, str. 153

⁸¹ Nicméně i přesto se můžeme setkat s použitím termínu „korunní svědek“ v české judikatuře (např. náleží ÚS sp. zn. III. ÚS 95/99)

Státní zástupce rozhodne o udělení statusu spolupracujícího obviněného v případě, že obviněný sdělí v rámci trestního řízení informace, které napomůžou rozkrytí organizované zločinecké skupiny či objasnění zločinu spáchaného takovou skupinou. Tyto informace obviněný získal většinou tak, že byl sám členem zločineckého spiknutí či např. konal trestnou činnost ve prospěch zločinecké skupiny. Aby státní zástupce rozhodl o tomto speciálním zacházení s obviněným, je dále nutné, aby se obviněný přiznal k trestné činnosti, která je předmětem jeho obvinění. (Zákonem není specifikováno, zda se jedná o trestný čin, který obviněný spáchal v souvislosti s organizovanou zločineckou skupinou, nebo o jakýkoliv trestný čin, ze kterého je obviněn.) Podle Kuchty je tímto trestným činem jakýkoliv trestný čin, tedy i ten, který s trestnou činností organizované zločinecké skupiny nijak nesouvisí.⁸² Já osobně se k jeho názoru přikláním. V opačném případě by totiž využití tohoto institutu bylo značně omezeno, což by mělo za následek menší počet příležitostí k rozkrytí organizovaného zločinu, které je převažujícím zájmem státu.

Obviněný zároveň musí vyjádřit souhlas s označením „spolupracující obviněný“, které ponese v rámci trestního procesu. Toto postavení je pro obviněného velmi výhodné, jelikož při splnění dalších podmínek může státní zástupce v obžalobě navrhnout dokonce úplné upuštění od potrestání. Těmito dalšími podmínkami podle § 178a odst. 2 TŘ jsou:

- Spolupracující obviněný nespáchal těžší trestný čin než je ten, k jehož rozkrytí svými informacemi přispěl
- Spolupracující obviněný nebyl organizátorem nebo návodcem trestného činu, k jehož rozkrytí přispěl
- Spolupracující obviněný nezpůsobil trestným činem úmyslně těžkou újmu na zdraví nebo smrt
- V tomto případě nenastaly okolnosti pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody

I když se státní zástupce nerozhodne pro možnost navrhnout úplné upuštění od potrestání, zůstávají na straně obviněného jiné výhody. Poskytnutí informací o

⁸² Kuchta, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu in Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J.: Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, Masarykova univerzita, 2010

organizované zločinecké skupině je polehčující okolností podle § 41 písm. m) TZ. Další možností je snížení trestu pod spodní hranici trestní sazby stanovené § 58 odst. 4 TZ.

Při uplatňování tohoto institutu je potřeba, aby státní zástupce pečlivě zvážil veškeré okolnosti konkrétního případu a našel rovnováhu mezi zájmem na dopadení organizované zločinecké skupiny a zájmem na potrestání jedince. Pokud se jedná o velmi nebezpečného zločince, patrně bude nutné jej izolovat od společnosti z důvodu její ochrany. Dalším případem, ve kterém by měl být kladen větší důraz na trest jednotlivce je recidiva, tj. případ, kdy se pachatel nepoučil z následků své předchozí trestné činnosti a ačkoliv již byl v minulosti za své počínání potrestán, opět spáchal trestný čin. Při ukládání trestu spolupracujícím obviněným není nikterak omezena možnost uložení alternativního trestu, který může obviněného rovněž citelně zasáhnout.⁸³

Podle mého názoru je spolupracující obviněný typickým beneficentem programu ochrany svědků. Jakkoliv je možnost snížení vlastního trestu motivující, strach z pomsty hrozící od osob zúčastněných na organizovaném zločinu musí být velký a brání tak obviněnému ve výpovědi. Nejlepších výsledků lze tedy, podle mě, dosáhnout kombinací vhodného způsobu ochrany svědků a pozitivní motivací snížením trestu obviněného.

⁸³ Kuchta, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu in Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J.: Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, Masarykova univerzita, 2010

4 Svědek ve francouzském právním řádu

4.1 Úvod do francouzského práva

Francouzské právo je právem kontinentálního typu, je to tedy právo psané a kodifikované. Dělí se do dvou velkých skupin a to do skupiny práva soukromého a práva veřejného. Trestní právo je stejně jako v České republice součástí práva veřejného a hlavní úlohu zde hrají dva velké kodexy, kterými jsou Code pénal (CP) a Code de procédure pénale (CPP).⁸⁴ Code pénal pak obsahuje úpravu hmotněprávní a lze jej přirovnat k českému Trestnímu zákoníku. Naproti tomu Code de procédure pénale je předpisem procesněprávním a svým obsahem je možné jej přiřadit k českému Trestnímu řádu.

4.2 Pojem svědka

Úpravu procesu podávání svědectví můžeme nalézt v článcích 101 až 113 CPP, ovšem definici samotného institutu svědka bychom hledali marně. Podle literatury se svědkem rozumí osoba, která poskytuje svědectví o skutečnostech, jež přímo či nepřímo nabyla.⁸⁵ Za nepřímé svědectví přitom nemůžou být považovány ty informace, které svědek získal z lidských řečí (klepů), ty jsou soudem považovány maximálně za domněnku.⁸⁶ Podle jiných autorů je svědkem jakákoliv osoba, která se jeví jako užitečná pro trestní proces.⁸⁷ Další možností vymezení pojmu svědka je, že svědkem je osoba, která přináší informaci o tom, co sama osobně viděla či slyšela.⁸⁸ Můžeme tedy vidět, že ve vnímání pojmu svědka nepadají mezi francouzskými autory odborné literatury shoda. Na čem se ale všichni shodují, je, že svědek je v trestním procesu

⁸⁴např. Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž, Editions DALLOZ, 2014, str. 4-5; Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, kapitola 3, podkapitola 2

⁸⁵ Pradel, J.: Procédure pénale. 17. vydání. Paříž: Editions CUJAS, 2013, str. 402

⁸⁶ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 436

⁸⁷ Fourment, F.: Procédure pénale, 14. vydání, Brusel: Groupe Larquier, 2013, str. 269

⁸⁸ Levasseur, G., Chavanne, A., Montreuil J., Bouloc, B.: Droit pénal général et procédure pénal, 13. vydání, Paříž: SIREY, 1999, str. 154

klíčovým nositelem důkazů, někteří autoři o něm dokonce hovoří jako o „očích a uších spravedlnosti“⁸⁹ nebo také jako o „koruně důkazů“⁹⁰, ovšem jedním dechem upozorňují na nutnost podrobit svědeckou výpověď kritickému přezkoumání. Jedině tak může soudce odhalit případnou zkreslenou nebo lživou výpověď svědka.⁹¹

Článek 101 CPP stanoví, že soudce může předvolat k výslechu kohokoliv, koho uzná za prospěšného pro proces.⁹² Toto předvolání je pak doručováno soudním zřízencem, policistou či prostřednictvím dopisu. Z tohoto článku tedy můžeme dovodit, že zákon považuje za svědka kohokoliv, koho soudce předvolá k výslechu.⁹³ Pokud by se svědek odmítl dostavit, může soudce použít donucovací mechanismy, kterými jsou předvedení a pokuta. V přípravném řízení může předvedení svědka nařídit státní zástupce (*procureur de la République*). Svědek se k výslechu může dostavit také dobrovolně bez předvolání.⁹⁴

Existuje ale několik omezení, ne všichni mohou svědčit. Absolutně jsou vyloučeny osoby, které se účastní trestního procesu, a to konkrétně soudce, státní zástupce, porotce, zapisovatel a tlumočník.⁹⁵ Dále jako svědka není možné vyslechnout osobu, vůči které existuje důvodné podezření, že se na spáchání trestného činu podílela (čl. 105 CPP), dále osobu již obviněnou ze spáchání trestného činu, a osobu, vůči které je vedeno vyšetřování. Není totiž možné svědčit ve svém vlastním procesu. Tyto osoby mohou být vyslechnuty pod statutem obviněného (*mise en examen*), popř. statutem asistovaného svědka (*témoin assisté*), ale nikoliv pod statutem svědka (*témoin*).⁹⁶

⁸⁹ např. Bentham, J.: *Traité des preuves*, I, str. 95

⁹⁰ Rassat, M-L.: *Procédure pénale*, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 334

⁹¹ Herzog-Evans, M., Roussel, G.: *Procédure pénale*, 5. vydání, Paříž: Vuibert, 2014, 461 s.

⁹² Renault-Brahinski, C.: *Procédure pénale*, 15. vydání, Issy-les-Moulineaux: Gualino, 2014, str. 153

⁹³ Article 101:

Le juge d'instruction fait citer devant lui, par un huissier ou par un agent de la force publique, toutes les personnes dont la déposition lui paraît utile. Une copie de cette citation leur est délivrée.

⁹⁴ Levasseur, G., Chavanne, A., Montreuil J., Bouloc, B.: *Droit pénal général et procédure pénal*, 13. vydání, Paříž: SIREY, 1999, str. 155

⁹⁵ Rassat, M-L.: *Procédure pénale*, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 336

⁹⁶ Pradel, J.: *Procédure pénale*. 17. vydání. Paříž: Editions CUJAS, 2013, str. 403

4.3 Práva a povinnosti svědka

Svědék má v zásadě tři povinnosti, které jsou stanoveny čl. 109 CPP. Jsou jimi povinnost dostavit se na předvolání, složit přísahu a vypovídat. Z jeho práv je možné jmenovat právo na svědecké a právo na ochranu vůči nepříjemným důsledkům výpovědi.

4.3.1 Povinnost dostavit se na předvolání

První svědkovou povinností je dostavit se na předvolání. Pokud tuto svou povinnost nesplní, může ho zasáhnout sankce a to jak procesněprávní, kterou je již zmiňované předvedení jeho osoby příslušníkem bezpečnostního sboru, tak i sankce hmotněprávní.⁹⁷ Francouzský Code pénal totiž přímo zakotvuje trestný čin, jehož skutkovou podstatou je neomluvené nedostavení se na předvolání, nesložení přísahy či nevypovídání osoby, která má vystupovat jako svědek, a to jak před soudcem, tak před policejním orgánem v přípravném řízení. Trestem je pak pokuta až do výše 3 750 euro.

Některé osoby mají výjimku z této povinnosti. Jednou z těchto výjimek je prezident republiky. Je pouze na jeho uvážení, zda jako svědek vystoupí, nebo ne.⁹⁸ Dále se jedná o členy vlády. Tito potřebují schválení Rady ministrů, aby se mohli k výpovědi dostavit.⁹⁹ Tato výjimka ovšem nezahrnuje případy, kdy onen ministr vystupuje v postavení asistovaného svědka. Dalšími osobami, na něž se vztahuje zvláštní právní režim, jsou zástupci cizích mocností. Ti mohou být předvoláni pouze prostřednictvím francouzského ministra zahraničních věcí, který rozhodne, zda předvolání schválí, nebo neschválí a podle jeho rozhodnutí je pak dotyčná osoba předvolána, nebo ne.¹⁰⁰

⁹⁷ Fourment, F.: Procédure pénale, 14. vydání, Brusel: Groupe Larcier, 2013, str. 270

⁹⁸ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 438

⁹⁹ Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž, Economica, 2013, str. 2003

¹⁰⁰ Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž, Economica, 2013, str. 2004

Předvolaná osoba disponuje možností se z jednání omluvit, pokud k tomu má závažné důvody. Těmi mohou být strach z pomsty obviněného, zastrašování obviněného apod.¹⁰¹ V případech, kdy se svědek obává o svou bezpečnost je potřeba zvážit možnost anonymního svědectví, o němž je pojednáno dále.

Existuje i možnost, že se svědek dostaví k výslechu dobrovolně sám, aniž by byl předvolán. Taková osoba se musí přihlásit soudci a sdělit mu, že chce vypovídat. Pokud soudce takový postup schválí, je tento svědek začleněn do řízení. Důvodem uzákonění této možnosti je především usnadnění procesu.¹⁰² Z mého pohledu je taková možnost velkým přínosem při hledání materiální pravdy, neboť soud se prostřednictvím tohoto svědka, kterého nikdo nepředvolal a to buďto z důvodu, že o něm nevěděl, nebo by jeho svědectví mohlo být pro některou ze stran nepohodlné, může dozvědět informace, které by mu jinak mohly zůstat zahaleny. Bránit se přísunu dalších informací o případu by tedy, podle mě, bylo nerozumné.

4.3.2 Povinnost složit přísahu

Složení přísahy je formální povinností, ke které dochází pouze ve stadiu řízení před soudem, nikoliv tedy ve fázi vyšetřování. Přísaha má za cíl, aby si svědek uvědomil vážnost situace a důležitost své výpovědi a apeluje na jeho svědomí. Odvolává se totiž na jeho morální či náboženské hodnoty, svědek totiž může použít čistě právní formulaci přísahy, ale i verzi náboženskou, která se liší podle jednotlivých náboženství.¹⁰³ Pokud se jedná o častěji používanou formulaci právní, svědek vysloví tuto větu: „Přísahám, že budu bez zášti a bez strachu vypovídat celou pravdu a nic než pravdu.“¹⁰⁴ Tato formulace je vždy základem, ale je možné přidat ještě slova odvolávající se na náboženství. Nejčastěji připojovaným náboženským dodatkem je spojení: „před Bohem a před lidmi“¹⁰⁵ K právnímu základu formulace přísahy tedy je možné přidávat, ale není možné jej zkrátit. V případě, že by svědek vypovídal bez

¹⁰¹ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 438

¹⁰² Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, str. 1997

¹⁰³ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 439

¹⁰⁴ „Je jure de parler sans haine et sans crainte, de dire toute la vérité, rien que la vérité.“

¹⁰⁵ „devant Dieu et devant les hommes“

složení přísahy, přísahu by pozměnil nebo zkomolil, byla by jeho výpověď nicotná.¹⁰⁶ Není možné odmítnout přísahu složit, pro tento případ je stanovena sankce ve výši až 3 750 euro.

Pokud se koná několik slyšení, není třeba, aby svědek skládal přísahu před každou svou výpovědí znovu, postačí, když ji složil jednou.¹⁰⁷

Z povinnosti složit přísahu jsou některé osoby vyňaty. V tomto případě je jejich výpověď „prostou informací“¹⁰⁸. Důvodem pro toto osvobození je domněnka psychického nedostatku. Z tohoto důvodu jsou vyňaty i děti, které jsou v době své výpovědi mladší 16ti let (čl. 108 CPP). Někteří autoři toto ustanovení kritizují a tvrdí, že věková hranice by měla být stanovena k okamžiku, kdy svědek vnímal informace o trestném činu, nikoliv k době výpovědi. Psychický nedostatek se totiž projevuje ve snížené schopnosti pozorování a nikoliv ve schopnosti vypovídat. Vzhledem k dlouhému trvání trestních procesů pak tyto autoři považují navázání věkové hranice na dobu výpovědi za nesmyslnou.¹⁰⁹ Co se týká osob duševně nemocných a osob ve starším věku, ty v zásadě přísahu skládají. Pokud však soudce nařídí znalecký posudek k ověření důvěryhodnosti jejich výpovědi a ta se ukáže jako nedůvěryhodná, z povinnosti skládat přísahu je vyloučí. K osvobození od složení přísahy může rovněž dojít v případě, že se soudce domnívá, že má svědek morální nedostatky či je zaujatý (např. má vztah k obviněnému). Další skupinou svědků, kteří nemusí skládat přísahu (ale pokud ji skládat chtějí, nic jim v tom nebrání), jsou osoby příbuzensky spjaté s některou ze stran procesu. Do této skupiny spadají dokonce i osoby, jejichž manželství již bylo rozvedeno. Na rozdíl od manželství nejsou od složení přísahy osvobozeni lidé, kteří uzavřeli tzv. PACS¹¹⁰svazek.¹¹¹

Hlavním důsledkem toho, že svědek složil přísahu, je možnost jej v případě křivého svědectví postihnout trestní sankcí. Křivé svědectví učiněné pod přísahou je

¹⁰⁶ Pradel, J.: Procédure pénale. 17. vydání. Paříž: Editions CUJAS, 2013, str. 407

¹⁰⁷ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 343

¹⁰⁸ „simple renseignement“

¹⁰⁹ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 337

¹¹⁰ Jedná se o novou formu civilního svazku, v současnosti velmi využívaného hlavně mladou generací Francouzů. Jak uzavření, tak i zrušení tohoto svazku je administrativně nenáročné a velmi rychlé. Takto sezdané osoby ovšem nedisponují rovnými právy jako manželé, např. nejsou dědici ze zákona.

¹¹¹ Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, str. 1997-2000

totiž trestným činem podle čl. 434-14 CP a hrozí za něj až sedmileté vězení a až 75 000 euro pokuty, tresty jsou ještě vyšší v případě, že křivé svědectví bylo motivováno získáním prospěchu či bylo učiněno k tíži nebo ku prospěchu někoho, komu hrozí trestní sankce. Osoby, které nesložily přísahu a jejich výpověď je tedy klasifikována jako „prostá informace“, nemohou být stíhány pro trestný čin křivého svědectví.¹¹²

Jen pro úplnost dodávám, že strany procesu přísahu neskládají. Nejsou totiž povinny vypovídat jen pravdu, to by totiž bylo v rozporu se zásadou, že nikdo nesmí být nucen vypovídat ve svůj neprospěch. Co se týká výpovědi oběti trestného činu, je situace komplikovanější. Pokud vypovídá v postavení svědka, je povinna přísahu složit. Pokud však vystupuje jako soukromý účastník řízení (*partie civile*¹¹³), přísahu neskládá.¹¹⁴

4.3.3 Povinnost vypovídat

V rámci povinnosti vypovídat je potřeba rozlišovat mezi dvěma případy. Prvním je obecná povinnost každého občana poskytnout soudu informace, které získal. Dalším případem je zvláštní povinnost poskytnout informace ve velmi konkrétních případech, které jsou stanoveny trestním CP.

4.3.3.1 Obecná povinnost vypovídat

Tato povinnost ovšem není ve francouzském trestním právu přímo zakotvena, dovozuje se z práva občanského, konkrétně z čl. 10 Code civil, který stanovuje povinnost každého přispět ke spravedlnosti tím, že poskytne pravdivé informace.

¹¹² Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 438

¹¹³ „*Partie civile*“ Jedná se o oběť trestného činu, která prostřednictvím civilní žaloby nárokuje svá práva na odškodnění. V trestním procesu vystupuje jako strana.

¹¹⁴ Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, str. 1999

V tomto případě se jedná o mravní povinnost a za její porušení není stanovena právní sankce.¹¹⁵

Obecná povinnost vypovídat není bez výjimky. V tomto případě CPP odkazuje na CP a jeho ustanovení upravující trestný čin, jenž se týká vyžádání informace tajného charakteru (čl. 226-13 CP). Neexistuje tedy povinnost svědčit v případě, kdy osoba nabyla informaci z důvodu svého stavu, profese, funkce nebo poslání.¹¹⁶ Typicky se jedná o lékařské, zpovědní, advokátní, notářské tajemství apod. Z této výjimky jsou ovšem zákonem vyňaty tři případy, kdy zájem na ochraně oběti převyšuje zájem na zachování určité informace v tajnosti. Jedná se např. o případy týrání, kdy je obětí dítě či člověk, který se nemůže pro své psychické či fyzické znevýhodnění adekvátně bránit. Další je případ lékaře, který státnímu zástupci ohlásí, že v rámci své profese zjistil, že došlo k ublížení na zdraví oběti a to v rovině fyzické, psychické i sexuální. Pokud je obětí dítě nebo osoba, která je omezena ve schopnosti se bránit, nepotřebuje lékař k tomuto oznámení její souhlas. V opačném případě je souhlas oběti vyžadován. Posledním případem je situace, kdy zdravotník nebo sociální pracovník ohlásí na prefektuře, že došel k názoru, že člověk vlastnící zbraň nebo mající úmysl si zbraň opatřit, je nebezpečný pro sebe nebo svoje okolí.

Zvlášť je ještě upravena situace, kdy je svědkem novinář. Ten má povinnost vypovědět vše, co se dozvěděl v rámci své novinářské činnosti, ale nemusí uvádět zdroj či původ své informace. Důvodem je ochrana jedné ze základních svobod-svobody projevu, konkrétně svobody tisku, která by byla ohrožená v případě, že by zdrojům novinářů hrozilo prozrazení.¹¹⁷

Velice zajímavým omezením je zákaz výslechu potomků v trestním řízení, kdy jsou jejich rodiče obviněni z TČ křivého svědectví, které podali v rámci rozvodového řízení. Tento zákaz je vyvozen ze zákazu svědectví dětí jejich rozvádějících se rodičů v rámci občanskoprávního řízení (čl. 205 Code de procédure civile).¹¹⁸ Literatura toto odvození vykládá tak, že pokud je zakázán výslech potomků v občanskoprávním řízení, není rovněž možné je vyslýchat v téže materii v rámci trestního řízení, jelikož by pak

¹¹⁵ např. Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 341

¹¹⁶ Fourment, F.: Procédure pénale, 14. vydání, Brusel: Groupe Larcier, 2013, str. 270

¹¹⁷ např. Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, str. 1998

¹¹⁸ Pradel, J.: Procédure pénale. 17. vydání. Paříž: Editions CUJAS, 2013, str. 403

tento zákaz postrádal smysl. Důvodem tohoto omezení je ochrana rodiny a zachování co největší míry vhodnosti a slušnosti.¹¹⁹

4.3.3.2 Zvláštní povinnost vypovídat

Jedním z těchto případů je povinnost informovat soud či správní úřad za situace, kdy se kdokoliv dozví o trestném činu, kterému je možné ještě předejít či zmírnit jeho následky nebo je možné zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti. Z této povinnosti jsou vyňati příbuzní a osoby blízké pachateli nebo jeho komplicovi (čl. 434-1 CP).

Dalším zvláštním případem je povinnost každého, kdo má důkaz o nevině osoby, proti které je vedeno trestní řízení nebo je umístěna ve vazbě, tento důkaz poskytnout soudu nebo správnímu úřadu. Tato povinnost nezavazuje skutečného pachatele trestného činu nebo jeho komplice, jelikož by došlo k porušení principu, že nikdo nesmí být nucen svědčit proti sobě. O příbuzných a osobách blízkých opravdovému pachateli platí totéž jako v předchozím případě.¹²⁰

Zajímavá je povinnost osoby podat svědectví v případě, kdy tato osoba veřejně prohlásí, že zná pachatele trestného činu. V opačném případě se sama dopouští trestného činu (čl. 434-12 CP).¹²¹

4.3.3.3 Povinnost vypovídat pravdivě

Svědék je povinen vypovídat jen pravdu nebo alespoň to, čemuž věří, že pravdou je. Pokud tak neučiní, hrozí mu obvinění z trestného činu křivého svědectví podle čl. 434-15 CP. Podmínkou k naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu je, že svědek složil přísahu. Bez ní (např. pokud je od ní osvobozen), nemůže být pachatelem uvedeného trestného činu. V případě, že ale svědek svou křivou výpověď

¹¹⁹ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž, Editions DALLOZ, 2014, str. 657

¹²⁰ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 341

¹²¹ např. Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 440

odvolá do chvíle, než je vydán rozsudek, bude beztrestný. Tímto počinem chtěl zákonodárce motivovat svědky k pravdivé výpovědi, čímž má být napomoženo k nalezení materiální pravdy.¹²²

Pro zajištění co nejpravdivější výpovědi osob, které přísahu neskládají (např. děti mladší 16ti let) je zakotveno, že při jejich výslechu jim je nápomocen advokát, který má rovněž právo nahlížet do složky. Zákonodárce se tímto snažil vyrovnat nerovnováhu mezi obviněným, jež advokátem zastoupen je a mladistvou obětí, která by bez pomoci advokáta byla ve značně oslabené pozici vyplývající z jejího nízkého věku.

4.3.4 Právo na svědečné

Francouzské právo přiznává svědkovi nárok na náhradu nákladů dostavení se k výslechu, neboť platí, že nikdo by neměl být znevýhodněn, když spolupracuje se státními orgány. Ve svědečném je zahrnuta náhrada ušlého výdělků, cestovních výdajů a nákladů pobytu v místě výslechu. Výše těchto náhrad jsou limitované stanoveným stropem. Pokud se jedná o svědka předvolaného státním zástupcem, hradí tyto náklady stát, v případě, že se jedná o svědka stran, jsou to právě strany, které jsou povinny je svědkovi nahradit.¹²³

4.3.5 Právo na ochranu proti nepříjemným důsledkům výpovědi

Svědecká výpověď může svědkovi zapříčinit různé nepříjemné následky, právo jej tedy proti nim chrání. Za obsah své výpovědi v rámci trestního řízení nemůže svědek být nijak právně napaden (např. pronese hanlivou výpověď vůči obviněnému, která by jinak mohla být považována za urážku na cti), neboť jeho povinností je vypovídat pravdu. Odpadá tedy obava svědka z důsledků jeho výpovědi, což rovněž napomáhá získání materiální pravdy.

¹²² Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 345

¹²³ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 346

Naproti tomu urážky na cti vůči vypovídajícímu svědkovi z důvodu jeho výpovědi jsou trestné, což by mělo zabránit odvetným akcím vůči svědkovi.¹²⁴

4.4 Provádění důkazu svědkem-výslech a svědecká výpověď

Výslech svědků v rámci trestního řízení probíhá odlišně v různých stádiích řízení. Můžeme tedy odlišit výpověď svědků ve stádiu vyšetřování a stádiu před soudem.

4.4.1 Výslech svědka ve stádiu vyšetřování

Ve stadiu vyšetřování jsou výslechy prováděny v tajnosti a v nepřítomnosti stran (čl. 102, al. 1).¹²⁵ Policejní důstojník (vyšetřující orgán)¹²⁶ klade otázky svědkovi a jeho odpovědi jsou zaznamenávány do protokolu. V této fázi svědek neskládá přísahu, jeho případné lživé svědectví je tedy trestně nepostihnutelné. Po ukončení výslechu má svědek právo přečíst si záznam o výslechu v protokolu a případně žádat jeho změny.¹²⁷ Pokud s obsahem protokolu souhlasí, stvrdí jej svým podpisem.

4.4.2 Výslech svědka ve stádiu řízení před soudem

Při výslechu svědka v rámci řízení před soudem požadována stálá přítomnost soudce a soudního zapisovatele. Svědci vypovídají v pořadí, které určuje předsedající soudce. Zvykem je, že nejprve vypovídají svědci obžaloby a až následně svědci obhajoby. Toto pořadí však není nutné a jeho změna nezapříčiňuje nicotnost úkonů, pokud tedy nebyla poškozena práva obhajoby.¹²⁸

¹²⁴ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 346

¹²⁵ Renault-Brahinski, C.: Procédure pénale, 15. vydání, Issy-les-Moulineaux: Gualino, 2014, str. 153

¹²⁶ Officier de police judiciaire

¹²⁷ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 440

¹²⁸ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 347

Svědecká výpověď je ústním úkonem, použití poznámek je svědkovi povoleno jen v případě složitých kauz.¹²⁹ V odůvodněných případech (např. k ověření data určité události, uvedení detailů z obchodní listiny) může předsedající soudce svědkovi povolit použití potřebných dokumentů.¹³⁰ Výslechy svědků jsou prováděny odděleně jeden od druhého (kromě případů konfrontace)¹³¹. Výjimkou z pravidla ústnosti výpovědi mohou být zvláštní případy, kdy např. svědek zemře, ale existuje protokol o jeho dřívější výpovědi ve stadiu vyšetřování.

Prvním úkonem výpovědi svědka je prohlášení jeho totožnosti (poměrně široká informace-jméno, příjmení, věk, profese, bydliště). Pokud by svědek odmítl svou totožnost sdělit, byla by jeho výpověď neplatná (toto se netýká případů utajení identity svědka).¹³² Dále je dotázán, jestli obžalovaného zná, pokud ano, je dále tázán, zda je jeho příbuzným. Soud rovněž zajímá případný příbuzenský vztah k soukromému účastníku řízení (*partie civile*¹³³)¹³⁴.

Následuje složení přísahy, pokud se tedy jedná o případ, ve kterém je přísaha požadována (výjimky z povinnosti složit přísahu-viz. kapitola 4.3.2 Povinnost složit přísahu).

Poté svědek vypovídá vše, co je mu známo o případu. Nejprve hovoří samostatně, aniž by byl přerušován (čl. 331 al. 4 CPP), potom následuje fáze kladení otázek. Při výslechu by měl svědek vypovídat spontánně, neměl by tedy dopředu znát otázky, které mu budou kladeny, aby se na ně mohl připravit. Otázky, které jsou mu kladeny, se mohou týkat jen konkrétního případu či osobnosti a morálky obviněného. Soudce přitom v kladení otázek není nijak omezen, stejně tak státní zástupce, obhájce obžalovaného a členové poroty. Samotný obžalovaný nebo soukromý účastník řízení (*partie civile*), tak mohou činit jen prostřednictvím předsedajícího soudce. Po skončení

¹²⁹ Legavox: La preuve par témoins, Legavox, publikováno 10. 12. 2010 (cit. 15. 12. 2014). Dostupné z http://www.legavox.fr/blog/passion-du-droit/preuve-temoins-3942.htm#.VH78ANKG_iU

¹³⁰ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 439

¹³¹ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž, Editions DALLOZ, 2014, str. 900

¹³² Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž, Editions DALLOZ, 2014, str. 658

¹³³ „*Partie civile*“ Jedná se o oběť trestného činu, která prostřednictvím civilní žaloby nárokuje svá práva na odškodnění. V trestním procesu vystupuje jako strana.

¹³⁴ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž, Editions DALLOZ, 2014, str. 900

výpovědi zůstává svědek nadále v soudní síni z důvodu, že by bylo potřeba mu položit další otázky. Odejít může jedině, pokud to výslovně schválí předsedajícího soudce.¹³⁵

Soudce je oprávněn nařídit konfrontaci svědka a to s jiným svědkem, s obžalovaným nebo se svědkem asistovaným. V tomto případě je samozřejmě nutné, aby konfrontované osoby nebyly účastny dřívější výpovědi toho, s kým jsou konfrontovány.¹³⁶

Stejně jako ve stadiu vyšetřování je po ukončení výslechu vyhotoven protokol o výpovědi svědka, který je vypovídající osobě předložen k nahlédnutí a ta jej může upřesnit či doplnit a následně jej potvrdí svým podpisem.¹³⁷

4.5 Ochrana svědka

Skutečnost, že svědek vypovídá ať už u soudu, nebo před policejním orgánem v přípravném řízení, pro něj skýtá mnohá nebezpečí. Svou výpovědí může ohrozit nejen sebe, ale i svou rodinu či blízké. Největším problémem je obava svědka z následné pomsty obviněného nebo jeho kompliců. Svědek může být zastrašován i preventivně a odmítá tak často svědčit. Proto i francouzské právo zakotvuje ochranné mechanismy svědků. Silná ochrana se poskytuje rovněž agentům policie infiltrovaných v zločineckých seskupeních.¹³⁸

4.5.1 Historie

Velmi dlouho francouzské právo tuto situaci vůbec neupravovalo. Problémem se tedy zabývala pouze judikatura, která vyslovila, že svědectví podané osobou, která

¹³⁵ Renault-Brahinski, C.: Procédure pénale, 15. vydání, Issy-les-Moulineaux: Gualino, 2014, str. 196

¹³⁶ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 347

¹³⁷ Levasseur, G., Chavanne, A., Montreuil J., Bouloc, B.: Droit pénal général et procédure pénal, 13. vydání, Paříž: SIREY, 1999, str. 154

¹³⁸ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 440

odmítla sdělit základní údaje požadované zákonem, je nulitní. Jedná se o období 70. a 80. let 20. století.

Postupem času s rozvojem organizovaného zločinu (typicky v oblasti drogové kriminality a terorismu) a nárůstem počtu svědků, kteří odmítali sdělit své osobní údaje, vzrostla potřeba tuto situaci řešit, a to hlavně z důvodu, že častokrát nebylo možné pachatele trestné činnosti odsoudit kvůli chybějícím důkazům, které by ale při umožnění zakrytí identity svědků mohly být lehce získány. Tento nedostatek právní úpravy byl napraven až v roce 2001 a to přidáním části „O ochraně svědků“ do CPP. Zákon upravuje podmínky, za kterých svědek nemusí uvádět své bydliště a podmínky, za kterých může být jeho identita utajena kompletně.

4.5.2 Utajení identity svědka

Jednou z možností ochrany svědka je zajištění jeho anonymity. V jednotlivých stádiích trestního řízení je k této problematice přistupováno odlišně.

První fází trestního procesu je policejní vyšetřování. Pro něj CPP nestanovuje povinnost svědka prozradit svou identitu. Její ponechání v tajnosti je v této fázi velmi časté. Příslušník policie proto v protokolu používá označení „důvěryhodná osoba, která si ale přála zůstat v anonymitě“¹³⁹.

Rozdílná situace nastává ve fázi přípravného řízení. Zde je opatření si informace o svědkovi povinností vyšetřujícího soudce. CPP ve svém článku 103 přímo vypočítává všechny údaje, které je potřeba o svědkovi zjistit. Jsou jimi: jméno, příjmení, věk, stav, profese, bydliště a vztah ke stranám procesu.

Pokud jde o utajení bydliště svědka, zákon kromě souhlasu vyšetřujícího soudce či státního zástupce nevyžaduje splnění žádných dalších podmínek. V tomto případě je místo skutečného bydliště uváděna např. adresa policejní služebny, v jejímž okrsku se

¹³⁹ „une personne gigne de foi, mai désirant garder l’anonymat“ Pradel, J.: Procédure pénale. 17. vydání. Paříž: Editions CUJAS, 2013, str. 404

bydliště svědka nachází.¹⁴⁰ V případě, že je svědek předvolán na základě své profese, může jí být i adresa, kde tuto profesi vykonává.¹⁴¹ Skutečná adresa je pak vedena v oddělené složce. Tato nesmí být odtajněna s výjimkou případu, kdy o odtajnění rozhodne předsedající soudce. Odhalení utajované skutečné adresy svědka bez rozhodnutí předsedajícího soudce je trestáno trestem odnětí svobody až na 5 let a pokutou do 75 000 euro.¹⁴²

Podmínky pro kompletní utajení identity svědka jsou zákonem stanoveny velmi podrobně a pečlivě. Jako hlavní se jeví podmínka toho, že za vyšetřovaný trestný čin musí hrozit trest odnětí svobody alespoň ve výši tří let. Kumulativně musí být splněno, že hrozí vážné nebezpečí osobě podávající svědectví, členu jeho rodiny či osobě jemu blízké. Může se jednat o nebezpečí smrti nebo zásahu do jeho fyzické integrity a podobná ohrožení. Vazební soudce¹⁴³ (*juge des libertés et la détention*) pak na odůvodněný návrh státního zástupce či vyšetřujícího soudce rozhodne, že se identita takového svědka neuvede ve spisu, ale je vedena odděleně.¹⁴⁴ Na druhou stranu ale existují limity, které využití utajení omezují. Svědek nesmí být utajen, pokud je znalost jeho identity nezbytná pro výkon práv obhajoby. Obviněný má možnost se domáhat tohoto svého práva a žádat zrušení utajení svědka u předsedajícího soudce, který o tom rozhodne bez možnosti podání opravného prostředku.¹⁴⁵

V případě utajení svědkovy identity má obviněný zvláštní možnosti. Jednou z nich je podání opravného prostředku proti obsahu proběhnuvšímu výslechu utajeného svědka, a to do deseti dnů ode dne, kdy se o tomto obsahu výslechu dozvěděl. O tomto opravném prostředku rozhodne předsedající soudce, a pokud jej uzná za oprávněné, anuluje výslech. Předsedající soudce může dokonce nařídít odtajnění svědka za podmínky, že svědek výslovně akceptuje zrušení svého utajení. Toto je jediná možnost, jak lze utajení svědka zrušit, jinak je nezrušitelné. Proti rozhodnutí předsedajícího soudce pak již nelze podat opravný prostředek. Dále může obviněný požadovat

¹⁴⁰ Levasseur, G., Chavanne, A., Montreuil J., Bouloc, B.: *Droit pénal général et procédure pénale*, 13. vydání, Paříž: SIREY, 1999, str. 155

¹⁴¹ Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: *Traité de procédure pénale*, 3. vydání, Paříž, Economica, 2013, str. 1614

¹⁴² Rassat, M-L.: *Procédure pénale*, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 349

¹⁴³ soudce pověřený propouštěním na svobodu a vazbou

¹⁴⁴ Rassat, M-L.: *Procédure pénale*, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 349

¹⁴⁵ Larguier, J., Conte, P.: *Procédure pénale*, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 441

konfrontaci s utajeným svědkem. Ta pak typicky probíhá na dálku přes audiovizuální zařízení, které umožňuje zkreslit hlas i podobu svědka tak, aby jej nebylo možné identifikovat nebo prostřednictvím prostředníka. Další možností konfrontace je kladení otázek svědkovi prostřednictvím obhájce obviněného.¹⁴⁶ Žádné otázky položené utajenému svědku ovšem nesmí směřovat odhalení jeho skutečné identity.¹⁴⁷

Stejným způsobem jako s utajeným svědkem je zacházeno i s policejním agentem, který se v rámci svého úkolu infiltroval do zločinecké skupiny. Jejich pravá identita nesmí být v rámci řízení vůbec odhalena. Odhalení by jim totiž velmi pravděpodobně přivodilo velké nebezpečí pomsty členů skupiny.¹⁴⁸

Velmi důležitý je čl. 706-62 CPP, který říká, že nikdo nesmí být odsouzen jen na základě svědectví utajených svědků. Tento článek byl do zákona včleněn hlavně kvůli judikatuře ESLP, který, jak již bylo řečeno dříve, tuto myšlenku zastává.¹⁴⁹

4.6 Asistovaný svědek

Asistovaný svědek (*témoins assistés*) je zvláštním institutem francouzského trestního práva, který v českém právním řádu nemá obdoby.

4.6.1 Historický původ institutu asistovaného svědka

Tento institut má svůj původ v návrhu francouzského soudce z r. 1973. Tento soudce nebyl spokojen s tehdejšími stavy právního řádu, který v případě existence pouze slabších, nedostatečně přesvědčivých důkazů o trestné činnosti neumožňoval

¹⁴⁶ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 349

¹⁴⁷ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 440

¹⁴⁸ Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, str. 2002

¹⁴⁹ Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž, Economica, 2013, str. 1616

soudci uvalit na podezřelého vazbu a spousta zločinců tak unikala spravedlnosti.¹⁵⁰ K uzákonění pak došlo v roce 1987.

Tehdejší zákon umožňoval podezřelému žádat, aby jej soudce vyslechl jako asistovaného svědka a nikoliv jako osobu obviněnou. Záměrem zákonodárce bylo ochránit podezřelého od nebezpečí vzniku újmy na cti z důvodu trestního stíhání v případě, že bylo podání obžaloby založené na nedostatečných důkazech. Zákon z roku 1993 umožňuje soudci přiznat status asistovaného svědka, pokud se mu důkazy o vině nejeví jako dostačující pro obvinění určité osoby. Široké úpravy se institut dočkal v roce 2000, kdy byla v Code de procédure pénale vytvořena celá sekce zabývající se touto problematikou, konkrétně se jedná o čl. 113-1 až 113-8 CPP.

Kromě původního důvodu širší stíhatelnosti podezřelých osob se dalším důvodem zavedení institutu asistovaného svědka stala i ochrana těch, vůči komu bylo podáno trestní oznámení. K tomu často docházelo i z důvodu pomsty toho, kdo oznámení podal. Aby soudce v době neexistence institutu asistovaného svědka zaručil procesní práva toho, vůči komu bylo oznámení podáno, musel jej obvinít ze spáchání trestného činu. To je ale pro obviněného samozřejmě velmi nepříjemné a může mu způsobit problémy ve společnosti. Naproti tomu status asistovaného svědka obsahuje procesní práva a přitom působí mírněji a není tolik stigmatizující.¹⁵¹ Někteří autoři dokonce vnímají tento status jako něco, co umožňuje vyhnout se hanbě z případného obvinění.¹⁵²

4.6.2 Status asistovaného svědka

Základní myšlenkou je, že status asistovaného svědka musí být přidělován těm podezřelým, proti nimž existují pouze tak slabé důkazy, že není možné na jejich základě obvinít podezřelého ze spáchání trestného činu. Na druhou stranu ale musí existovat natolik pravděpodobné důkazy, že se určitá osoba mohla páchání trestné činnosti

¹⁵⁰ Jonquères, J.: Inculpation et mise en cause, 2. vydání, Gaz. Pal., 1973, str. 461

¹⁵¹ Letteron, R.: Témoin assisté, un statut précaire qui ne laisse présager rien de bon, Droit et justice, publikováno 27. 5. 2013 (cit. 13. 12. 2014). Dostupné z <http://www.contrepoints.org/2013/05/27/125728-témoin-assiste-un-statut-precaire-qui-ne-laisse-presager-rien-de-bon>

¹⁵² Platiau, C.: Christine Lagarde "témoin assisté": ce que cela signifie, L'express, publikováno 25. 5. 2013 (cit. 14. 12. 2014). Dostupné z http://www.lexpress.fr/actualite/politique/christine-lagarde-témoin-assiste-qu-est-ce-que-ca-change_1251711.html

dopustit jako pachatel či jako komplic, aby ji bylo možné podřadit pod status asistovaného svědka.¹⁵³ O síle důkazů a následném přidělení statusu obviněného, nebo asistovaného svědka rozhoduje soudce. Specifikace případů nabytí statusu asistovaného svědka, tak jak ji upravuje zákon (CPP), je uvedena dále.

Existují dvě situace, ve kterých je tento status přidělován automaticky ze zákona, neexistuje zde tedy možnost uvážení soudce ani nikoho jiného. První je případ, kdy zákon stanoví, že každá osoba jmenovitě určená obžalobou, která ale zároveň není obviněným, může být vyslechnuta pouze jako asistovaný svědek (čl. 113-1 CPP). Zde se jedná o případ, kdy vyšetřující soudce nejprve zamýšlel s takovou osobou zacházet jako s obviněným, ale nakonec se rozhodl tak neučinit (čl. 116, al. 5 CPP), a to z důvodu neexistence důkazů, které by dostatečně odůvodňovaly obvinění této osoby. Soudce se ale přesto domnívá, že tato osoba mohla při spáchání trestného činu sehrát roli. Aby ji tedy udržel v procesu, přidělí jí status asistovaného svědka. Druhá možnost automatického přidělení statusu je podobná prvnímu případu, dochází k ní ale až v průběhu trestního procesu. Vyskytují se totiž případy, kdy v průběhu řízení dojde ke zrušení obvinění, soudce např. rozhodne o jeho anulaci z důvodu nově získaných informací v rámci řízení (čl. 17-1 CPP). Tato anulace může být rovněž iniciována žádostí obviněného. Bývalému obviněnému je pak soudcem přidělen status asistovaného svědka, což má za důsledek, že z procesu neodchází, nýbrž v něm vystupuje dále.¹⁵⁴

Na rozdíl od popsaného automatického nabytí statusu ze zákona existuje další možnost nabytí tohoto statusu, a to na základě vůle určité osoby, konkrétně oběti trestného činu. Jedná se o případy, kdy oběť trestného činu podá trestní oznámení a v něm žádá, aby osoba, kterou označuje za pachatele trestného činu, byla vyslechnuta jako asistovaný svědek. Soudce nemá ohledně této žádosti rozhodovací pravomoc a je povinen jí vyhovět.¹⁵⁵

Zákon dále zakotvuje situace, kdy osobou, která o přidělení statusu asistovaného svědka rozhoduje, je soudce. Status asistovaného svědka může přidělit osobě, která byla

¹⁵³ Fourment, F.: Procédure pénale, 14. vydání, Brusel: Groupe Larcier, 2013, str. 243

¹⁵⁴ Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, str. 1172

¹⁵⁵ Renault-Brahinski, C.: Procédure pénale, 15. vydání, Issy-les-Moulineaux: Gualino, 2014, str. 150

do soudního procesu přibrána na základě výpovědi některého běžného svědka.¹⁵⁶ Další možností je, že soudce shledá, že existují ukazatele (*indices*)¹⁵⁷ toho, že se mohl účastnit spáchání trestného činu (jako pachatel nebo jako komplic)¹⁵⁸ a soudce je vyhodnotí jako pravděpodobné. V obou těchto případech je literaturou zdůrazňována diskreční pravomoc soudce, tudíž ani při naplnění zmíněných podmínek nemusí soudce status asistovaného svědka přidělit.¹⁵⁹

Asistovaným svědkem na rozdíl od svědka obyčejného (*témoin simple*) může být i člen vlády a to bez předchozího schválení tohoto postupu vládou.¹⁶⁰

V postavení asistovaného svědka může vystupovat i právnická osoba.¹⁶¹

4.6.3 Procesní aspekty institutu asistovaného svědka

Status asistovaného svědka je přidělován na základě aktu vydaného vyšetřovacím soudcem a doručeného osobě, která má tímto asistovaným svědkem v určitém soudním procesu být. Tento akt obsahuje informace o předmětu trestního řízení a poučuje adresáta o jeho právech a povinnostech.

Literatura tento status vymezuje jako status hybridní-nejedná se ani o stranu procesu, ani o osobu do procesu nijak nezačleněnou.¹⁶² U jiných autorů se můžeme setkat s komparativním vymezením tohoto statusu jako statusu smíšeného, který je v některých ohledech velmi podobný obviněné osobě, v jiných se zase blíží postavení obyčejného svědka.¹⁶³ Ve skutečnosti má asistovaný svědek téměř všechny výhody, které připadají obviněnému, ovšem bez jeho nevýhod. V tom, že asistovaný svědek není

¹⁵⁶ Fourment, F.: Procédure pénale, 14. vydání, Brusel: Groupe Larcier, 2013, str. 266

¹⁵⁷ Může se jednat o indicie, nepřímé důkazy.

¹⁵⁸ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 215

¹⁵⁹ Pradel, J.: Procédure pénale. 17. vydání. Paříž: Editions CUJAS, 2013, str. 695

¹⁶⁰ Benillouche, M.: Leçon de Procédure pénale, 2. vydání, Paříž: Ellipses, 2013, str. 208

¹⁶¹ Pujos, M.: Le statut du témoin assisté dans la procédure pénale, Lextenso, publikováno 21. 2. 2012 (cit. 11. 12. 2014). Dostupné z <https://www-lextenso-fr.biblio-dist.ut-capitole.fr/weblextenso/article/afficher?id=GP20120221012&origin=recherche;9&d=3626684734392>

¹⁶² Renault-Brahinski, C.: Procédure pénale, 15. vydání, Issy-les-Moulineaux: Gualino, 2014, str. 150

¹⁶³ Pradel, J.: Procédure pénale. 17. vydání. Paříž: Editions CUJAS, 2013, str. 695

stranou procesu, se ale autoři shodují.¹⁶⁴ Důsledkem toho je, že mu nenáleží taková práva, kterými strany běžně disponují, ale náleží mu pouze práva výslovně stanovená zákonem. Nejdůležitější tímto zapříčiněnou nevýhodou se jeví to, že nemůže podat opravné prostředky proti rozhodnutí.¹⁶⁵

4.6.3.1 Práva asistovaného svědka

Nejvýraznějším oprávněním asistovaného svědka je právo na pomoc advokáta (*assistance d'un avocat*), které má stejně jako obviněný.¹⁶⁶ Jedná se o zvláštní druh pomoci, která je velmi blízká zastoupení advokátem. Advokát se účastní jednání soudu, dbá na zachování práv asistovaného svědka a má právo nahlížet do spisu. Asistovaný svědek nesmí být nucen vypovídat v nepřítomnosti svého advokáta.¹⁶⁷ Advokát má při výslechu rovněž právo klást otázky vyslychaným osobám a stručně přednést skutkové okolnosti a svá zjištění o případu (čl. 120, al. 1 CPP). Výběr advokáta je na samotném asistovaném svědkovi, pokud jej sám neprovede, určí mu advokáta na jeho žádost předseda advokátní komory. Tento advokát také zajišťuje právo asistovaného svědka na vysvětlení a interpretaci důležitých částí trestního spisu případu.

Dalším jeho zajímavým oprávněním je právo žádat konfrontaci s osobou, která se zasloužila o jeho vtažení do trestního procesu (např. o něm vypovídala ve svém svědectví).¹⁶⁸ Soudce ale může tuto jeho žádost odůvodněným usnesením zamítnout do jednoho měsíce od podání žádosti.¹⁶⁹

¹⁶⁴ Návrh nového CPP ale obsahuje změnu této situace a přiznává asistovanému svědku postavení strany (*partie assistée*). Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 215

¹⁶⁵ Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, str. 1169

¹⁶⁶ Renault-Brahinski, C.: Procédure pénale, 15. vydání, Issy-les-Moulineaux: Gualino, 2014, str. 150

¹⁶⁷ Fourment, F.: Procédure pénale, 14. vydání, Brusel: Groupe Larquier, 2013, str. 270

¹⁶⁸ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž, Editions DALLOZ, 2014, str. 662

¹⁶⁹ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 215

Asistovaný svědek může stejně jako strana procesu podávat návrhy na anulování určitého úkonu trestního řízení, pokud jej považuje za nicotný (čl. 113-3, al. 3 CPP).¹⁷⁰ O návrhu rozhodne soudce.

Pokud byl vypracován znalecký posudek jakkoliv se týkající asistovaného svědka, soudce mu může sdělit jeho výsledek, ale není povinen tak učinit. Asistovaný svědek může podat žádost o doplnění znaleckého posudku nebo může žádat další znalecký posudek, soudce ovšem opět není povinen jej nařídít.¹⁷¹

Odlišností od obviněného a vlastně rovněž právem asistovaného svědka je, že vůči němu nemůže být vykonávána soudní kontrola ani mu nemůže být umístěn do domácího vězení s elektronickou kontrolou (jedná se o způsob zajištění obviněného, nikoliv o trest, jak je domácí vězení pojímáno v českém právním řádu¹⁷²) či do vazby.¹⁷³

Asistovaný svědek má dále právo na informace o trestním procesu, jehož je součástí a rovněž informaci o jeho skončení.¹⁷⁴

4.6.3.2 Povinnosti asistovaného svědka

Stejně jako obyčejný svědek má i asistovaný svědek povinnost se na předvolání dostavit a vypovídat. Na rozdíl od svědka obyčejného ale neskládá přísahu, že bude vypovídat pravdivě.¹⁷⁵ Pravdivou odpovědí by totiž mohlo dojít k tomu, že by vypovídal ve svůj neprospěch, což by bylo porušením obecné zásady, že nikdo nesmí být nucen takto činit.¹⁷⁶ Praktickým důsledkem je, že pokud při své výpovědi lže, nedopouští se tím trestného činu křivého svědectví.¹⁷⁷

¹⁷⁰Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: *Traité de procédure pénale*, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, str. 1171

¹⁷¹Larguier, J., Conte, P.: *Procédure pénale*, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 216

¹⁷²např. Pradel, J.: *Procédure pénale*, 17. vydání, Paříž: Editions CUJAS, 2013, str. 662

¹⁷³Boulouc, B.: *Procédure pénale*, 24. vydání, Paříž, Editions DALLOZ, 2014, str. 662

¹⁷⁴Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: *Traité de procédure pénale*, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, str. 1171

¹⁷⁵Boulouc, B.: *Procédure pénale*, 24. vydání, Paříž, Editions DALLOZ, 2014, str. 662

¹⁷⁶Fourment, F.: *Procédure pénale*, 14. vydání, Brusel: Groupe Larquier, 2013, str. 270

¹⁷⁷Renault-Brahinski, C.: *Procédure pénale*, 15. vydání, Issy-les-Moulineaux: Gualino, 2014, str. 151

4.6.4 Změna statusu asistovaného svědka

V průběhu procesu může dojít ke změně statusu asistovaného svědka na status obžalovaného. Může se tak stát na jeho vlastní žádost (*droit à être mise en examen*) nebo z iniciativy soudce.

Pokud jde o první případ, je právem asistovaného svědka podat žádost o změnu statusu kdykoliv během řízení a soudce nesmí tuto žádost zamítnout.¹⁷⁸ Proč by tak ale někdo činil, když by se tak jeho status zhoršil a bylo by možné vůči němu např. použít zajišťovací prostředky, které jsou velmi nepříjemné? Odpověď je jednoduchá. Změnou statusu se stane stranou procesu a získá tak další práva jako třeba právo podat opravné prostředky.¹⁷⁹

V případě, že soudce vyhodnotí, že v průběhu procesu vyšly najevo závažné důkazy a okolnosti, které odůvodňují asistovaného svědka obvinít z trestného činu, učiní tak a tato osoba ztrácí status asistovaného svědka a nabývá statusu obviněného. Ke změně statusu může dojít v jakékoliv fázi trestního procesu.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Fourment, F.: Procédure pénale, 14. vydání, Brusel: Groupe Larcier, 2013, str. 267

¹⁷⁹ Fourment, F.: Procédure pénale, 14. vydání, Brusel: Groupe Larcier, 2013, str. 246

¹⁸⁰ Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 215

5 Srovnání české a francouzské právní úpravy svědka v trestním procesu

Právní řády obou zemí jsou řády kontinentálního typu, jejich právo je tedy psané. Dále se jedná o právo kodifikované (pramenem práva jsou kodexy obsahující komplexní úpravu určitého právního odvětví, nejedná se tedy o roztříštěnou právní úpravu do velkého množství menších předpisů).

Rovněž jsou oba státy ovlivněny zákonodárstvím EU, již jsou oba členy, jakož i příslušností k dalším mezinárodním organizacím.

5.1 Pojem svědka

Jak v českých, tak ani ve francouzských právních předpisech není svědek definován. O definici se v obou případech pokouší nauka, která osobu svědka vnímá velmi podobně. Na obou stranách autoři vyzdvihují nezastupitelnost svědka a jeho vysokou důležitost pro trestní proces. Neliší se ani materiální a formální pojetí svědka. Můžeme tedy říct, že pojetí svědka se ve srovnávaných zemích není nikterak odlišné.

5.2 Práva a povinnosti svědka

Oba právní řády zakotvují povinnost svědka dostavit se na předvolání. Svědek se musí dostavit osobně, není možné se nechat v tomto zastoupit. Donucovacími prostředky jsou shodně pořádková pokuta a předvedení příslušníkem bezpečnostního sboru. Francie navíc zakotvuje přímo trestný čin nedostavení se na předvolání, nesložení přísahy či nevypovídání osoby, která má vystupovat jako svědek. Český trestní zákoník takto speciální trestný čin nezná, v úvahu přichází aplikace obecnějšího trestného činu pohrdání soudem (§ 336 TZ).

Povinnost vypovídat je v zásadě v obou právních řádech upravena podobně. Primárně je stanovena povinnost svědka vypovědět vše, co se dozvěděl o trestném činu. Z této povinnosti jsou pak stanoveny výjimky, kdy svědek vypovídat nesmí (např. zná státní tajemství), nebo nemusí (např. příbuzný obviněného). Francouzská úprava obsahuje oproti české více speciálních případů, jako např. zvláštní zacházení s výpovědí novináře či potomků rodičů obviněných z TČ křivého svědectví, které podali v rámci rozvodového řízení. Zajímavé jsou i francouzské zvláštní povinnosti podat výpověď u těch, kteří mají důkaz o nevině osoby, proti které je vedeno trestní řízení nebo je umístěna ve vazbě, jakož i povinnost osoby podat svědectví v případě, kdy tato osoba veřejně prohlásí, že zná pachatele trestného činu.

Zvláštností francouzské úpravy je složení přísahy. To je součástí skutkové podstaty TČ křivého svědectví, což znamená, že ti, kdo jsou povinnosti přísahu složit vyňati, nemůžou tento TČ spáchat. Česká úprava vůbec nezná institut složení přísahy.

Svědka má v obou srovnávaných zemích nárok na svědečné. Rozdílná je ale osoba, která jej hradí. Zatímco v ČR je svědečné vypláceno vždy ze státních prostředků, ve Francii je tomu tak pouze v případě svědků předvolaných státním zástupcem. Svědkům, které předvolají strany procesu, poskytují svědečné právě tyto strany.

5.3 Provádění důkazu svědkem-výslech a svědecká výpověď

Jak v českém, tak ve francouzském trestním procesu je výslech svědka důsledně ústním úkonem a probíhá v různých fázích. Nejprve je potřeba zjistit svědkovu jeho totožnost a jeho poměr k věci (např. vztah k obviněnému apod.). Poté následuje fáze, kdy svědek soustavně bez přerušení vypovídá vše, co o případu ví. Následuje fáze kladení otázek. V obou právních řádech není v dotazování nikterak omezen soudce. Ve francouzské úpravě jsou pak dále neomezeni státní zástupce, obhájce obžalovaného a členové poroty (ta v ČR vůbec neexistuje). Obžalovaný a soukromý účastník řízení (*partie civile*) mohou otázky pokládat jen prostřednictvím předsedajícího soudce. Česká právní úprava dává prostor pro kladení otázek státní zástupci, obžalovanému nebo jeho obhájci bez omezení. Celý výslech ale můžou státní zástupce, obžalovaný či jeho

obhájce vést pouze v případě, že to byli oni, kdo výslech konkrétního svědka navrhli, přičemž tento postup musí být schválen předsedou senátu.

5.4 Ochrana svědka

Obě srovnávané úpravy obsahují možnosti, jak svědka chránit v případě, že mu hrozí nebezpečí z důvodu podání výpovědi. Způsoby ochrany svědka se v zásadě neliší, jsou jimi neuvádění svědkovy totožnosti ve spisu, utajení jeho totožnosti při výslechu, osobní ochrana svědka a přestěhování svědka.

Oba státy jsou signatáři Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tudíž se jich obou dotýká judikatura ESLP. ESLP se mnohokrát zabýval otázkou přípustnosti výpovědi anonymního svědka a došel k závěru, že takováto výpověď je velkým zásahem do práv obviněného. Také z tohoto důvodu oba státy zdůrazňují subsidiaritu užití utajení totožnosti svědka, neboť je v rozporu s právem obviněného na spravedlivý proces. Francie byla navíc často žalovaným státem u ESLP z důvodu, že ochrana svědka v rámci procesu převážila nad právy obviněného.

Rozdíl mezi zeměmi spatřuji ve způsobu uzákonění. Zatímco česká úprava ochrany svědka je rozdělena do TŘ a speciálních zákonů (zákon o policii a zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením), francouzská úprava je v CCP komplexní.

Další odlišností je přesné stanovení podmínek získání ochrany francouzským CPP. Jednou z nich je, že za vyšetřovaný trestný čin, o který se v konkrétním procesu jedná, musí hrozit trest odnětí svobody alespoň ve výši tří let, aby mohla být svědkovi poskytnuta ochrana. Takováto podmínka v českém právu stanovena není, což já osobně považuji za rozumnější řešení, neboť to, že obviněnému hrozí jen nižší trest, mu nijak nebrání v ohrožování svědka. V případě pachatelů trestné činnosti se, podle mě, nemůžeme spoléhat na jejich nezávadné chování, i když spáchali jen lehčí trestný čin. Na druhou stranu je pravda, že francouzské trestní právo ukládá za trestné činy podstatně vyšší tresty než právo české, takže tresty odnětí svobody do tří let jsou opravdu jen za lehkou trestnou činnost. Ovšem nikdy si nemůžeme být jisti, jak hrozba

vězení (i krátkodobého) na obviněného zapůsobí a rovněž nevíme, zda jeho trestná činnost není ve skutečnosti rozsáhlejší a obviněný se nebojí prozrazení.

6 Znalec v českém právním řádu

Trestní řízení jsou často velmi komplikovaná a okolnosti jednotlivých spáchaných trestných činů jsou natolik rozličné, že je často potřeba, aby orgány činné v trestním řízení při dokazování kooperovaly i s dalšími osobami, které jsou jim (zejm. poskytováním informací) nápomocny při naplňování účelu trestních předpisů, tedy při dopadení pachatele trestné činnosti a jeho potrestání. V předchozí části této práce bylo možné se dočíst o takovéto spolupráci se svědkem trestné činnosti. Nyní se budu věnovat tématu znalce v trestním řízení, které považuji za neméně zajímavé a důležité.

V průběhu trestního řízení může vyvstat velké množství odborných otázek, na které je třeba najít odpovědi, aby bylo možné v řízení dále postupovat. Tyto otázky mohou být z rozličných oborů a odvětví tak, jak je rozličný sám lidský život. Platí zásada *iura novit curia* (soud zná právo), v odvětví práva je tedy soud sám odborníkem a vyřešení právních otázek je tedy jen jeho odpovědností. To je ovšem jediný požadavek na odbornost soudu, neboť není možné spravedlivě požadovat, aby jeden člověk byl odborníkem hned v několika oborech. V ostatních případech, tedy když se v rámci řízení objeví odborná otázka z jiného odvětví nežli je právo, je potřeba obrátit se na někoho dalšího, kdo podá orgánům činným v trestním řízení svou pomocnou ruku. Takovou osobou musí být někdo, kdo disponuje takovými odbornými znalostmi, které jsou potřebné k zodpovězení konkrétních odborných otázek, které v průběhu trestního procesu vyvstaly a tím napomůže orgánům činným v trestním řízení pochopit skutkový stav tak, jak se v minulosti odehrál a na základě toho (a dalších skutečností v trestním řízení) jsou pak orgány činné v trestním řízení schopné objasnit případ.¹⁸¹

Může nastat i případ, kdy sám orgán činný v trestním řízení disponuje takovými znalostmi, které jsou potřebné k zodpovězení odborné otázky, která v rámci trestního řízení vyvstala, a byl by tak schopen danou otázku posoudit sám. Jakkoliv by takovýto postup mohl přinést mnohé výhody jako je urychlení procesu a úsporu nákladů, je odmítán. I v takovýchto případech je nutné, aby orgán činný v trestním řízení vyžádal odborné vyjádření či přibral do řízení znalce a získal tak odborný názor od někoho

¹⁸¹ Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 33

dalšího.¹⁸² Dle mého názoru má tento přístup zaručit spravedlivý trestní proces, ve kterém nedochází ke kumulaci oprávnění v jedněch rukách a nenastávají pochybnosti o nestrannosti soudu. Dalším aspektem je, že strany trestního procesu mají možnost výsledkem znalce prověřit správnost odborných závěrů a doplnit je. V případě, že by orgán činný v trestním řízení znalce nepřibral a sám odbornou otázku posoudil, by strany trestního procesu byly o tuto možnost ochuzeny. Řízení je také transparentní a nemělo by tak docházet k svémocným a obtížně přezkoumatelným rozhodnutím soudu.

V následujícím textu jsou popsány možnosti, které právo umožňuje využít v případě, že je potřeba v rámci řízení získat odpověď na určitou odbornou otázku.

6.1 Odborné vyjádření

Odborné vyjádření je svou povahou listinným důkazem, jímž si orgány činné v trestním řízení opatřují znalosti o odborných otázkách, které je třeba v rámci trestního řízení zodpovědět. I přesto, že se jedná o důkaz listinný, je odborné vyjádření trestním řádem zařazeno k ustanovením o znaleckém posudku, a to z důvodu jejich vzájemné podobnosti.¹⁸³

Trestní řád v § 105 odst. 1 zakotvuje primární využití institutu odborného vyjádření.¹⁸⁴ Až v případě, kdy odborné vyjádření z důvodu složitosti otázky, kterou je nutno posoudit, nepostačuje, mají orgány činné v trestním řízení využít institutu znalce a přibrat jej do řízení. Z tohoto vyplývá, že odborné vyjádření je využíváno spíše v jednodušších případech¹⁸⁵, jako je typicky lékařská zpráva o stavu poškozeného apod.,

¹⁸² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 396

¹⁸³ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 381

¹⁸⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 767

¹⁸⁵ III. ÚS 1076/08

a pokud to okolnosti případu umožňují, je třeba jej použít přednostně.¹⁸⁶ Zákonodárce tak projevil úmysl zabránit nadbytečnému přibírání znalců do řízení.¹⁸⁷

Posoudit, zda v daném případě postačí využít institutu odborného vyjádření, anebo je třeba sáhnout po znalci z důvodu větší obtížnosti otázky, která v rámci trestního řízení vyvstanula, není pro orgány činné v trestním řízení vždy jednoduchou záležitostí, neboť je těžké vyložit, kdy se jedná o jednodušší otázku a kdy naopak pro složitost takovéto otázky je potřeba požádat přibrat do trestního řízení znalce.¹⁸⁸ Proto je v praxi často třeba složitost otázky před jejím zadáním nejprve konzultovat s osobami, které ji dokáží posoudit lépe.¹⁸⁹ Právě složitost posuzované otázky může tkvět v mnoha ohledech – pro její zodpovězení je potřeba delší doba, systematické studium případu a dané problematiky, komplexní postup, konzultace s více odborníky apod.¹⁹⁰ Pokud však orgán činný v trestním řízení dojde k závěru, že odborné vyjádření je k zodpovězení předmětné otázky dostačující, není povinen opatřovat znalecký posudek.¹⁹¹ Přednost odborného vyjádření se však nikdy neuplatní v případech, kdy je třeba přibrat znalce obligatorně. Trestní řád stanoví dvě situace, kdy je nutné obligatorně znalce do řízení přibrat. Jedná se o § 116 TŘ, který stanoví, že znalce je třeba přibrat v případě, kdy je třeba vyšetřit duševní stav obviněného, a dále o § 105 odst. 4 TŘ, jenž vyžaduje spolupráci dvou znalců při prohlídce a pitvě mrtvolky.¹⁹² Dalším případem, kdy je potřeba znalce obligatorně přibrat stanoví ZSVM, a to konkrétně ve svém §58, který stanoví, že k vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.

¹⁸⁶ Fryšták M.: Dokazování v přípravném řízení, 2. vydání, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, str. 202

¹⁸⁷ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 396

¹⁸⁸ Miroslav Růžička, Jana Zezulová: K problematice vzájemného vztahu znaleckého posudku a odborného vyjádření po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Trestněprávní revue 9/2004, s. 256

¹⁸⁹ Chmelík, J.: Trestní řízení, 1. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, str. 256

¹⁹⁰ Fryšták M.: Dokazování v přípravném řízení, 2. vydání, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, str. 203

¹⁹¹ 3 Tz 58/2014

¹⁹² Chmelík, J. a kol., Místo činu a znalecké dokazování, 1. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 164

Trestní řád v § 105 odst. 5 stanovuje, že osobou, kterou lze požádat o vydání odborného vyjádření může být každá fyzická i právnická osoba, která disponuje odborností, jež je v daném případě potřebná. Může se jednat například o lékaře, ekonoma apod. Odborné vyjádření může rovněž podat znalec, který je zapsán na seznamu znalců.¹⁹³ To znamená, že znalecký posudek není jediným možným výstupem, který je znalci v rámci trestního řízení umožněno vydat, obráceně to ale neplatí (znalecký posudek může podat pouze znalec). Státní orgán podávající odborné vyjádření orgánům činným v trestním řízení tak činí vždy bezúplatně.¹⁹⁴ Důležitým rozdílem mezi zpracovatelem odborného vyjádření a znalcem pak je, že proti osobě znalce, jeho odbornosti nebo proti formulaci otázek položených znalci je podle § 105 odst. 3 TR možné vznést námitky, to však neplatí o zpracovateli odborného posudku.

V případě, že se orgány činné v trestním řízení rozhodnou využít institutu odborného vyjádření, je třeba, aby zvažily, kterou osobu o něj požádají. Takováto osoba nesmí být stejně jako ostatní osoby zúčastněné na řízení podjatá (§ 105 odst. 2 TR), je proto potřeba posoudit veškeré její vztahy s osobami zúčastněnými na řízení.

6.2 Odborné vyjádření vs. znalecký posudek

Přes svou vzájemnou podobnost je mezi znaleckým posudkem a odborným vyjádřením podstatný rozdíl, který tkví v povaze těchto důkazních prostředků. Odborné vyjádření je považováno za důkazní prostředek listinný, kdežto u znaleckého posudku se jedná o důkazní prostředek svého druhu. Odborné vyjádření jakožto listinný důkaz se v trestním řízení provádí tak, že se přečte a strany pak mají oprávnění do listiny nahlédnout. Jeho zpracovatel tedy není na rozdíl od znalce vyslechnut.¹⁹⁵

Další odlišnost můžeme spatřovat ve stanovení formy jednotlivých důkazních prostředků. Zatímco pro znalecký posudek je forma stanovena velmi přísně v § 13 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti, č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, pro odborné vyjádření žádné požadavky na formu zákonem zakotveny

¹⁹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. vydání. Praha: Leges, 2014, 1248 s.

¹⁹⁴ Fryšták M. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012, str. 91

¹⁹⁵ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 440

nejsou. V praxi se odborná vyjádření většinou vyskytují ve formě odpovídající zjednodušeným znaleckým posudkům.¹⁹⁶ Jejich neformálnost nicméně může být i komplikací v trestním řízení - možnost přezkoumání odborného vyjádření, které např. neobsahuje popis metod, které byly použity ke zkoumání dané problematiky, je tak pro orgány činné v trestním řízení velmi problematická.¹⁹⁷

Z obsahového hlediska je rozdílem mezi odborným vyjádřením a znaleckým posudkem zejména rozsah odpovědi na odbornou otázku. Zatímco odborné vyjádření je stručnější a v zásadě poskytuje jen odpověď na položenou otázku, na znalecký posudek jsou kladeny větší požadavky co se týká jeho rozsahu a odůvodnění. Znalec nejen, že odpovídá na položenou otázku, ale dále je povinen popsat postupy, jejichž použitím k odpovědi dospěl a také musí uvést metody, které při svém znaleckém zkoumání využil, to vše z důvodu posuzování věrohodnosti posudku a jeho přezkoumatelnosti.¹⁹⁸

Důležitý rozdíl spatřuji v právech obviněného souvisejících se znaleckým posudkem a odborným vyjádřením. Jak již bylo řečeno, v případě znalce je obviněný oprávněn vznášet námitky proti jeho osobě a rovněž proti formulaci otázek, které mu byly při provádění důkazu položeny. Toto ale neplatí u odborného vyjádření, kdy žádná takováto možnost obrany obviněnému nepřísluší.

Další odlišností je existence trestní odpovědnosti znalce za křivou výpověď a nepravdivý znalecký posudek. Osobě podávající odborné vyjádření obdobná trestní odpovědnost nehrozí, tudíž se někomu může tento institut jevit jako méně důvěryhodný z důvodu chybějící negativní motivace osoby podávající odborné vyjádření. Rovněž požadavky na odbornost osoby znalce, jsou vyšší než u osoby poskytující odborné vyjádření.¹⁹⁹

Otázkou, kterou TRŘ nijak neupravuje je situace, kdy odborné vyjádření bude mít vady-např. bude nejasné, vnitřně rozporné apod. Takováto situace je řešena pouze pro znalecký posudek, nikoliv však pro odborné vyjádření. Z povahy důkazního prostředku

¹⁹⁶ Miroslav Růžička, Jana Zezulová: K problematice vzájemného vztahu znaleckého posudku a odborného vyjádření po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Trestněprávní revue 9/2004, s. 256

¹⁹⁷ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 439

¹⁹⁸ Fryšták M.: Dokazování v přípravném řízení, 2. vydání, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, str. 203

¹⁹⁹ III. ÚS 1076/08

vyvozujeme, že náprava je možná tak, jako u jiných listinných důkazů-v úvahu tedy přichází výzva zpracovateli, aby vady odborného vyjádření odstranil, nebo žádost o nové zpracování odborného vyjádření.²⁰⁰

Zpracovatel odborného vyjádření také není na rozdíl od znalce oprávněn nahlížet do spisů, do zdravotnické dokumentace či být účasten na vyšetřovacích úkonech.

6.3 Odborné vyjádření vs. odborná pomoc vs. znalecký posudek

Od osoby podávající odborné vyjádření a znalce je třeba odlišit konzultanta - osobu poskytující odbornou pomoc. Jedná se o osobu, která disponuje určitými odbornými znalostmi, nemusí však být zároveň i znalcem, i když ani tato varianta není vyloučena. Možnost orgánů činných v trestním řízení obrátit se na konzultanta stanovuje trestní řád v § 157 odst. 3 a § 183 odst. 2. Konzultantovo využití tkví hlavně v poskytnutí okamžité informace a nasměrování orgánů činných v trestním řízení.²⁰¹ Další působení konzultanta v řízení se nepředpokládá, jeho zapojení tedy poskytnutím rychlé informace končí.²⁰² Na rozdíl od odborného vyjádření, které je podkladem pro rozhodnutí v trestním řízení, se v případě odborné pomoci nejedná o důkazní prostředek, konzultant nepodává orgánům činným v trestním řízení žádná stanoviska, vyjádření apod., jeho činnost je zcela neformální.²⁰³

6.4 Znalec

Znalec je zastupitelnou osobou vystupující v trestním procesu, která disponuje speciálními odbornými znalostmi a vědomostmi v určitém oboru lidské činnosti. Orgány činné v trestním řízení jej využívají v případě, kdy rámci trestního řízení vyvstane otázka, kterou je pro posouzení případu nutné zodpovědět, a na kterou není

²⁰⁰Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 440

²⁰¹ Fryšták M. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012, str. 90

²⁰² Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 24

²⁰³ Chmelík, J. a kol., Místo činu a znalecké dokazování, 1. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 191

schopná odpovědět osoba, která odborné znalosti nemá.²⁰⁴ Z důvodu složitosti takovéto otázky je tedy nutné do řízení přibrat odborníka – znalce, který disponuje odbornou znalostí právě v tom oboru, do kterého patří ona otázka. Obory jednotlivých znalců mohou být velmi rozličného charakteru, v podstatě se jedná o všemožné obory a odvětví, které jen v lidském životě mohou být, pro představu se může jednat například o zdravotnictví, psychologii, písmoznalectví, kriminalistiku, stavebnictví apod.²⁰⁵

O tom, zda je k posouzení určité otázky potřeba odborná znalost a je tedy nutné přibrat znalce, nebo ne, rozhoduje ten orgán činný v trestním řízení, který koná toto řízení v době, kdy otázka vystanula.²⁰⁶ Zákon v § 105 přímo stanoví, že znalece přibere ten orgán činný v trestním řízení, který považuje znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí. Může se tedy jednat o policejní orgán či státního zástupce v přípravném řízení a o předsedu senátu v případě hlavního líčení.²⁰⁷

Znalec v trestním procesu vystupuje jako osoba rozdílná od orgánů činných v trestním řízení i ostatních procesních stran a účastníků procesu. Jelikož je potřeba, aby byla zaručena jeho nepodjatost a nezávislost, je takováto kumulace vyloučena, a to i v případě, že některá ze stran trestního řízení nebo účastník procesu sama disponuje odbornou znalostí, která je u znalce poptávána.²⁰⁸ V případě, že by k takovéto kumulaci docházelo, vznikl by problém směřování neslučitelných funkcí orgánu konajícího v trestním řízení a znalce.²⁰⁹ Jelikož orgány činné v trestním řízení svůj názor vyjadřují jen ve formě rozhodnutí, bylo by důsledkem, že strany procesu by přišly o možnost uplatnit proti znaleckému posudku námitky a zaujmout vůči němu stanovisko, neboť by posudek nebyl vydán samostatně, nýbrž by byl obsažen v rozhodnutí.²¹⁰

²⁰⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 766

²⁰⁵ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 441

²⁰⁶ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 383

²⁰⁷ Miroslav Růžička: K možnosti státního zástupce vydat v přípravném řízení pokyn policejnímu orgánu k přibrání znalce po nabytí účinnosti novely trestního řádu č. 274/2008 Sb. a k dalšímu postupu v této souvislosti, Trestněprávní revue 4/2009, s. 125

²⁰⁸ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 396

²⁰⁹ Fryšták M. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012, str. 89

²¹⁰ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 383

V odborné literatuře se často můžeme setkat s definicí znalce za pomoci srovnání s jinou osobou vystupující v trestním řízení, svědkem. Jak je zmíněno v první větě této kapitoly, znalec je na rozdíl od svědka osobou zastupitelnou, neboť jej lze v řízení lehce nahradit jiným znalcem se stejnou znalostí, zatímco svědek osobně vnímal určitou skutečnost, což jej činí nezastupitelným. Pokud se tedy stane, že určitá osoba by v řízení mohla vystupovat jako znalec i jako svědek, bude mít přednost status svědka. Svědek je v řízení nenahraditelný, kdežto znalce je možné nahradit někým jiným poměrně snadno.²¹¹

Pokud existuje skutečnost, pro kterou musí být znalec z trestního řízení vyloučen, tedy poměr znalce k účastníkům řízení nebo jejich zástupcům, jsou znalec a účastníci řízení povinni takovou skutečnost oznámit. Orgán, který znalce do řízení přibral, pak rozhodne o jeho vyloučení (§ 105 odst. 3 TŘ).

Může však dojít i k situaci, kdy v trestním řízení vyvstane otázka, na kterou je možné si odpovědět díky znalostem, které jsou běžné. Těmi mohou být například znalosti nabyté výchovou nebo vzděláním. V těchto případech pak není potřeba znalce do řízení přibírat a orgán činný v trestním řízení si sám na tuto otázku odpoví. Je proto potřeba vyvstanuvší otázky vždy řádně vyhodnotit tak, aby znalec byl do řízení přibrán jen v případě opravdové potřeby, jinak by docházelo ke zbytečnému prodlužování trestního řízení a vznikaly by zbytečné náklady.²¹²

6.4.1 Způsobilost být znalcem

Funkci znalce nemůže v řízení zastávat kdokoliv, ale zásadně jen znalec, který je zapsán na seznamu znalců²¹³ vedeným Ministerstvem spravedlnosti České republiky, pokud se jedná o seznam ústřední, jinak na seznamech vedených krajskými soudy podle § 2 ZnalZ, či znalecký ústav. Znaleckým ústavem je podle § 21 ZnalZ právnická osoba nebo její organizační složka, která je specializována na znaleckou činnost a je zapsána

²¹¹ Vantuch, P.: Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyloučen soudem jako svědek?, Bulletin advokacie, 6/2012, str. 17-24

²¹² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 396

²¹³ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 442

do seznamu znaleckých ústavů, který vede rovněž Ministerstvo spravedlnosti České republiky.²¹⁴ Oba zmíněné seznamy jsou veřejně přístupné a každý si v nich prostřednictvím internetu může vyhledávat potřebné informace.

Aby určitá fyzická osoba mohla být do seznamu znalců zapsána a stala se tak znalcem, je potřeba, aby splnila kritéria stanovená § 4 ZnalZ:

§ 4 ZnalZ: 1) Jmenovat znalcem (tlumočnickem) lze toho, kdo:

a) je státním občanem České republiky, občanem jiného členského státu Evropské unie, kterému bylo vydáno potvrzení o přechodném pobytu nebo povolení k trvalému pobytu na území České republiky, nebo státním příslušníkem jiného než členského státu Evropské unie, kterému bylo vydáno povolení k trvalému pobytu na území České republiky,

b) je způsobilý k právním úkonům v plném rozsahu,

c) je bezúhonný,

d) nebyl v posledních 3 letech vyškrtnut ze seznamu znalců a tlumočnicků pro porušení povinností podle tohoto zákona,

e) má potřebné znalosti a zkušenosti z oboru (jazyka), v němž má jako znalec (tlumočnick) působit, především toho, kdo absolvoval speciální výuku pro znaleckou (tlumočnickou) činnost, jde-li o jmenování pro obor (jazyk), v němž je taková výuka zavedena,

f) má takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou (tlumočnickou) činnost může řádně vykonávat,

g) se jmenováním souhlasí.

Jestliže určitá osoba splňuje tyto podmínky pro jmenování znalcem, může jím být jmenována, na jmenování však není právní nárok.²¹⁵ Návrhy na jmenování znalce může podat řada různých osob. Může to být jak znalec sám, tak např. státní orgány, vědecké instituce, vysoké školy či organizace, u kterých pracují osoby, které pro výkon

²¹⁴ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, str. 43

²¹⁵ II. ÚS 153/2004

znalecké činnosti připadají v úvahu.²¹⁶ Ze zájemců o pozici znalce, kteří kritéria splnili, jmenuje znalece primárně ministr spravedlnosti, je ale možné, aby tento pověřil ke jmenování předsedu krajského soudu. Jmenovaný znalec je pak povinen složit slib v následujícím znění do rukou toho, kdo jej jmenoval podle § 6 ZnalZ. V praxi probíhá složení slibu ústně a současně je písemně stvrzeno samotným znalcem a tím, kdo je do této funkce jmenoval.²¹⁷

Znalecký slib:

„Slibuji, že při své znalecké činnosti budu přesně dodržovat právní předpisy, že znaleckou činnost budu konat nestranně podle svého nejlepšího vědomí, že budu plně využívat všech svých znalostí a že zachovám mlčenlivost o skutečnostech, o nichž jsem se při výkonu znalecké činnosti dozvěděl.“²¹⁸

Po složení slibu je znalec zapsán do seznamu znalců a tlumočnicků, a to do seznamu vedeným tím krajským soudem, v jehož obvodu má znalec trvalé bydliště.²¹⁹ Od této chvíle je pak znalec oprávněn vykonávat znaleckou činnost. Tu pak znalci zpravidla vykonávají v tom obvodu, ve kterém jsou zapsáni, nicméně jsou jim oprávnění vykonávat i v obvodě jiném. To je v praxi poměrně častý jev, hlavně v případě, kdy znalců z určitého oboru je menší počet a v určitém obvodu znalec z tohoto oboru chybí.²²⁰

Namísto znalce jako fyzické osoby se však v řízení může uplatnit i znalecký ústav, což je právnická osoba mající určitou odbornost. Znalecké ústavy mohou být dvojího typu a jsou podle § 21 odst. 3 ZnalZ do dvou oddílů rozděleny i v seznamu znaleckých ústavů – v prvním oddílu jsou zapsány běžné znalecké ústavy, v oddílu druhém pak vysoké školy nebo jejich součásti a veřejné výzkumné instituce, popř. jiné osoby veřejného práva nebo jejich organizační složky, které vykonávají vědecko-výzkumnou činnost v příslušném oboru. Pro využití druhých jmenovaných ústavů platí

²¹⁶ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 46

²¹⁷ Ševčík P., Ulrich L.: Znalecké právo, 1. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, str. 75

²¹⁸ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 46

²¹⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 397

²²⁰ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 46

zákonné pravidlo, které stanovuje, že mohou být využity pouze ve výjimečných, zvláště složitých případech, které vyžadují zvláštní vědecké posouzení (§ 21 odst. 3 ZnalZ), přitom primárně je pak potřeba využít služeb běžných znaleckých ústavů, tedy těch, které jsou zapsány v prvním oddílu seznamu znaleckých ústavů a jsou na znaleckou činnost specializovány, a až pokud takovýto postup není možný, přichází v úvahu instituce zapsané v oddílu druhém. O tyto zvláště složité případy může jít, pokud je odborná otázka natolik obtížná, že její řešení vyžaduje uplatnění vědeckých teorií a postupů, a je tedy potřeba, aby zpracovatel znaleckého posudku disponoval vědeckou kvalifikací. Další možností využití znaleckých ústavů je případ, kdy si v odborně složité otázce dva znalecké posudky odporují, a není tak možné dojít k uspokojivému závěru. Posudek znaleckého ústavu by pak měl tento rozpor vyřešit.²²¹

Pouze v zákonem stanovených případech může být znalcem v trestním řízení ustanovena osoba, která na seznamu znalců nebo znaleckých ústavů zapsána není. Přibrat do řízení jako znalce osobu nezapsanou na seznamu znalců je však oprávněn pouze státní orgán, nikoliv některá ze stran řízení.²²² Podle § 24 ZnalZ se jedná o tyto případy:

- a) není-li pro některý obor (jazyk) znalec (tlumočnick) do seznamu zapsán,*
- b) nemůže-li znalec (tlumočnick) zapsaný do seznamu úkon provést,*
- c) jestliže by provedení úkonu znalcem (tlumočnickem) zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.*

Takto vybraný znalec musí mít pro splnění úkolu odborné předpoklady, dalšími podmínkami je, že udělí souhlas se svým ustanovením do funkce znalce a složí stejný slib jako zapsaní znalci do rukou toho orgánu, který jej ustanovil. V případě nesplnění zákonných podmínek pro přibrání znalce, který není zapsaný v seznamu znalců, by důsledkem byla nepoužitelnost takového důkazu v rámci trestního řízení.²²³

²²¹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. st

²²² Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 78

²²³ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 385

Ve výjimečném případě je podle judikatury²²⁴ možné dokonce ustanovit vědecký ústav, který v seznamu ústavů není zapsán ad hoc. Takovou možnost dovozujeme z analogického výkladu § 24 odst. 1 písm. b) ZnalZ.

Důvodem pro přibrání osoby nezapsané v seznamu znalců nebo znaleckých ústavů jako znalce však nemůže být skutečnost, že tato osoba již v minulosti podávala v této věci odborné vyjádření a je tak s případem obeznámena. Tato skutečnost naopak může zapříčinit pochybnost o nepodjatosti této osoby, proto tento postup není možný a je třeba do řízení znalce přibrat regulérním způsobem.²²⁵

Běžně je do řízení k posouzení určité otázky v rámci jednoho oboru přibrán znalec jeden, v některých případech je potřeba obligatorně přibrat dva znalce z jednoho oboru. Těmito případy jsou: vyšetření duševního stavu obviněného mladistvého (jeden znalec z oboru zdravotnictví-psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a druhý z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, a to z odvětví dětské psychologie); prohlídka a pitva mrtvoly²²⁶ (pokud existuje podezření, že smrt byla způsobena trestným činem); případ, kdy jde o objasnění jiné zvláště důležité skutečnosti (může se jednat např. o leteckou havárii²²⁷, přičemž z důvodu složitostí takových případů je potřeba přibrat více znalců²²⁸).

Pro případ, kdy se znalecký posudek pořizuje, aby byla zjištěna příčina smrti zemřelého, vyžaduje zákon v ustanovení § 105 odst. 4 ZnalZ, aby k prohlídce a pitvě mrtvoly byl jako znalec přibrán jiný lékař než ošetřující lékař zemřelého, jenž zemřelou osobu ošetřoval z důvodu nemoci, která předcházela její smrti. Toto ustanovení má, podle mého názoru, jasný cíl, a to předejít zaujatosti ošetřujícího lékaře, který by se např. mohl snažit zakrýt své pochybení v léčebném postupu. Je tedy prostředkem zabezpečujícím nepodjatost znalce a získání objektivních informací. Dva znalci, kteří

²²⁴ 1 Tdo 1202/2010

²²⁵ 5 To 21/93

²²⁶ 7 To 289/94

²²⁷ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 398

²²⁸ Fryšták M.: Dokazování v přípravném řízení, 2. vydání, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, str. 206

jsou do řízení přibíráni, můžou být odborníky jak ve stejném oboru, tak i v různých oborech, záleží na konkrétní situaci a potřebách případu.²²⁹

6.5 Příbrání znalce do řízení

Znalce je možno přibrat v kterémkoliv stádiu trestního řízení, to znamená, že jak před zahájením trestního stíhání, tak v řízení před soudem, tak i v řízení vykonávacím. Jak již bylo řečeno, znalce do řízení přibírá orgán činný v trestním řízení, v přípravném řízení se jedná o policejní orgán či státního zástupce, v řízení před soudem je to pak předseda senátu.²³⁰

Znalec je oprávněn vykonávat svou znaleckou činnost i mimo obvod toho krajského soudu, ve kterém je zapsán. Je tedy možné, aby soud vypracováním znaleckého posudku pověřil znalce z kteréhokoliv obvodu. Tato skutečnost může mít za následek vytvoření zdravého konkurenčního prostředí mezi znalci. Je však důležité, aby soud při výběru znalce zvážil veškeré výhody a nevýhody přibrání konkrétního znalce. Jedna věc je, že určitá osoba může být ve svém oboru nejlepší, na druhé straně však může být pracovně zahlcena, a tak je potřeba mít na zřeteli i případné včasné dodání posudku.²³¹

V současné době se v praxi často vyskytuje problém průtahů v řízení z důvodu prodlení znalce. Tomuto problému by bylo možné předejít včasnou komunikací soudu se znalcem, čímž by soud mohl zjistit aktuální zaneprázdněnost znalce a popř. by mohl rozhodnout, že znalecký úkon uloží jinému znalci, který není natolik vytížený.²³²

Rozhodnutí o přibrání znalce do řízení je vydáváno formou opatření. Obsahem tohoto opatření jsou nejen otázky položené znalci, kterými je vymezen znalecký úkol, který má znalec vyřešit, lhůta k podání znaleckého posudku (tu je doporučováno před

²²⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 398

²³⁰ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 385

²³¹ Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 89

²³² Kateřina Filipová: Když má znalec zpoždění, platí stát, Právní rádce, publikováno 28. 9. 2015, dostupné z <http://pravniradce.ihned.cz/c1-64666580-kdyz-ma-znalec-zpozdeni-plati-stat>

jejím stanovením se znalce projednat, aby byla vzhledem ke všem okolnostem přiměřená, je však také možné, aby státní orgán v naléhavých případech požádal znalce o spěšné provedení znaleckého úkolu), ale i poučení znalce o následcích nedostavení se na předvolání (tím je uložena pořádková pokuta) a poučení o povinnosti bezodkladně oznámit případný vztah k trestnímu řízení z důvodu možné podjatosti znalce. Znalec je v opatření rovněž poučen o trestních následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 TZ (o odpovědnosti znalce bude pojednáno dále).²³³

O přibrání znalce je vyrozuměn obviněný, a pokud je znalec přibrán v řízení před soudem, tak i státní zástupce. Co se týká dalších osob, jako je např. poškozený nebo osoba zúčastněná na řízení, ty jsou vyrozuměny jen tehdy, pokud jsou v souvislosti s vypracováním znaleckého posudku povinny něco konat nebo strpět. Judikatura stanovuje, že poškozený není osobou, které se opatření o přibrání znalce přímo dotýká, a to ani v případě, kdy má znalec za úkol ocenit věci, které byly poškozenému odcizeny. Poškozenému tak není potřeba opatření doručovat.²³⁴ Zákon nevyžaduje v přípravném řízení vyrozumět státního zástupce, v praxi se tak však obvykle děje.²³⁵

Druhou možností, jak se znalec dostane do řízení je podle § 110a TŘ varianta, kdy znalecký posudek může opatřit nejen orgán činný v trestním řízení, ale i některá ze stran procesu (zejm. je tato možnost využívána obviněným). Platí totiž zásada, že znalecký posudek může předložit kterákoliv ze stran, přičemž tato zásada je, podle mého názoru, přímým projevem jedné z hlavních zásad trestního řízení, a to zásady rovnosti stran. Strana trestního řízení si znalce rovněž vybírá ze seznamu znalců vedených krajskými soudy. Důležitým aspektem této možnosti je fakt, že soud je povinen takto přibránému znalci umožnit nahlédnutí do spisu či se jakkoliv jinak seznámit s případem, v rámci kterého má za úkol posudek vypracovat.²³⁶ Soud je povinen znalecký posudek předložený stranou provést s výjimkou případu, kdy po prostudování takto podaného posudku dojde závěru, že se jedná o nadbytečný důkaz,

²³³ Fryšták M. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012, str. 92

²³⁴ 7 To 261/98

²³⁵ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 27

²³⁶ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 83

rozhodne o jeho nepoužití a zároveň toto své rozhodnutí odůvodní. Orgán činný v trestním řízení však nemůže posudek odmítnout z důvodu, že byl do řízení již přibrán jiný znalec anebo že znalec do řízení vůbec přibrán nebyl.^{237 238}

Podle § 110a TŘ pro znalecký posudek podaný stranami trestního procesu platí, že pokud obsahuje veškeré náležitosti, jenž jsou zákonem požadovány a dále i doložku znalce, kterou prohlašuje, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při jeho provádění stejně, jako kdyby se jednalo o znalecký posudek vyžádaný orgánem činným v trestním řízení. To znamená, že i tomuto znalci jsou přiznána oprávnění jako možnost nahlížet do spisu či je mu umožněno získat informace o řízení jiným způsobem. Znalec musí být stejně jako znalec přibráný orgány činnými v trestním řízení poučen o následcích nedostavení se na předvolání, o nutnosti oznámené své případné podjatosti a o trestních následcích trestného činu křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku. Ve zmíněném ustanovení se sice hovoří o možnosti předkládání znaleckého posudku stranami procesu, toto ustanovení se však podle mého názoru uplatní i v případě odborného vyjádření, což dovozují z výkladového pravidla „od většího k menšímu (a maiori ad minus)“ a rovněž z přiměřeného použití zákonných ustanovení týkajících se znalce i pro osobu podávající odborné vyjádření. Možnost nechat si vypracovat vlastní znalecký posudek a v řízení jej provést přinesl stranám řízení trestní řád nově v roce 2002, do té doby se ke znaleckému posudku předloženému procesní stranou přistupovalo jako k listinnému důkazu.²³⁹ Tato novela rovněž má, podle mého názoru, za cíl motivovat strany trestního procesu k aktivnímu postupu v rámci řízení.

Pokud má být znalecký posudek vypracován ústavem, je do řízení přibrán jen tento ústav-právnícká osoba. Jelikož ale právnícká osoba nemůže být v rámci řízení vyslechnuta, je potřeba, aby tento úkol splnila fyzická osoba, která fakticky posudek vypracovala podle § 110 odst. 1 TŘ. Tuto fyzickou osobu už není potřeba do řízení

²³⁷ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 449

²³⁸ 4 To 475/94

²³⁹ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 7

přibírat, její oprávnění vystupovat jako znalec se odvozuje od oprávnění ústavu a plyne již ze zmiňovaného § 110 odst. 1 TŘ.²⁴⁰

6.6 Odepření podání posudku a nemožnost jeho podání

Znalec má v některých případech právo podání posudku odepřít. Zákon o znalcích a tlumočnících tyto případy přímo nestanovuje, ale ve svém § 11 odst. 3 odkazuje na obdobné použití ustanovení o svědcích, která umožňují odmítnutí podání svědectví. Při aplikaci těchto principů docházíme k závěru, že znalec je oprávněn odmítnout podání posudku v případě, že by tím způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým.²⁴¹ O tom, zda je znalecův požadavek odepřít podání posudku oprávněný, rozhoduje soud.²⁴²

Může nastat situace, že pověřený znalec odmítne znalecký posudek vypracovat, aniž by pro to měl rozumný důvod, kterým je např. nemoc, nedostatečná kvalifikace, zaneprázdnění apod. V takovémto případě sdělí státní orgán, který dotyčného znalce do řízení přibral, tuto skutečnost krajskému soudu, v jehož seznamu je znalec zapsán. Vzhledem k tomu, že znalcovou obecnou povinností je posudek vypracovat, hrozí mu za toto odmítnutí kárný postih.²⁴³

6.7 Námitky vůči znalci a opatření o jeho přibrání do řízení

Proti opatření, kterým je znalec přibrán do řízení, je možné vznést námitky. Pro jejich uplatnění není stanovena žádná lhůta, námitky je tak tedy možno vznést od okamžiku ustanovení znalce po celou dobu trestního řízení až do právní moci rozhodnutí, dokonce i v rámci opravného prostředku, pokud tento směřuje proti

²⁴⁰ 6 To 73/2009

²⁴¹ Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 91

²⁴² Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, str. 81

²⁴³ Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 111

rozhodnutí v meritu věci.²⁴⁴ Zákon nestanovuje okruh osob, které jsou oprávněny námitky podat, autoři odborné literatury však dovozují oprávnění těch osob, které jsou vyznameny o přiřazení znalce.²⁴⁵

Důvody pro podání námitek mohou směřovat proti osobě znalce, a to pro důvodné pochybnosti o jeho nepodjatosti. Ta může spočívat v jeho poměru k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům řízení či k jejich zástupcům a dále v opětovném přiřazení téhož znalce, který již v minulosti vypracoval znalecký posudek za podmínek, jež odporují zákonu.²⁴⁶

Pokud znalec sám zjistí skutečnost, pro kterou je z řízení vyloučen, je povinen ji neprodleně oznámit orgánu činném v trestním řízení. Totéž platí pro ostatní účastníky řízení, ti rovněž musí takovéto zjištění neprodleně oznámit.

Předmětem dokazování není samotná podjatost, nýbrž jen existence důvodné pochybnosti o znalcově nepodjatosti, což je podle mého názoru, projevem skutečnosti, že znalec je v řízení osobou zastupitelnou a poměrně jednoduše nahraditelnou, a proto k jeho vyloučení z řízení postačí pouze důvodná pochybnost o jeho nepodjatosti. V případě, že je důvodná pochybnost o znalcově nepodjatosti zjištěna, o jeho vyloučení rozhodne orgán, který jej ustanovil a následně ustanoví nového znalce.²⁴⁷

Dalším důvodem námitek může být pochybnost o odborném zaměření znalce, přičemž v tomto důvodu je zahrnuta jak pochybnost o vhodnosti oboru, v němž je znalec odborníkem pro posouzení konkrétní odborné otázky, tak také pochybnost o znalcově odbornosti, konkrétní specializaci a jeho vlastních schopnostech.

K důvodům pro podání námitek se dále řadí námitky proti formulaci otázek, které byly znalci opatřením položeny.²⁴⁸ Námitky proti formulaci otázek je možné vznést v případě, že otázky jsou nejasné, nesrozumitelné a není možné dobře identifikovat, na co má vlastně znalec ve svém posudku odpovědět. V praxi je pak

²⁴⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 399

²⁴⁵ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 399

²⁴⁶ III. ÚS 346/01

²⁴⁷ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 386

²⁴⁸ Fryšták M. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012, str. 92

častým řešením potenciálních problémů s formulací otázek konzultace těchto otázek se znalcem, kterému má být vypracování znaleckého posudku. V rámci této konzultace dojde k vyjasnění zadání a otázky pak mohou být lépe, jasněji a konkrétněji formulovány.²⁴⁹ V případě, kdy dojde k podání námitek proti formulaci otázek a tyto námítky jsou shledány jako důvodné, je řešením tohoto problému změna formulace otázek.²⁵⁰

O důvodnosti námitek rozhoduje v přípravném řízení státní zástupce, v řízení před soudem je to předseda senátu a v případě, že jsou námítky uplatněny v opravném řízení, je o nich oprávněn rozhodnout ten, kdo je oprávněn rozhodnout o opravném prostředku. Stanovisko k uplatněným námitkám je pak součástí odůvodnění rozhodnutí o opravném prostředku.²⁵¹ V případě, že bylo shledáno, že námítky jsou důvodné, je potřeba opatřit nový znalecký posudek.

6.8 Vypracování znaleckého posudku

Orgán, který znalce přibral, vymezí jeho znalecký úkol ve svém opatření, kterým jej do řízení přibírá. Většinou se tak děje formou otázek, které má znalec za využití svých odborných znalostí zodpovědět. Je potřeba, aby tyto otázky byly co nejlépe a nejjasněji formulovány a znalec tak přesně věděl, na co má odpovídat. V praxi proto často dochází k předchozím konzultacím znění těchto otázek s dotyčným znalcem, jak již bylo zmíněno výše. Zadané otázky by měly splňovat požadavek srozumitelnosti, nesmí vybočovat z mezí proveditelnosti, nesmí předjímat hodnocení věci po právní stránce, nesmí nutit znalce k překročení mezí jeho kompetence apod.

Znalec není povinen (a ani oprávněn) provádět vyšetřovací úkony. Při přípravě posudku tak vychází pouze z informací obsažených v trestním spisu, který jsou mu

²⁴⁹ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 28

²⁵⁰ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 386

²⁵¹ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 443

orgány činné v trestním řízení povinny poskytnout k prostudování.²⁵² V případě, že znalec při svém znaleckém zkoumání narazí na situaci, kdy je potřeba určitý vyšetřovací úkon provést, informuje o tom orgány činné v trestním řízení, které vyhodnotí, zda takovýto úkon provedou a případně znalce informují o jeho výsledku.²⁵³ Výjimečná je situace u znalce z oboru zdravotnictví, který má právo obstarat si zdravotnickou dokumentaci o osobě, jejíž zdravotní stav nebo jejíž příčinu smrti zkoumá.²⁵⁴

Pokud je to vhodné a účelné, můžou orgány činné v trestním řízení znalci umožnit i účast na jiném vyšetřovacím úkonu (např. vyšetřovací pokus, rekonstrukce, ohledání atd.), pokud shledají, že jeho přítomnost na něm může mít pozitivní dopady na zpracování znaleckého posudku.²⁵⁵ Tím je docíleno toho, že znalec sám vnímá určité skutečnosti a může si tedy o nich sám učinit obrázek a nejsou mu sdělovány jen zprostředkovaně, kdy může lehce dojít k jejich zkreslení, což může mít za následek nižší kvalitu znaleckého posudku.²⁵⁶

V situaci, kdy by důkazní materiál pro svou neúplnost nebyl dostačujícím podkladem pro vydání znaleckého posudku, má znalec možnost navrhnout, aby byly provedeny jiné důkazy, které by objasnily nejasné okolnosti a umožnily tak vydání znaleckého posudku.²⁵⁷ Z důvodu nejasných okolností, které znalci brání ve vypracování posudku, mu také může být umožněno, aby byl přítomen při výslechu obviněného a svědků. Tato možnost se týká přípravného řízení i hlavního líčení před soudem. Dokonce znalci může být umožněno klást vyslychaným otázky, přičemž odpovědi na ně slouží k tomu, aby si opatřil informace umožňující mu vypracovat znalecký posudek.²⁵⁸

Znalec vždy zpracovává znalecký posudek osobně a také za zpracovaný znalecký posudek osobně odpovídá. Je však možné, aby si ke zpracování přibral

²⁵² Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 387

²⁵³ Chmelík, J. a kol., Místo činu a znalecké dokazování, 1. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 185

²⁵⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 400

²⁵⁵ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 388

²⁵⁶ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 85

²⁵⁷ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 400

²⁵⁸ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 441

konzultanta, tato možnost je uzákoněna § 10 odst. 2 ZnalZ a využil jej k posouzení zvláštních dílčích otázek, pokud to vyžaduje povaha věci. Tyto zvláštní dílčí otázky však nemohou být otázky spadající do oboru znalce, takovéto otázky by musel znalec vyhodnotit sám. Jedná se tedy o otázky, které svou povahou patří do jiného oboru, nežli do toho znalce, přesto však odpovědi na ně jsou pro znalce podstatné k tomu, aby mohl znalecký posudek vypracovat. Takovouto otázku je možné oddělit z komplexního znalce zadání úkolu a uložit ji tak někomu jinému-konzultantovi ke zkoumání a vypracování odpovědi na ni.²⁵⁹ Tímto konzultantem může být osoba, která je odborně způsobilá k posouzení předmětných otázek, přičemž tato osoba nemusí být zapsána na seznamu znalců.²⁶⁰ Údaj o spolupráci s konzultantem a odůvodnění jeho přibrání pak musí být součástí posudku. Přibrání konzultanta nijak nezbujuje znalce plné odpovědnosti za posudek, a to ani v té části posudku, o níž bylo konzultováno.²⁶¹ V případě, že je pro objasnění určité otázky, která v řízení vyvstala, potřeba odborných názorů z více oborů a nejedná se tedy jen o dílčí otázku, je nutné situaci řešit přibráním dalšího znalce.²⁶²

Předmětem znaleckého posudku jsou vždy jen otázky skutkové, a to vždy jen v rámci konkrétní znalce odbornosti. Znalci je zásadně zakázáno řešit a hodnotit právní otázky, tato oblast je vyhrazena soudu.²⁶³ Tento princip se promítá jak do povinností znalce, tak do povinností orgánů činných v trestním řízení. Tedy nejen, že znalci není dovoleno se k právním otázkám vyjadřovat, ale ani orgán činný v trestním řízení není oprávněn znalci takovéto otázky ukládat při zadání jeho úkolu.²⁶⁴ Není tak možné, aby znalec hodnotil otázku viny a nevin. Podle judikatury však není možné znalecký posudek odmítnout jen proto, že se znalec nad rámec svého oprávnění vyjadřoval v posudku i k otázkám právním, tato vyjádření však soud nebere při svém rozhodování v úvahu.²⁶⁵ Stejně tak není znalec oprávněn hodnotit důkazy, tato činnost rovněž spočívá na soudu. Může však nastat situace, kdy znalcův posudek závisí na určitém hodnocení důkazů. V tomto případě je potřeba, aby závěry znaleckého posudku

²⁵⁹ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, str. 71

²⁶⁰ 3 To 12/88

²⁶¹ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 388

²⁶² 4 To 70/98

²⁶³ 10 Tz 29/65

²⁶⁴ 4 To 755/97

²⁶⁵ 2 Tzn 19/97

byly pojaty alternativně tak, aby přicházely s názorem na různé situace, které varují podle různých závěrů přicházejících v úvahu při hodnocení důkazů.²⁶⁶

Znalec by při sestavování znaleckého posudku měl postupovat systematicky. Je potřeba, aby stopy hodnotil nejprve jak samostatně, tak poté i v souvislosti s jinými stopami. Systematický přístup by měl zabezpečit, že znalec při hodnocení neopomene žádnou ze stop a toto opomenutí jej pak nepřivede na nesprávný výklad celé situace.²⁶⁷

Znalci mají podle § 8 Vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících povinnost založit si a vést deník o provedených znaleckých úkonech. Krajský soud pak pod dohledem ministerstva spravedlnosti provádí kontrolní prohlídky těchto deníků a kontroluje, zda jsou řádně vedeny.²⁶⁸

6.9 Náležitosti znaleckého posudku

Znalecký posudek je vydáván ve formě opatření, které je rozhodnutím svého druhu (*sui generis*).²⁶⁹ Není pouhým konstatováním zjištění učiněného znalcem, ale má pevně danou strukturu a formální náležitosti, které jsou stanoveny § 13 ZnalZ. Jedině při splnění všech náležitostí je možné znalecký posudek náležitě přezkoumat a případně tak zjistit jeho vady či mezery.²⁷⁰ Struktura znaleckého posudku stanovená uvedeným § 13 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti, č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících je následující:

- a) nález
- b) vlastní posudek
- c) znalecká doložka

²⁶⁶ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 445

²⁶⁷ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 97

²⁶⁸ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 72

²⁶⁹ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 27

²⁷⁰ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 446

ad a) Nález znaleckého posudku obsahuje popis jevu, který je tímto znaleckým posudkem zkoumán. Dále jsou v něm uvedeny všechny skutečnosti, ke kterým znalec při sestavování posudku přihlížel, a ze kterých vycházel, tedy veškeré zkoumané stopy, věci a informace.

ad b) Vlastní posudek přináší znalecovo sdělení. Obsahuje odpovědi na otázky, které byly znalci položeny, aby k nim zaujal své odborné stanovisko. Znalec popíše i postup, metody a prostředky, kterými k těmto závěrům došel a uvede, na základě jakých skutečností si vytvořil odborný názor. Tato část má za cíl poskytnout přehled o průběhu a výsledcích znalecké činnosti tak, aby byl celý postup transparentní.

ad c) Na závěr znaleckého posudku je připojena znalecká doložka, jež obsahuje označení seznamu, ve kterém je zapsán, dále obor, ve kterém je oprávněn podávat znalecké posudky a číslo položky, pod kterým vede tento posudek ve svém znaleckém deníku.

Typicky je znalecký posudek podáván písemně, zákon však nevyklučuje ani ústní podání do protokolu, který sepisuje orgán činný v trestním řízení. Není to ovšem znalec, kdo určuje způsob podání posudku, ten je vymezen opatřením, kterým je znalci vypracování znaleckého posudku uloženo. Podání ústní formou má využití spíše v jednodušších případech²⁷¹ a používá se výjimečně.²⁷²

V případě písemného znaleckého posudku je potřeba, aby posudek splňoval určité požadavky formy - jednotlivé stránky posudku musí být sešity, očíslovány, sešivací šňůra musí být připevněna k poslední straně posudku a přetištěna znaleckou pečeti. Ta je kulatého tvaru a obsahuje státní znak, jméno znalce a uvedení jeho znalecké činnosti. Znalecký ústav pečeť nemá. Znalecký posudek dále musí obsahovat znalcův podpis, u znaleckého ústavu jakožto právnické osoby se bude jednat o podpis jejího statutárního orgánu, tak, jak je oprávněn za společnost jednat.²⁷³

²⁷¹ Redakce: Ke znaleckému posudku. K právu obviněného na obhajobu. K posuzování polehčujících a přitěžujících okolností, Trestněprávní revue 8/2006, s. 247

²⁷² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 402

²⁷³ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 74

V případě znaleckých ústavů však možnost ústního podání posudku není, ústavy mají vždy jen možnost podání posudku písemného, přičemž v něm musí být uvedena konkrétní fyzická osoba, která posudek zpracovala, a to z důvodu, abych mohla být jako znalec vyslechnuta v trestním řízení.

6.10 Provádění znaleckého posudku

Vypracovaný posudek je vždy doručován obhájci, a to na jeho vlastní náklady (§ 107 odst. 3 TŘ). Důvodem je možnost obhájce seznámit se s jeho obsahem a připravit se na řízení, čímž je naplněna jedna z hlavních zásad trestního řízení - zásada rovnosti zbraní.

Důkaz znaleckého posudku se provádí ústně, je tedy třeba, aby byl znalec k řízení předvolán. Znalec má povinnost dostavit se na předvolání, přičemž při jejím nesplnění hrozí znalci pokuta až 50 000 Kč. Na rozdíl od svědka však není možné nechat znalce předvést. Součástí předvolání musí být upozornění předvolané osoby na následky nedostavení se k úkonu a na povinnost oznámit skutečnosti, které by znalci bránily v podání znaleckého posudku (skutečnosti zapřičiňující podjatost).²⁷⁴

§ 106 TŘ dále stanoví povinnost poučení znalce o významu znaleckého posudku z hlediska obecného zájmu, jakož i o následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku. Poučovací povinnost se uplatní i na znalce, kteří podali znalecký posudek na základě žádosti některé ze stran.

Další krok v řízení se odvíjí podle toho, jestli je znalec zapsaný na seznamu znalců, nebo zda byl ad hoc přibrán znalec, který na něm zapsán není. Nezapsaní znalci pak mají povinnost složit slib, zatímco znalci zapsaní znovu slib neskládají, neboť jej již složili v souvislosti se svým zapsáním do seznamu znalců.²⁷⁵

Znalec je v rámci trestního řízení vyslechnut. V případě, kdy byl zpracován a odevzdán písemný znalecký posudek postačí, aby se na něj znalec ve své výpovědi

²⁷⁴ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 387

²⁷⁵ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 444

odvolal a potvrdil jej. Je však nezbytné, aby posudek byl před soudem znalcem přednesen, popř. přečten jinou osobou, neboť platí zásada ústnosti – soud je oprávněn při svém rozhodování přihlížet pouze ke skutečnostem, které v soudní síni při hlavním líčení zazněly.²⁷⁶ Pokud bylo k vyřešení určité otázky povoláno znalců více, přičemž tito znalci došli ke stejným závěrům, postačí, když tento závěr prezentuje jen ten z nich, kterého si k tomuto úkolu sami vybrali. Pokud jsou však závěry různých znalců odlišné, je třeba, aby byli vyslechnuti všichni. Jiná situace nastává, kdy je v řízení více znalců, kteří jsou ale povoláni samostatně. V takovém případě je nutné vyslechnout každého, a to i v případě, že by došlo k situaci, kdy by se více znalců vyjadřovalo ke stejné odborné otázce.²⁷⁷

V případě, že byl znalec řádně poučen podle výše popisovaného § 106 TŘ, nejsou pochybnosti o správnosti, úplnosti a spolehlivosti písemně vyhotoveného posudku a státní zástupce i obžalovaný s tím souhlasí, je možné v hlavním líčení upustit od výsledku znalce a pouze jeho znalecký posudek přečíst nebo přečíst protokol o jeho výsledku (§ 211 odst. 5 TŘ). Stejně tak platí i pro veřejné zasedání o odvolání, u ostatních veřejných zasedání lze znalecký posudek číst bez omezení.²⁷⁸ Tato možnost má podle mého názoru hlavně praktický dopad, a to, že není potřeba zabezpečovat přítomnost znalce na řízení, čímž je možné se vyhnout zbytečným průtahům v řízení.

Odlišná situace nastává v přípravném řízení pro písemně podaný znalecký posudek. Pro tento případ § 108 odst. 3 TŘ stanovuje, že není potřeba provádět výslech znalce v případě, kdy státní zástupce ani policejní orgán nemá pochybnosti o jeho spolehlivosti a úplnosti.

Pro posudek ústavu platí, že je podáván písemně a jako důkaz se vždy provádí přečtením. V případě potřeby je také možné vyslechnout konkrétní osobu, která posudek vypracovala, a která je v něm označena jako znalec. Pokud takováto osoba není

²⁷⁶ Ševčík P., Ulrich L.: Znalecké právo, 1. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, str. 31

²⁷⁷ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 402

²⁷⁸ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 27

zapsána v seznamu znalců, je nutné, aby složila znalecký slib, až po jeho složení může být vyslechnuta.²⁷⁹

V případě, že znalec nevypracovával posudek písemně, provádí se tento důkaz tak, že svůj posudek nadiktuje do protokolu (§ 108 odst. 1 TŘ).

Je možné, aby soud rozhodl, že neprovede důkaz znaleckým posudkem navrženým některou ze stran trestního řízení. Soud má právo uvážit, které z navržených důkazů provede, a které nikoliv, přičemž toto jeho oprávnění dovozuje judikatura ze zásady volného hodnocení důkazů. Je však potřeba, aby soud takovéto své rozhodnutí řádně odůvodnil, tedy aby uvedl, co jej k závěru nepřipustit takovýto důkazní prostředek vedlo a jaký měl důvod považovat jeho provedení za nadbytečné.²⁸⁰ V případě chybějícího odůvodnění by se jednalo o porušení práva na spravedlivý proces vyplývajícího z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.²⁸¹ Nadbytečnost znaleckého posudku však nesmí tkvít v tom, že orgán činný v trestním řízení pro vyjasnění určité otázky již znalecký posudek nechal zpracovat. O stejné skutečnosti je tak možné nechat zpracovat více znaleckých posudků, čímž by měla být zaručena rovnost stran v řízení.²⁸² Možnost soudu rozhodnout o neprovedení znaleckého posudku je však velmi důležitá z důvodu zabránění případným průtahům v řízení.

6.11 Revizní znalecký posudek

Při výslechu znalce se mohou objevit pochybnosti o správnosti znaleckého posudku. Pokud se je při výslechu nepodaří odstranit, může soud znalce požádat, aby vypracoval dodatek svého znaleckého posudku, ve kterém vysvětlí sporné otázky posudku. Další možností soudu je pak zadání tzv. revizního znaleckého posudku²⁸³

²⁷⁹ 7 To 25/87

²⁸⁰ Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 40

²⁸¹ III. ÚS 87/99

²⁸² 4 To 475/94

²⁸³ Krabec, T.: Limity použití § 127a OSŘ z pohledu soudního znalce, Právní rozhledy, 15-16/2015, str. 554

novému znalci. Ten se ve svém posudku musí vypořádat i s posudkem dříve podaným v této věci.²⁸⁴

6.12 Hodnocení znaleckého posudku jako důkazu

Hodnocení důkazů je jednou z nejdůležitějších a zároveň nejnáročnějších intelektuální činností v rámci trestního procesu. Jsou to orgány činné v trestním řízení, kterým činnost hodnocení důkazů náleží, přičemž hlavním subjektem, který ho provádí, je soud. Uplatní se jedna z hlavních zásad trestního procesu, a to zásada volného hodnocení důkazu. Záleží tedy čistě na soudu, jak důkaz posoudí a jakou mu přiřkne váhu, není při tom vázán žádnými pravidly či pevně danými zákonitostmi, jako je například stanovená hierarchie či nutnost, aby určitá skutečnost byla osvědčena konkrétním důkazem.

Z výše uvedeného vyplývá, že přesto, že by se mohlo zdát (a laickou veřejností je to často tak chápáno), že znalecký posudek přináší důkaz, který je nadřazený ostatním důkazům, není tomu tak. I znalecký posudek je tedy potřeba kriticky hodnotit stejně pečlivě jako jiné důkazy, nepožívá žádné větší důkazní síly.²⁸⁵

Soud tento důkaz posoudí jako každý jiný samostatně i ve spojitosti s dalšími důkazy a na základě své úvahy pak rozhodne. Znamená to, že se od názoru obsaženém v posudku může i odchýlit, je však třeba, aby tuto skutečnost odůvodnil v rozhodnutí. Není však možné, aby soud libovolně nahradil odborný názor znalce svým názorem, který je v dané problematice laickým názorem.²⁸⁶ Pokud všechny relevantní důkazy byly v řízení vyčerpány, a přesto není možné s jistotou stanovit skutkový stav věci, přičemž se nabízí více variant možného skutkového stavu, je podle judikatury potřeba zvolit tu možnost, která je pro obviněného nejpříznivější.²⁸⁷

²⁸⁴ Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 207

²⁸⁵ III. ÚS 299/06

²⁸⁶ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 403

²⁸⁷ 2 To 75/2015

Při hodnocení znaleckého posudku jako důkazu je nutné přezkoumat všechny jeho aspekty. Je třeba hodnotit celý proces utváření znaleckého důkazu, a to včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběhu znaleckého zkoumání, věrohodnosti teoretických východisek, ze kterých znalec při vypracování posudku vycházel, spolehlivosti metod, kterých znalec použil a způsobu vyvozování závěrů znalce.²⁸⁸

V první řadě soud zkoumá zákonnost znaleckého posudku, to znamená, zda znalec, který jej vypracoval, byl k tomuto oprávněn. Jinými slovy soud přezkoumává, zda se opravdu jedná o znalce či znalecký ústav, který je zapsán na seznamu znalců (znaleckých ústavů). Pro případ jmenování znalce ad hoc se posuzuje, zda byly splněny podmínky k takovému jmenování a také, zda takto jmenovaný znalec složil znalecký slib. Dalším aspektem přezkumu je pak znalcová odbornost, konkrétně otázka, zda znalec disponuje právě tou odborností, která je pro řízení podstatná. Rovněž je potřeba prověřit, zda byl znalec řádně poučen a také jestli nevyvstaly pochybnosti o jeho nepodjatosti, se kterými by se případně bylo nutné vypořádat.

V neposlední řadě je potřeba prověřit samotný posudek, a to konkrétně jeho relevantnost, jeho přesvědčivost a věrohodnost.²⁸⁹ Hledisko relevantnosti se zabývá tím, zda posudek opravdu objasňuje otázky, které jím bylo potřeba objasnit. Hlediska přesvědčivosti a věrohodnosti jsou pro orgány činné v trestním na posouzení složitějším úkolem, neboť musí je k tomu potřeba disponovat alespoň určitou odbornou způsobilostí v oboru, v rámci něžž je znalecký posudek zpracováván. Orgán činný v trestním řízení tak může odhalit nejrůznější nedostatky znaleckého posudku, jako je např. rozpor částí posudku navzájem, nejasné formulace, nedostatečné odpovědi apod. Jestliže se znalec ve svém posudku zabýval záležitostmi, které mu nepřísluší (jako např. hodnotil důkazy, vyjadřoval se k právní stránce věci apod.), tak se k těmto částem posudku nepřihlíží.²⁹⁰

V rámci této prověřovací činnosti je také potřeba odpovědět si na otázky, zda byly znalci zpřístupněny všechny materiály potřebné k sestavení posudku, zda tyto

²⁸⁸ III. ÚS 299/06

²⁸⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 403

²⁹⁰ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 447

materiály byly úplné a bezvadné. Znalec pak musí při vytváření posudku vzít na zřetel všechny předložené podklady, není možné, aby některé ignoroval a vycházel jen z těch, které mu pro sestavení posudku lépe vyhovují.²⁹¹ Další otázkou, kterou je nutné posoudit je, zda posoudit znalec při sestavování posudku zapojil nejspolehlivější doposud známé a dostupné metody apod.²⁹²

Může dojít k situaci, že po provedení kritického hodnocení znaleckého posudku o něm vyvstanou pochybnosti. Ty se mohou dotýkat jeho správnosti, znalecký posudek rovněž může být neúplný nebo pro účastníky řízení nejasný. Orgán činný v trestním řízení je v tomto případě v souladu se zásadou oficiality a zásadou vyhledávací povinen se pokusit odstranit pochybnosti nebo nejasnosti obstaráním dalších důkazů.²⁹³ Konkrétně tak činí žádostí znalce o vysvětlení podle § 109 TR. Znalec má pak možnost vysvětlení nejasnosti podat buď písemně, nebo ústně do protokolu. V případě, že ani poskytnuté vysvětlení situaci nevyřeší, je dalším krokem přibrání dalšího znalce do řízení. Ten pak má za úkol vypracovat nový znalecký posudek, tzv. revizní znalecký posudek, který je pospán výše. Výjimečně a až po vyčerpání ostatních způsobů k odstranění pochybností a nejasností, je možné obrátit se s žádostí o přezkum problematického posudku na státní orgán, vědecký ústav, vysokou školu či jinou instituci specializovanou na znaleckou činnost.²⁹⁴

Účastníci trestního řízení, kteří se znaleckým posudkem nesouhlasí, nejsou bez možnosti požadovat nápravu. Zákon jim pro tento účel poskytuje několik prostředků, jak se proti takovému znaleckému posudku bránit. Obviněný, jeho obhájce a poškozený jsou oprávněni podat ke znaleckému posudku své připomínky a námítky, dále mohou poukázat na nedostatky posudku, podat žádost o vysvětlení k posudku či k jeho doplnění, žádat o přibrání jiného znalce nebo o přezkoumání znaleckého posudku státním orgánem či státním ústavem, dokonce je jim umožněno požadovat, aby státní orgán nebo státní ústav sám zpracoval a vydal posudek. Jak již bylo řečeno výše, vždy

²⁹¹ III. ÚS 299/06

²⁹² Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 390

²⁹³ III. ÚS 299/06

²⁹⁴ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 448

samozejmě zůstává i možnost nechat si zpracovat posudek od znalce, kterého si sami vybrali a v řízení jej předložit.²⁹⁵

6.13 Znalečné

Za zpracování znaleckého posudku má znalec nárok na odměnu, tzv. znalečné. To se skládá ze dvou složek - náhrady nákladů, které znalci vznikly v souvislosti s vypracováním znaleckého posudku a jeho odměny. Vyúčtování znalečného podává znalec současně s podáním posudku, o jeho výši a proplacení pak rozhodne ten orgán činný v trestním řízení, který znalce do řízení přibral.²⁹⁶ Sazba odměny znalce je pak určena Vyhláškou Ministerstva spravedlnosti, č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, a to jako hodinová sazba ve výši 100 Kč až 350 Kč za jednu hodinu práce znalce.

Konkrétní hodinová sazba je určena podle stupně odbornosti potřebné k vypracování posudku a rovněž podle množství účelně vynaložené práce. Určuje ji ten státní orgán, který znalce do řízení přibral, stanovit její konkrétní výši pro něj ale může být poměrně obtížné, neboť ta je stanovena na základě subjektivního názoru osoby, která znalce do řízení přibrala. Je zřejmé, že tento způsob je velmi problematický, neboť tato osoba ani nemůže být schopna ve všech případech objektivně vyhodnotit veškeré aspekty týkající se znalecké činnosti a obtížnosti zpracování konkrétního znaleckého posudku.²⁹⁷ Odměna se zvyšuje o částku DPH, kterou je znalec na základě zákona o DPH povinen odvést.

Zákon dovoluje, aby odměna byla zkrácena z následujících důvodů:

- a) úkon nebyl řádně proveden nebo nebyl proveden v určené lhůtě (zkrácení odměny až o polovinu),

²⁹⁵ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 447

²⁹⁶ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 402

²⁹⁷ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 114

- b) jedná se o často se opakující jednoduchý znalecký posudek, který spočívá ve zjišťování stále stejných skutečností, zejména v provádění zkoušek pomocí určitého přístroje či laboratorního postupu (zkrácení odměny o 20%),
- c) úkol byl zvláště závažně nekvalitně proveden (úplné odepření odměny).

Na druhou stranu je ale možné tuto odměnu v určitých případech zvýšit. Jedná se o tyto případy:

- a) posudek, kterým je přezkoumáván posudek jiného znalce (zvýšení odměny až o 10%),
- b) znalecký posudek je vzhledem k okolnostem případu mimořádně obtížný (zvýšení odměny až o 20%),
- c) bylo nutné spěšné provedení úkonu, anebo bylo znalci uloženo provést úkony v noci, v den pracovního klidu nebo v den pracovního volna (zvýšení odměny až o 50%).²⁹⁸

Do nákladů znalce, na jejichž náhradu má znalec právo, se řadí cestovní výdaje, částky, které znalec zaplatil za použití zařízení, pomůcek nebo pomocných prací ke své znalecké činnosti. Další složkou je pak náhrada mzdy za dobu, kterou znalec strávil podáním ústního znaleckého posudku před státním orgánem, a to včetně čekací doby a doby, kterou strávil cestou na jednání a zpět. Znalci mohou být poskytnuty zálohy na náhradu jeho výdajů sloužících k vypracování posudku. Ty se určí tak, aby nedocházelo k přeplatkům, a následně se provede vyúčtování.²⁹⁹

V případě, že si znalec přibral pro vypracování posudku konzultanta, je oprávněn získat náhradu tohoto nákladu jen v případě, že soud dal s přibráním konzultanta souhlas.³⁰⁰

Znalec na základě Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti, č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících vyúčtuje znalečné a jeho výši pak bez zbytečného odkladu nejpozději do dvou měsíců určí podle § 111 odst. 2 TŘ usnesením ten, kdo znalce do řízení přibral, pokud byl znalec přibrán do řízení před soudem, pak je

²⁹⁸ Ševčík P., Ulrich L.: Znalecké právo, 1. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, str. 117

²⁹⁹ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 77

³⁰⁰ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 49

to vždy předseda senátu. Povinnost hradit znalečné však často dopadá na Policii ČR, pokud je znalec přibrán v přípravném řízení.³⁰¹ Toto rozhodnutí je jak svou povahou, tak postavením znalce (který je v podřízeném postavení vůči státu) rozhodnutím správním, přestože je činěno v trestním řízení. Při jeho přijímání je tak nutné, aby se orgán činný v trestním řízení řídil zásadami správního práva.³⁰² Znalec tak má možnost proti usnesení, se kterým nesouhlasí podat stížnost s odkladným účinkem.

Doba pro úhradu znalečného je určena přímo zákonem, a to § 111 odst. 3 TŘ, který stanovuje povinnost uhradit znalečné bez zbytečného odkladu, nejpozději však do 30 dnů.

V případě, kdy byl znalecký posudek zpracován pouze na žádost obviněného nebo poškozeného a zároveň nedošlo k přibrání znalce do řízení orgánem činným v trestním řízení, náklady tohoto znaleckého posudku nese strana, která si jej objednala, nikoliv stát. Pro nemajetné obviněné však existuje možnost, aby náklady jimi vyžádaných znaleckých posudků nesl stát (§ 151a TŘ)³⁰³, což je podle mého názoru prostředkem k zajištění rovnosti stran v řízení jakožto jedné ze základních zásad trestního řízení, na druhou stranu ovšem může být toto ustanovení problematické, a to pokud by se obviněný snažil této možnosti zneužít. Nejen, že by státu vznikaly zbytečné náklady, ale obviněný by mohl nechávat vypracovat znalecké posudky jen za účelem zdržování trestního řízení, neboť by neměl co ztratit v případě, že sám znalecký posudek nehradí. Mám tedy za to, že rozhodnutí o tom, kdy stát ponese náklady za znalecký posudek podaný stranou a kdy je neponese, může být velmi často obtížným rozhodnutím.

Co se týká znalečného v případě vědeckých ústavů, právo na odměnu má ústav jako takový. V odůvodněných případech je však možné, aby vedoucí ústavu přiznal odměnu konkrétním pracovníku, který na posudku pracoval, a to ve výši odpovídající

³⁰¹ Ševčík P., Ulrich L.: Znalecké právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, str. 27

³⁰² I. ÚS 360/03

³⁰³ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 776

jeho vykonané práci, maximálně však do částky, kterou jako odměnu získal vědecký ústav.³⁰⁴

K jiné situaci dochází v případě, kdy znalec pracuje pro soukromoprávní subjekt na základě smlouvy. Odměna za jeho práci se pak řídí ustanovením této smlouvy a je čistě na vůli smluvních stran, jaké podmínky si dohodnou.³⁰⁵

6.14 Odpovědnost znalce

Odpovědnost jakožto následek porušení právní povinnosti postihuje i znalce. Projevuje se jak v rovině soukromoprávní, tak v rovině veřejnoprávní podle toho, jaký je vztah mezi znalcem a zadavatelem vypracování znaleckého posudku.

6.14.1 Soukromoprávní odpovědnost

Soukromoprávní odpovědnost vzniká na základě smlouvy uzavřené mezi znalcem a tím, kdo mu vypracování posudku zadal, přičemž tato osoba nejednala z pozice státu. Jedná se tedy o případ, kdy se znalec do řízení dostane na základě § 110a TŘ, to znamená, že znalce do řízení přibere na základě svého rozhodnutí např. obviněný v trestním řízení. Vztah mezi těmito dvěma subjekty pak bude založen a upraven smlouvou, kterou spolu pro ten účel uzavřou. Pro smlouvu, jakožto institut občanského práva, platí zásada smluvní volnosti. Je teda na jejich stranách, co přesně bude jejím obsahem a také jaké okolnosti založí případnou znalcovu odpovědnost a rovněž jaké bude mít vznik této odpovědnosti následky.

³⁰⁴ Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 50

³⁰⁵ Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 141

6.14.2 Veřejnoprávní odpovědnost

Znalec však podléhá i případné odpovědnosti veřejnoprávní, která může vyplývat jak z práva správního, tak i z práva trestního.

6.14.2.1 Správní odpovědnost

Pokud mluvíme o odpovědnosti znalce založené správním právem, jedná se konkrétně o odpovědnost založenou zákonem o znalcích a tlumočnících či prováděcí vyhláškou. Přestupky, kterých se znalec může při své činnosti dopustit, jsou zákonem o znalcích a tlumočnících v § 25a rozděleny do dvou skupin, a to na tzv. lehčí a těžší. Toto rozdělení má význam především s ohledem na sankci, která hrozí v případě naplnění jejich skutkových podstat. Za spáchání přestupku z kategorie lehčích hrozí znalce pokuta do maximální výše 50 000 Kč, za přestupek z druhé kategorie je to pokuta až 100 000 Kč a možnost vyškrtnutí ze seznamu znalců.

Za tzv. lehčí přestupky jsou považována následující znalcova pochybení:

- a) znalec svou činnost nevykonává osobně;
- b) znalec opakovaně nepodepíše či nepřipojí otisk pečeti na písemný znalecký posudek;
- c) znalec nevede znalecký deník vůbec nebo jej nevede řádně;
- d) znalec si nesprávně účtuje odměnu v případech, kdy zadavatelem vypracování znaleckého posudku je orgán veřejné moci.

Problematické je znalcovo pochybení v bodě a), tedy případ, že znalec nevykonává svou činnost osobně. Vzhledem k tomu, že znalec je při výkonu své činnosti vázán mlčenlivostí, je jasné, že pokud prací na posudku pověří někoho jiného, musel povinnost mlčenlivosti porušit. Jedná se proto, podle mého názoru, o mnohem těžší pochybení nežli v ostatních případech tzv. lehčích přestupků.

Jak již bylo předesláno, druhou kategorií přestupků podle zákona o znalcích a tlumočnících jsou tzv. těžší přestupky, kterými jsou:

- a) znalec nevykonává znaleckou činnost řádně, včas a v oboru, pro který byl jmenován,
- b) znalec poruší povinnosti mlčenlivosti, nebo o ní nepoučí další osoby, které se podílely na vypracování znaleckého posudky,
- c) znalec podá znalecký posudek, přestože je v dané věci podjatý,
- d) znalec odmítne bez závažného důvodu vypracovat posudek pro orgány veřejné moci,
- e) znalec vykonává znaleckou činnost v době, kdy má pozastavená práva ji vykonávat.

I na znalecké ústavy jako právnické osoby vykonávající znaleckou činnost dopadá správní odpovědnost. Za jejich správní delikty je možné jim udělit pokutu, která v případě tzv. lehčích deliktů činí maximálně 100 000 Kč, v případě tzv. těžších deliktů je pak výše maximální pokuty stanovena na 200 000 Kč a možné je i vyškrtnutí ze seznamu znalců. Členění správních deliktů a jejich výčet se, až na jednu odchylku, kterou je chybějící skutková podstata uvedená pod písmenem e) v předchozím odstavci, překrývá s přestupky znalců jakožto fyzických osob.

V prvním stupni projednává podle § 25c odst. 1 a 2 správní delikty znalců-fyzických osob předseda krajského soudu, u znalců - právnických osob je to pak ministerstvo spravedlnosti. Odpovědnost za správní delikt zaniká, pokud o něm správní orgán nezhájil řízení do 1 roku ode dne, kdy se o něm dozvěděl, nejpozději však zaniká po uplynutí tří let ode dne, kdy byl spáchán.

6.14.2.2 Trestní odpovědnost

Trestní odpovědnost dopadá jak na znalce jako fyzickou osobu, tak díky zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob i na znalecký ústav jako osobu právnickou. Je možné, aby se znalec při své činnosti dopustil řady trestných činů, jako je např. podvod, pojistný podvod, přijímání úplatku, maření výkonu úředního rozhodnutí apod.³⁰⁶, trestní

³⁰⁶ Chmelík, J. a kol., Místo činu a znalecké dokazování, 1. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 214

zákoník však ve svém § 346 stanovuje specifický trestný čin křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek:

Křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek

(1) Kdo jako znalec podá nepravdivý, hrubě zkreslený nebo neúplný znalecký posudek, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) Kdo jako svědek nebo znalec před soudem nebo před mezinárodním soudním orgánem, před notářem jako soudním komisařem, státním zástupcem nebo před policejním orgánem, který koná přípravné řízení podle trestního řádu, anebo před vyšetřovací komisí Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

a) uvede nepravdu o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí nebo pro zjištění vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, nebo

b) takovou okolnost zamlčí,

bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 značnou škodu, nebo

b) spáchá-li takový čin v úmyslu jiného vážně poškodit v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu.

Pachatelem uvedeného trestného činu může být pouze speciální subjekt - tedy znalec, přičemž trestně odpovědný je i ten znalec, který není zapsán na seznamu znalců a byl do řízení přibrán podle § 24 ZnalZ. Rovněž nezáleží na tom, zda se jedná o znalce podávajícího posudek na základě žádosti státních orgánů, či zda znalce do řízení přibrál jiný účastník řízení (např. obviněný).

Trestně odpovědný je podle § 114 odst. 2 TZ i zaměstnanec znaleckého ústavu, který posudek vypracoval. Trestní zákoník ve výše uvedeném § 114 odst. 2 stanoví, že:

Jestliže zákon stanoví, že pachatel musí být nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení, postačí, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná.

Je zřejmé, že toto ustanovení přesně dopadá na případ, kdy určitá fyzická osoba pracující v právnické osobě - znaleckém ústavu jednala tak, že naplnila skutkovou podstatu trestného činu podle § 346 TZ. Ona zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u znaleckého ústavu, jehož jménem jedná konkrétní zaměstnanec-fyzická osoba. Z uvedeného vyplývá, že tento zaměstnanec tedy může být pachatelem trestného činu. Tato skutečnost však nikterak nevylučuje trestní odpovědnost znaleckého ústavu jako právnické osoby podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Znamená to tedy, že za nepravdivý znalecký posudek bude trestně odpovědný jak znalecký ústav, tak konkrétní zaměstnanec, který posudek vypracoval.³⁰⁷

6.15 Zánik práva vykonávat znaleckou činnost

Zákon o znalcích a tlumočnících přímo vyjmenovává případy, kdy znalci zaniká právo vykonávat znaleckou činnosti v § 20a a § 20b:

§ 20a

Právo vykonávat znaleckou (tlumočnickou) činnost zaniká znalci (tlumočnickovi)

a) smrtí,

b) prohlášením za mrtvého, a to ke dni nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého,

c) zbavením způsobilosti k právním úkonům, nebo omezením způsobilosti k právním úkonům, a to ke dni nabytí právní moci rozhodnutí soudu, kterým byl způsobilosti k právním úkonům zbaven nebo kterým byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena,³⁰⁸

³⁰⁷ Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 123

³⁰⁸ Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník nově umožňuje pouze omezení svéprávnosti, neumožňuje již úplné zbavení svéprávnosti (§55 a násl.)

- d) *pravomocným odsouzením za úmyslný trestný čin nebo pravomocným odsouzením za nedbalostní trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti znalce (tlumočnicka),*
- e) *pravomocným uložením sankce vyškrtnutí ze seznamu znalců a tlumočnicků podle § 25a odst. 3, nebo*
- f) *na základě písemné žádosti o vyškrtnutí ze seznamu znalců a tlumočnicků podané ministerstvu spravedlnosti nebo předsedovi krajského soudu, a to uplynutím kalendářního měsíce, ve kterém byla žádost o vyškrtnutí ze seznamu znalců a tlumočnicků ministerstvu spravedlnosti nebo předsedovi krajského soudu doručena.*

§ 20b

(1) Ministerstvo spravedlnosti nebo předseda krajského soudu rozhodne o zániku práva vykonávat znaleckou (tlumočnickou) činnost, pokud se dodatečně zjistí, že znalec (tlumočnick) nesplňuje některou z podmínek pro jeho jmenování, anebo jestliže tyto podmínky odpadly.

(2) Ministerstvo spravedlnosti nebo předseda krajského soudu může rozhodnout o zániku práva vykonávat znaleckou (tlumočnickou) činnost, pokud znalec (tlumočnick) dlouhodobě nemůže pro zdravotní nebo jiné závažné důvody řádně vykonávat svoji činnost a nemá pozastavené právo vykonávat činnost znalce (tlumočnicka) podle § 20, nebo pokud tyto zdravotní nebo jiné závažné důvody trvají i po ukončení pozastavení tohoto práva.

V případě, že zanikne znalcovo právo vykonávat znaleckou činnost v době, kdy má znalec již rozpracovaný znalecký posudek, není možné tento posudek dále použít, ale je nutné přibrat do řízení nového znalce, který vypracuje zcela nový posudek.³⁰⁹

Pokud jde o zánik práva znaleckých ústavů vykonávat znaleckou činnost, použijí se výše uvedená ustanovení analogicky, tj. pokud toto právo u znalce – fyzické osoby zaniká smrtí, bude se v případě právnické osoby jednat o její výmaz z obchodního rejstříku apod.³¹⁰

³⁰⁹ Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 131

³¹⁰ Ullrich, L.: Zánik práva vykonávat znaleckou nebo tlumočnickou činnost, Právní rozhledy, 19/2012, str. 657

6.16 Novelizace zákona o znalcích a tlumočnících

Nynější zákon o znalcích a tlumočnících je právním předpisem, který byl přijat již téměř před padesáti lety. Od té doby sice byl novelizován, jednalo se však jen o několik málo změn (např. v institutu pozastavení práva vykonávat činnost znalce, v zániku práva vykonávat znaleckou činnost, v postavení znaleckých ústavů a v přestupcích znalců³¹¹) a odborníci proto neustále volají po širší novelizaci či přijetí nového zákona, který bude danou problematiku řešit.³¹² V minulosti již dokonce bylo několik novel navrhováno, v nedávné době se jednalo např. o návrh novelizace poslance Plíška, který však byl z důvodu jeho nekomplexnosti a také s přihlédnutím k plánu Ministerstva spravedlnosti podat návrh nového zákona, který by znaleckou činnost upravil, zamítnut.³¹³

6.16.1 Vládní návrh zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech

Z důvodu zmíněné potřeby novelizace právních předpisů upravujících znaleckou činnost, po které podle důvodové zprávy k návrhu zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech volají jak samotní znalci, tak odborná veřejnost i zástupci státu (Ministerstvo spravedlnosti ČR), vypracovalo ministerstvo spravedlnosti návrh nového zákona upravující postavení znalců a znaleckou činnost.³¹⁴

Potřeba nové právní úpravy je odůvodňována zastaralou úpravou zejména z důvodu její nedokonalosti, nesystémových řešení, a dalších nedostatků, zejména

³¹¹ Mikyska, M.: Petr Ševčík, Ladislav Ullrich: Znalecké právo, Bulletin advokacie, 5/2016, str. 49-51

³¹² Ullrich, L.: Měla by se ČR inspirovat slovenskou právní úpravou znalecké, tlumočnické a překladatelské činnosti?, Právní rádce, publikováno 27. 10. 2011, dostupné z <http://pravniradce.ihned.cz/c1-53404040-mela-by-se-cr-inspirovat-slovenskou-pravni-upravou-znalecke-tlumocnicke-a-prekladatelske-cinnosti>

³¹³ Redakce: Poslanecká sněmovna: Návrh poslance M. Plíška na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, Právní rozhledy, 5/2016, s. III

³¹⁴ Legs.: Nad novou úpravou znalecké činnosti, Právní rozhledy, 10/2016, s. II

v oblastech vzniku znaleckého oprávnění, odměňování znalců, nedostatečných sankčních mechanismů a absence kontroly kvality posudku a jeho věcného přezkoumávání. Cílem této nové právní úpravy má podle důvodové zprávy být stabilizace znaleckého odvětví a zkvalitnění výkonu znalecké činnosti. V následujícím textu bych ráda nastínila hlavní změny, které by návrh nové zákona v odvětví znalecké činnosti přinesl.

Nynější zákon o znalcích a tlumočnících nestanovuje jednoznačně kvalifikační kritéria, které by měl splnit žadatel o funkci znalce. Je tak na úvaze ministra spravedlnosti nebo předsedy krajského soudu, koho znalcem jmenuje a koho ne. Podle vládního návrhu zákona by v tomto mělo dojít k zásadní změně. Zákon předpokládá pevné stanovení kritérií pro jmenování znalce, při jejichž naplnění vznikne znalci na jmenování do funkce právní nárok. Toto rozhodnutí by tak již nebylo na úvaze jednotlivých osob oprávněných ke jmenování znalců. Takovýto posun by podle důvodové zprávy měl mít za následek zvýšení právní jistoty a legitimního očekávání žadatelů o vznik znaleckého oprávnění. Jedním z kritérií, které by zájemce o vykonávání znalecké činnosti měl splnit, by mělo být složení vstupní zkoušky zpoplatněné částkou 8 000 Kč. Od této povinnosti si navrhovatelé zákona slibují zkvalitnění výkonu profese znalců. Znalců již zapsaných na seznamu znalců by se tato povinnost dotkla také - pokud by chtěli ve své znalecké činnosti pokračovat, museli by zkoušku složit.

Dalším problémem současného zákona je i omezená míra přezkoumání kvality znaleckého posudku v rámci správního či trestního stíhání znalce. Takové přezkoumání je pro rozhodující orgán velmi obtížné, neboť nejen, že není natolik obeznámen s odbornou stránkou věci, nýbrž mu k tomu chybí i dostatečné nástroje. Návrh zákona tak počítá se širší možností přezkoumávání znaleckých posudků, a to nejen po formální stránce, ale i po stránce věcné. Mělo by se tak stát zavedením metodologických či obdobných standardů a postupů zkoumání pro různá odvětví a obory. Dalším aspektem je pak zpřísnění a zefektivnění sankcí hrozících znalci za vypracování nekvalitního posudku. Znalcům by rovněž měla přibýt povinnost pojištění ze zákona.

Nově navrhovaným institutem je pak možnost znalců se spojit a společně vykonávat znaleckou činnost prostřednictvím znalecké kanceláře. Takovýto postup by

pro znalce měl být výhodnější především ekonomicky. V rámci kanceláře by pak mohli působit jak znalci s totožným znaleckým oprávněním, tak i znalci s oprávněním rozdílným.

Ministerstvo spravedlnosti dále navrhuje provést modernizaci znalecké činnosti. Ta by se odrazila jak v zavedení elektronického seznamu oborů a odvětví pro výkon znalecké činnosti, tak v elektronizaci znaleckých deníků. Všechny znalecké posudky by tak byly elektronicky evidovány. Díky této evidenci by mohl být vytvořen i nový elektronický seznam znalců a tlumočnicků. Systém elektronické evidence by měl být vytvořen centrálně na ministerstvu spravedlnosti a jednotlivé subjekty by do něj měly vzdálený přístup.

Pozitivní změnou pro znalce by byla změna výše znalečného. Ze současných 100 Kč až 350 Kč za hodinu práce by výše odměny měla vzrůst na 300 Kč až 550 Kč za odpracovanou hodinu. Dále by znalci nově měli nárok na odměnu za ústní znalecký úkon, a to při použití stejné hodinové sazby.

Ministerstvo navrhuje stanovit účinnost tohoto zákona na 1. ledna 2018 s úmyslem poskytnout dostatečně dlouhou legisvakanci lhůtu, která by všem dotčeným subjektům umožnila se na změny dostatečně připravit.

7 Znalec ve francouzském právním řádu

Znalecká činnost má ve Francii jednu z nejstarších tradic v celé Evropě. Její úprava je poměrně roztráštěná, můžeme ji nalézt v Code de procédure pénale (CPP), konkrétně pak v článcích 156 až 169-1 CPP, dále ve francouzském zákoně o soudních znalcích (loi n. 71-498 du 29 juin 1971 relative aux experts judiciaires) a také v dekretu o soudních znalcích, který vydala francouzská vláda (Décret n. 2004-1463 du 23 décembre 2004 relatif aux experts judiciaires).

Možnost státních orgánů vyžádat znalecký posudek spojuje zákon se situací, kdy v rámci trestního řízení vyvstala určitá otázka technického či vědeckého charakteru, kterou není schopen posoudit sám soud. Není to však tak, že jakákoliv takováto otázka může být předmětem znaleckého posudku. Je potřeba, aby tato otázka dosahovala určitého stupně komplexnosti a nebyla tak jen jednoduchým dotazem. Určení hranice mezi těmito kategoriemi pak může být poměrně náročným úkolem, který může vést až ke konfliktům. Cílem tohoto požadavku je, aby dílčí či velmi jednoduché otázky mohly být zodpovězeny jiným způsobem než v rámci znaleckého posudku, což by mělo zabránit jejich nadužívání. Mezi tyto jednoduché otázky se podle judikatury řadí např. překlad listiny z cizího jazyka, fotografování objektů (to provádí většinou technická složka policejního orgánu) apod.³¹⁵

Technická odvětví, ve kterých může vyvstat určitá otázka, můžou být nejrozličnějšího charakteru, nejčastěji se však jedná o otázku z oboru lékařství, dále jsou pak častými obory biologie, chemie, toxikologie, policejní vědy (např. analýza stop). Za nejdůležitější a zároveň nejkomplikovanější znalecké posudky však považuje francouzská právní literatura znalecké posudky z oboru účetnictví.³¹⁶

Samotnou existenci tohoto důkazního prostředku odůvodňuje potřeba získat objektivní důkazy, které na rozdíl od svědectví nejsou zkreslené osobními prožitky a subjektivním vnímáním svědků. Dalším důvodem je samozřejmě i rozličnost

³¹⁵ Pradel, J.: Procédure pénale, 18. vydání, Paříž: Editions Cujas, 2015, str. 463

³¹⁶ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 771

nejrůznějších technických oborů, přičemž není možné od orgánů činných v trestním řízení žádat, aby se dobře orientovaly ve všech těchto rozmanitých odvětvích.³¹⁷

7.1 Znalec

Znalcem můžou být jak osoby fyzické, tak osoby právnické, které jsou zapsány na celostátním seznamu znalců vedeném Kasačním soudem nebo na seznamech, které vedou jednotlivé odvolací soudy.³¹⁸

Někteří francouzští autoři odborné literatury spatřují rozdíly v kvalitě znalců v závislosti na tom, na kterém ze seznamů jsou zapsáni. Uvádějí, že znalci zapsaní na celostátním seznamu jsou ti nejlepší ve svých oborech. Je však možné, aby jeden znalec byl zapsán jak na celostátním seznamu, tak na seznamu vedeném určitým odvolacím soudem. Není ale možné, aby jeden znalec byl zapsán na dvou či více seznamech vedených odvolacími soudy.³¹⁹

7.1.1 Způsobilost být znalcem

Pro to, aby určitá osoba, ať už fyzická nebo právnická, mohla být zapsána na seznam znalců, musí splňovat následující zákonné podmínky:

- a) fyzická osoba nesmí být starší 70-ti let,
- b) fyzická osoba musí mít trvalé bydliště v tom obvodu, do jehož seznamu se chce zapsat,
- c) právnická osoba musí mít své sídlo v tom obvodu, do jehož seznamu se chce zapsat,
- d) žadatel nesměl být v minulosti odsouzen za trestný čin, nesměl být ani shledán vinným ze spáchání disciplinárního či administrativního přestupku,

³¹⁷ Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: *Traité de procédure pénale*, Economica, 2015, str. 1630

³¹⁸ Guinchard S., Buisson J.: *Procédure pénale*, 10. vydání, LexisNexis, 2014, str. 1124

³¹⁹ Rassat, M-L.: *Procédure pénale*, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 358

- e) žadatel musí prokázat odbornou způsobilost v oboru, v němž má zájem vykonávat znaleckou činnost.

V případě právnických osob je potřeba, aby všechny fyzické osoby, které jsou jejími členy, splňovali podmínky stanovené pro fyzické osoby žádající o zápis do seznamu znalců. Toto ustanovení by se podle mého názoru mělo vykládat jen v souvislosti s podmínkou věku, podmínku trvalého bydliště jednotlivých osob pracujících pro právnickou osobu shledávám v případě zápisu právnické osoby do seznamu jako nadbytečnou a v praxi i obtížně splnitelnou. Jednotlivé fyzické osoby náležící pod osobu právnickou se však znalci nestávají, znalcem je jen ona právnická osoba, pro kterou tyto osoby svou činnost vykonávají.³²⁰

Podávání žádosti o zápis na seznam znalců se řídí Dekretem o soudních znalcích a je velmi formalizováno – žádost je např. potřeba podat před 1. březnem každého roku státnímu zástupci činnému při soudu prvního stupně v obvodu, ve kterém má znalec bydliště (v případě právnické osoby sídlo). Podanou žádost a veškeré její náležitosti a přílohy pak přezkoumává generální státní zástupce, ten ji následně postoupí předsedovi odvolacího soudu za účelem jejího přezkoumání na valném shromáždění soudců odvolacího soudu. Při splnění všech výše uvedených podmínek může být znalec zapsán na seznam znalců vedený odvolacím soudem, pokud o tom valné shromáždění odvolacího soudu za uvážení všech okolností rozhodne. K tomuto rozhodnutí má k dispozici stanovisko generálního státního zástupce, které mu slouží jako jakýsi poradní hlas. Na rozhodnutí o zapsání či nezapsání žadatele na seznam znalců pak soud má lhůtu dva roky. V případě kladného rozhodnutí je znalec na seznam zapsán na zkušební dobu tří let. Po uplynutí této zkušební doby může být znalec na seznam zapsán na dalších pět let v případě, že předloží novou žádost o zápis, přičemž ta je posouzena komisí sdružující zástupce soudů a soudních znalců. Komise posuzuje hlavně zkušenosti a znalosti zájemce o zápis do seznamu znalců. Pro případ, že by po uplynutí pěti let měl znalec zájem o opakované zapsání na seznam, je nutné celou proceduru opakovat, přičemž znalec může být zapsán opět jen na omezenou dobu pěti let.³²¹

³²⁰ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 359

³²¹ loi n. 71-498 du 29 juin 1971 relative aux experts judiciaires

Pokud by znalec chtěl být zapsán na celostátním seznamu znalců, je potřeba, aby pět let po sobě jdoucích předtím byl již zapsán na seznamu vedeném odvolacím soudem, nebo aby prokázal svou odbornost uznanou jiným členským státem Evropské unie získanou zejména provozováním znalecké činnosti v tomto jiném členském státě, přičemž tato činnost musí být provozována rovněž po dobu nejméně pěti let. Zápis na celostátním seznamu znalců je prováděn na dobu sedmi let. Znalce je pak možné ze seznamu vyškrtnout v případě spáchání disciplinárního prohřešku, nebo na jeho vlastní žádost.³²²

Ve Francii může být soudním znalcům udělen i čestný titul. Pro jeho udělení je potřeba, aby byly splněny následující podmínky stanovené dekretem o soudních znalcích: znalec podal žádost o udělení čestného titulu, dosáhl věku šedesáti pěti let a je zapsán po dobu patnácti let na seznamu znalců vedeném odvolacím soudem nebo po dobu deseti let na celostátním seznamu znalců.

7.2 Příbrání znalce do řízení

Ve Francii je k zadání vyhotovení znaleckého posudku znalcem (jinými slovy příbrání znalce do řízení) oprávněn pouze soud. Potřeba příbrání znalce může vycházet z jeho vlastní vůle, dále je možné, aby žádost o jeho zadání podal státní zástupce nebo některá ze stran trestního řízení. Státní zástupce a strany řízení mohou žádost podat kdykoliv se v řízení objeví otázka technického nebo vědeckého charakteru.³²³

Soud, který vede řízení, při němž se vyskytne potřeba přibrat znalce, si může vybrat znalce z kteréhokoliv seznamu podle svého uvážení, není při výběru nijak limitovaný. Může tedy zvolit jak znalce z jakéhokoliv seznamu vedeného kterýmkoliv odvolacím soudem či znalce ze seznamu celostátního.

Ve výjimečných případech a na základě odůvodněného rozhodnutí může být příbrán i znalec, který není veden na žádném ze seznamů. V tomto případě je však nutné, aby soud ve svém rozhodnutí popsal důvody, proč zvolil právě tento způsob

³²² Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 359

³²³ Roussel G.: Procédure pénale, 6. vydání, Vuibert, 2015, str. 359

určení znalce a z jakého důvodu nezvolil znalce zapsaného na některém ze seznamů. Jedná se typicky o případy, kdy je k zodpovězení otázky potřebná zvláštní znalost nebo schopnost vybrané osoby, kterou nedisponuje nikdo z osob na seznamu zapsaných. Dalším možným důvodem pro přibrání nezapsané osoby může být rovněž časová tíseň a potřeba provést znalecký posudek s co největším urychlením. V případě, že soud své rozhodnutí neodůvodní dostatečně, bude to mít za následek jeho neplatnost.³²⁴

Podmínkou pro přibrání znalce však je, že nesmí být nijak závislý na stranách trestního řízení, jinými slovy tedy nesmí být podjatý.³²⁵ Jako případ podjatosti jsou posuzovány např. situace, kdy znalec má vztah k osobě obviněného či k jeho rodině, dále také pokud má znalec vztah k jiné straně trestního řízení, členu poroty, zapisovateli či svědkovi. Za případ podjatosti je považována i situace, kdy by znalecký posudek týkající se určité osoby měl vypracovávat stejný lékař, který tuto osobu dříve ošetřoval. Tato podmínka vyplývá přímo z čl. 105 Etického kodexu lékařů (Code de déontologie médicale). Významem a účelem této podmínky nepodjatosti znalce je zabezpečit stranám řízení spravedlivý proces. V případě, že by však bylo vyhodnoceno, že znalecký posudek pochází od podjatého znalce, soud tento posudek prohlásí za neplatný a své rozhodnutí odůvodní a vymezí v něm, v čem přesně spatřuje znalcovu podjatost.³²⁶

Čl. 157 CPP stanoví, že v případě, že je znaleckým úkolem pověřena právnická osoba, je potřeba, aby tato právnická osoba dala soudu ke schválení konkrétní fyzickou osobu nebo osoby, které budou na posudku pracovat.

Soud znalce do řízení přibírá formou rozhodnutí soudu nařizujícího vypracování znaleckého posudku. V případě, že žádost soudu o nařízení znaleckého posudku podal státní zástupce nebo některá ze stran trestního řízení, jsou tyto oprávněni ve své žádosti o nařízení znaleckého posudku specifikovat otázky, které chtějí znalci uložit k jeho znaleckému zkoumání. Soud pak může rozhodnout o tom, že takto podané žádosti o vypracování znaleckého posudku nevyhoví, v tomto případě je povinen do jednoho měsíce ode dne doručení žádosti vydat odůvodněné rozhodnutí o jejím odmítnutí. Proti tomuto rozhodnutí je žadatel oprávněn podat odvolání k soudu vyšší instance.

³²⁴ Azibert G.: Code de procédure pénale, 27. vydání, LexisNexis, 2015, str. 225

³²⁵ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 772

³²⁶ Guinchard S., Buisson J.: Procédure pénale, 10. vydání, LexisNexis, 2014, str. 1129

V případě, že tento soud vyšší instance o žádosti do jednoho měsíce nerozhodne, je žadatel oprávněn se se svou žádostí obrátit přímo na soud nadřazený tomu soudu, který je s rozhodováním v prodlení.³²⁷

Jak státnímu zástupci, tak i ostatním stranám trestního řízení je doručována kopie rozhodnutí nařizující znalecký posudek. Od jeho doručení mají lhůtu deseti dnů k tomu, aby požádaly soud, který vypracování znaleckého posudku nařídil, o doplnění otázek, které jsou znalci rozhodnutím položeny, nebo o jejich změnu. Mohou dokonce požadovat přibrání dalšího znalce nebo znalců, kteří jsou vedeni na seznamu znalců.³²⁸ V případě, že strany svého oprávnění využijí a takovouto žádost podají, běží od jejího doručení soudu lhůta deseti dnů na to, aby o žádosti rozhodl, což činí odůvodněným rozhodnutím. Pokud strany trestního řízení s takovýmto rozhodnutím o žádosti nesouhlasí, mají možnost se rovněž ve lhůtě deseti dnů obrátit na předsedu soudu. Tuto možnost jim zákon přiznává i pro případ, kdy soud o žádosti státního zástupce nebo strany trestního řízení nerozhodne vůbec. Předseda soudu rozhodne odůvodněným rozhodnutím, vůči kterému již není žádný další opravný prostředek možný. Strany řízení se mohou svého práva požadovat doplnění nebo změnu rozhodnutí o vypracování znaleckého posudku vzdát, a to za přítomnosti svých právních zástupců. Výhodou této možnosti je, že se proces urychlí.³²⁹

Zajímavostí je, že právo stran žádat změnu či doplnění otázek určených znalci k znaleckému zkoumání bylo do roku 2012 zákonem formulováno jako právo státního zástupce a právních zástupců stran. Takováto formulace však narážela na ústavní princip svobody hájit svá práva před soudem sám, nebo se nechat zastoupit advokátem. Těm, kteří si vybrali možnost hájit svá práva sami bez právního zástupce, tak bylo toto procesní právo odepřeno, neboť text zákona toto právo přiznával jen právním zástupcům stran. Výsledkem této zákonné nesrovnalosti bylo konstatování rozporu s francouzskou ústavou a následná změna předmětného ustanovení na znění, ve kterém jej můžeme nalézt dnes. Právo požadovat doplnění či změnu rozhodnutí o vypracování

³²⁷ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 771

³²⁸ Leroy J.: Procédure pénale, 4. vydání, Issy les Moulineaux: Lextenso, 2015, str. 438

³²⁹ Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: Traité de procédure pénale, Economica, 2015, str. 1638

znaleckého posudku tak již patří i stranám trestního řízení, které nejsou v procesu zastoupeni advokátem.³³⁰

Právo žádat změnu či doplnění otázek určených znalci k znaleckému zkoumání mají jen strany trestního řízení, toto právo však nenáleží asistovanému svědku.³³¹ Existuje však možnost, kterou by toto oprávnění získal i on. Pokud by jím totiž chtěl rovněž disponovat, musel by požádat o změnu svého statusu na status obviněného, což mu přináší jak určité výhody a oprávnění v rámci trestního procesu, tak ale i nevýhody, jak již bylo řečeno dříve v kapitole 4.6.4 Změna statusu asistovaného svědka. Je tedy potřeba, aby asistovaný svědek situaci a její potenciální přínosy či naopak rizika řádně zvážil.

Výjimkou z oprávnění státního zástupce a stran požadovat doplnění nebo změnu rozhodnutí o vypracování znaleckého posudku je situace, kdy je potřeba v řízení postupovat s co největším urychlením, protože se okolnosti případu můžou v čase proměňovat, a dále pak případy, kdy by zdržení zapříčiněné požadavky stran bránilo či jinak komplikovalo vyšetřování trestného činu, např. by hrozilo zničení důkazního materiálu.³³²

Vedle výjimek, jejichž účelem je zabránit hrozícímu prodlení, existuje ještě další případ výjimky, kdy strany trestního řízení nejsou oprávněny požadovat změnu rozhodnutí, kterým je znalec přibírán do řízení. Tímto případem jsou zvláštním předpisem vyjmenované kategorie znaleckých posudků. Jedná se o takové znalecké posudky, které nemají žádný vliv na posouzení viny obviněného a dále o lékařské posudky určující význam škody utrpěné obětí trestného činu.³³³

Jak již bylo řečeno, konkrétního znalce pověřuje vyšetřující soudce, který je jedinou osobou oprávněnou k pověření znalce znaleckým úkolem.³³⁴ Za určitou výjimku, i když ne v pravém slova smyslu, z tohoto pravidla by bylo možné považovat oprávnění státního zástupce požádat o pomoc osobu kvalifikovanou v určitém technickém či vědeckém oboru při vyšetřování. V tomto případě však nejde o znalce

³³⁰ Pradel, J.: Procédure pénale, 18. vydání, Paříž: Editions Cujas, 2015, str. 467

³³¹ Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: Traité de procédure pénale, Economica, 2015, str. 1639

³³² Ambroise-Castérot, C., Renucci J-F., Céré, J-P., Léna, M: Code de procédure pénale, 56. vydání, Paříž, DALLOZ, 2014, str. 513

³³³ Guinchard S., Buisson J.: Procédure pénale, 10. vydání, LexisNexis, 2014, str. 1126

³³⁴ Azibert G.: Code de procédure pénale, 27. vydání, LexisNexis, 2015, str. 224

tak, jak je definován, ale spíše o jakousi méně formální a krátkodobou pomoc spočívající v poskytnutí informace. Existuje ještě další výjimka z tohoto pravidla, kterou francouzský zákon opravňuje státního zástupce ke spolupráci se znalci. Jedná se o případy, kdy posudky znalců nemají za cíl zodpovědět určitou otázku s cílem rozhodnout o trestném činu, ale mají určit výši škody utrpěné jako následek trestného činu nebo slučitelnost či neslučitelnost zdravotního stavu určité osoby, vůči které má v rámci vyšetřování být užito určitého zajišťovacího opatření právě s tímto navrhovaným opatřením. Poslední skupinou výjimek, kdy je státní zástupce oprávněn znalci zadávat úkoly jsou případy trestné činnosti v oblasti sexuální a násilná trestná činnost.³³⁵

7.2.1 Počet znalců přibíraných do řízení

Znaleckým úkonem je primárně pověřován jen jeden znalec, pokud je to však vzhledem k okolnostem potřebné, přibere soud podle č. 159 CPP do řízení znalců více.

Počet znalců přibíraných do řízení se ovšem velmi lišil v průběhu doby a v minulosti existovala různá úprava této problematiky.³³⁶ Na počátku 20. století, ještě před přijetím CPP, bylo zvykem přibírat pouze jednoho znalce s výjimkou otázek zvláště složitých, kdy soud přibíral znalce dva. Nový CPP, který se stal účinným v roce 1957, přinesl poměrně velkou změnu v procesu vybírání a pověřování znalce vypracováním znaleckého posudku. V tomto období se strany trestního řízení mohly vyjadřovat jak k soudem vybranému znalci, tak k úkolu, který mu byl přidělen. Strany rovněž mohly vyžadovat přibrání druhého znalce. V tomto případě se pak jednalo o tzv. „spolupráci znalců“. Ta probíhala tak, že znalci na případu pracovali společně, ale každý z nich pak sám prezentoval svůj vlastní názor na případ ve svém posudku. Systém jmenování druhého znalce stranou trestního řízení však dlouho ve francouzské trestním právu nevydržel a byl zrušen novelou CPP v roce 1958. Touto novelou však bylo zavedena povinnost soudu pověřovat znaleckým úkolem vždy nejméně dva znalce zároveň. Ani toto řešení však nemělo dlouhého trvání. Novelou CPP v roce 1960 již

³³⁵ Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: *Traité de procédure pénale*, Economica, 2015, str. 1631

³³⁶ Pradel, J.: *Procédure pénale*, 18. vydání, Paříž: Editions Cujas, 2015, str. 466

bylo zavedeno pravidlo, že primárně má soud stanovit dva či více znalců pro případy, kdy bylo třeba posoudit tzv. základ případu, tedy klíčovou okolnost případu. Toto vymezení bylo poměrně nejasné a obtížně aplikovatelné, proto došlo k jeho výkladu judikaturou. Ta stanovila, že obecně platí pravidlo přibrání většího počtu znalců do řízení s výjimkou takových případů, kdy jmenování pouze jednoho znalce odůvodňují zvláštní okolnosti případu. Toto pravidlo bylo účinné poměrně dlouhou dobu, ke změně došlo až v roce 1985, kdy vzhledem ke zvyšujícímu se počtu trestních případů projednávaných před soudy bylo potřeba změnit dosavadní způsob přibrání znalců. Novela zákona tedy zavedla pravidlo primárního přibrání jednoho znalce a až v případě, kdy to okolnosti případu vyžadují, bylo možné přibrat znalců více. Osobně považuji za zajímavé, jak složitý vývoj této otázky právní úprava prodělala, přičemž zvlášť na rychle po sobě jdoucích změnách legislativy můžeme vidět, že jednotlivé změny nebyly pro praxi vyhovující, a proto bylo potřeba právní úpravu často novelizovat. Přestože francouzští zákonodárci přistupovali k otázce počtu přibrávaných znalců do řízení poměrně kreativně a měnili legislativu na různé výše popsané způsoby a přístupy k této věci, právní úprava se nakonec vrátila k systému, který byl využíván již na samém začátku vývoje této problematiky.³³⁷

7.2.2 Náležitosti žádosti o provedení znaleckého posudku

Stěžejním bodem či body rozhodnutí soudu o provedení znaleckého posudku je, jak již bylo řečeno, stanovení znaleckých úkolů a otázek, na které má znalec za úkol v rámci své znalecké činnosti odpovědět. Takto je jasně vymezeno znalcovo zadání.

Další náležitostí žádosti o provedení znaleckého posudku je pak určení lhůty pro jeho odevzdání. Tuto lhůtu určí soud na základě své úvahy s přihlédnutím k případu a náročnosti zpracování znaleckého posudku. Pokud to odůvodňují zvláštní okolnosti, může být stanovená lhůta na žádost znalce prodloužena, děje se tak odůvodněným rozhodnutím příslušného soudu (tedy soudu, který znalci vypracování posudku uložil). Pokud však znalec stanovenou lhůtu nedodrží a svůj posudek v ní soudu neodevzdá,

³³⁷ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 773

může být okamžitě nahrazen jiným znalcem, který se vyhotovení zadaného znaleckého posudku ujme. O případném nahrazení znalce jiným znalcem rozhodne soud. Pokud k tomuto dojde, je nahrazovaný znalec povinen předat veškeré informace, které se mu do té chvíle podařilo zjistit a zároveň do 48 hodin odevzdat veškeré dokumenty a věci, které mu byly dány k dispozici za účelem vypracování znaleckého posudku. Vůči znalci, který ve lhůtě nesplní svůj úkol, je rovněž možné zahájit disciplinární řízení.³³⁸

V případě, že lhůta určená pro vypracování znaleckého posudku je delší než jeden rok, může soud požadovat, aby mu znalec podával průběžné zprávy o postupu při sestavování posudku. Tyto zprávy pak soud poskytne i dalším stranám trestního řízení.

V době, kdy znalec posudek zpracovává, jsou strany trestního řízení oprávněny žádat soud, který je příslušný, aby znalci uložil provést určit průzkumy nebo vyslechnout stranou řízení konkrétně určené osoby, které jsou znalci pro usnadnění jeho činnosti schopné poskytnout určité rady technického charakteru.

Podle čl. 161-2 CPP se strany řízení dokonce mohou na znalce v průběhu jeho práce na znaleckém posudku samy obracet a poskytovat mu informace, které samy získaly. Toto zákonné ustanovení shledávám jako velmi zajímavé. Znalec by měl v trestním řízení vystupovat zásadně jako osoba nestranná, to je, podle mého názoru, hlavní předpoklad pro to, aby v něm jako znalec vůbec mohl působit. To, že jej mohou kontaktovat osoby mající na řízení osobní zájem a poskytovat mu své informace považuji za poměrně problematické právě z důvodu možného ovlivňování znalce. Samozřejmě, že na druhé straně můžou z takového postupu plynout výhody vyšší informovanosti, neboť můžeme očekávat, že osobně zainteresované strany procesu budou při vyhledávání a opatřování informací postupovat velmi aktivně. Zastávám názor, že znalec by se však neměl nechat ovlivnit tím, co se od stran řízení takto dozví. Je potřeba, aby jeho úsudek zůstal takovými informacemi nezatížený a mohl tak soudu pro rozhodování poskytnout objektivní názor. S touto možností, kterou přináší francouzský CPP je tak úzce spjata otázka neovlivnitelnosti znalce a jeho schopnost zůstat nestranným. Morální kredit znalce a rovněž jeho profesionalita tak, podle mého názoru, musí být na opravdu vysoké úrovni, aby celý tento systém fungoval.

³³⁸ Ambroise-Castérot, C., Renucci J-F., Céré, J-P., Léna, M: Code de procédure pénale, 56. vydání, Paříž, DALLOZ, 2014, str. 512

7.3 Vypracování znaleckého posudku

Znalec zapsaný na seznamu znalců je povinen vypracovat znalecký posudek kdykoliv jej o to soud požádá. V případě, že by jej vypracovat odmítl, aniž by k tomu měl dostatečný důvod, je možné jej sankcionovat i tím, že bude vymazán ze seznamu znalců.

Znalci pak vykonávají svou činnost pod dohledem soudu, což v praxi znamená, že při vypracovávání znaleckého posudku jsou povinni zůstat stále v kontaktu se soudem, který jej úkolem pověřil a informovat jej o průběhu své činnosti. Toto informování se uskutečňuje pomocí zpráv, které znalec průběžně soudu o své činnosti podává, a které si sám soud může od znalce vyžádat. Soud je oprávněn kdykoliv upravit rozsah znalcového úkolu, a to jak jeho zúžením, tak přidáním dalších zadání, pokud to shledá jako potřebné.³³⁹ Neustálá kontrola a informování soudu tak tedy přináší tuto výhodu možnosti pružně zareagovat na momentální vývoj trestního řízení nebo posudku samotného, což osobě považují za velmi vhodné řešení, které zabraňuje průtahům v řízení. Pokud by totiž případné nedostatky znaleckého posudku byly zjištěny až po jeho provedení a určitá úprava zadání znalcového úkolu mohla přijít až v této fázi, celé řízení se značně protáhne. Postupem stanoveným francouzským právem, kdy znalec se soudem komunikuje a průběžně jej o své činnosti informuje, je tak možné při včasné upřesnění či změně zadání průtahům v řízení předejít.

Znalci přísluší hodnotit pouze technické nebo vědecké otázky specifikované rozhodnutím soudu, které znalecký posudek nařizuje. Není možné, aby svou činností jakkoliv nahrazoval činnost vyšetřujícího orgánu. Znalec nikdy nehodnotí otázku viny ani otázky právní či otázky z oboru kriminalistiky. Francouzská odborná literatura však připouští, že hranice mezi určitým závěrem znaleckého posudku a vyslovením viny obviněného může být velmi tenká. V žádném však případě není možné, aby soud na znalce prostřednictvím pověření k vypracování znaleckého posudku přenášel svá práva

³³⁹ Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: *Traité de procédure pénale*, Economica, 2015, str. 1642

nebo odpovědnost.³⁴⁰ Znalci nepřísluší ani právo nebo povinnost vyhledávat svědky případu a není ani oprávněn donucovat jakékoliv osoby k podání svědectví.³⁴¹

Znalec zásadně pracuje na znaleckém posudku osobně, není možné, aby tento úkol postoupil na někoho jiného. Takovéto omezení má logické zdůvodnění – onen konkrétní znalec byl vybrán na základě svých specifických vlastností, kvalit a zkušeností. Přenesení jeho úkolu na někoho dalšího by tak bylo naprosto proti smyslu právní úpravy. Je však možné, aby znalec za účelem vypracování posudku vyžádal vyjasnění dalších otázek, které nespádají do jeho oboru. V tomto případě má možnost obrátit na soud, který jej k vypracování znaleckého posudku pověřil a soud může povolit přibrání další osoby se znalostmi z oboru, ze kterého vyvstala otázka. Soud přitom tuto osobu konkrétně určí. Takto přibráný odborník skládá přísahu stejně jako znalec.³⁴²

Francouzský CPP v článku 97 stanovuje, že veškeré předměty a dokumenty, které jsou součástí vyšetřování, jsou okamžitě opatřeny pečeti. Znalci jsou při vypracovávání znaleckého posudku oprávněni tyto pečeti otevírat, aby měli možnost získat informace potřebné pro posudek. Mají rovněž oprávnění opatřit věc novou pečeti poté, co už si potřebnou informaci o ní nebo z ní opatřili a nebudou ji nadále potřebovat. V případě, že při jeho znaleckém zkoumání dojde ke změně na zkoumané věci, je potřeba, aby toto uvedl ve svém posudku a rovněž o tom informoval osobu, která tuto věc původně zapečetila.³⁴³

Pro výkon své činnosti je znalec oprávněn získávat informace od jakýchkoliv osob kromě obviněného, asistovaného svědka a soukromého účastníka řízení. Od těchto vyjmenovaných osob můžou znalci získávat informace jen se souhlasem soudu a rovněž se souhlasem těchto konkrétních osob. Tyto osoby činí svá prohlášení typicky v přítomnosti svého právního zástupce, dále je možné, aby je činily při příležitosti svého výslechu před soudem, při kterém je znalec přítomen. V některých případech zahrnuje práce na sestavení znaleckého posudku kooperaci s obětí trestné činnosti (např. její vyšetření lékařem). Na rozdíl od obviněného, asistovaného svědka a soukromého

³⁴⁰ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 355

³⁴¹ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 773

³⁴² Azibert G.: Code de procédure pénale, 27. vydání, LexisNexis, 2015, str. 228

³⁴³ Pradel, J.: Procédure pénale, 18. vydání, Paříž: Editions Cujas, 2015, str. 470

účastníka řízení je znalec oprávněn klást otázky oběti i bez přítomnosti jejího právního zástupce a soudce.³⁴⁴

Výjimkou z výše popsaného pravidla jsou znalci z oboru lékařství a psychologie, kteří mají za úkol vyšetřit obviněného, asistovaného svědka a soukromého účastníka řízení. Ti mohou za účelem zpracování znaleckého posudku vyšetřované osobě klást otázky i bez přítomnosti soudce a dokonce i jejich právních zástupců.³⁴⁵

Považuji za důležité zmínit, že ať znalec v rámci vypracovávání znaleckého posudku klade otázky jakékoliv osobě, není přípustné, aby těmito otázkami pokládanými pod zástěrkou znalecké činnosti jakkoliv nahrazoval činnost soudu či policejního orgánu.³⁴⁶

7.4 Znalecký posudek

Příprava znaleckého posudku vrcholí jeho konečným vypracováním a odevzdáním. Zákon stanovuje, že každý znalecký posudek musí obsahovat popis postupů, které byly s cílem posudek zpracovat provedeny a rovněž závěry plynoucí z těchto provedených postupů. Znalec je povinen znalecký posudek podepsat a uvést jména a kvalifikaci osob, které mu při jeho přípravě pomáhaly s realizací úkonů potřebných k tomu, aby znalec mohl posudek sestavit, a to pod jeho kontrolou a na jeho vlastní odpovědnost.³⁴⁷

V případě, že bylo přibráno více znalců a jejich názory obsažené ve znaleckých posudcích se liší anebo bylo přibráno více znalců a mají výhrady k společnému znaleckému posudku, každý z nich je povinen sdělit soudu svůj názor či výhradu a odůvodnit je.³⁴⁸

³⁴⁴ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 776

³⁴⁵ Azibert G.: Code de procédure pénale, 27. vydání, LexisNexis, 2015, str. 229

³⁴⁶ Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: Traité de procédure pénale, Economica, 2015, str. 1642

³⁴⁷ Ambroise-Castérot, C., Renucci J-F., Céré, J-P., Léna, M: Code de procédure pénale, 56. vydání, Paříž, DALLOZ, 2014, str. 517

³⁴⁸ Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 779

Posudek společně s pečetěmi nebo jejich zbytky, které znalec během svého znaleckého zkoumání odstraní ze zkoumaných věcí, doručuje znalec soudnímu zapisovateli toho soudu, který jej zpracováním posudku pověřil. O tomto doručení je vyhotoven zápis.³⁴⁹

Pokud vyšetřující soudce souhlasí, může znalec podle čl. 166 CPP výsledky svého znaleckého zkoumání jakýmkoliv způsobem sám poskytnout i policejnímu orgánu zúčastněnému na vyšetřování, státnímu zástupci a právním zástupcům stran trestního řízení. Takováto komunikace má za cíl umožnit co nejrychlejší informovanost stran trestního řízení o závěrech znaleckého posudku.³⁵⁰

Znalecký posudek je jinak dán k dispozici stranám trestního řízení a jejich právním zástupcům soudem, což se typicky děje doručením prostřednictvím poštovního doručovatele. Stejně tak jako znalecký posudek jsou stranám dána k dispozici i vyjádření odborníků v jiných oborech, kteří se na vzniku znaleckého posudku svými vědomostmi podíleli. Soud současně určí stranám lhůtu, ve které mohou podat své vyjádření ke znaleckému posudku či podat žádost na jeho doplnění. Strany rovněž mohou v dané lhůtě žádat soud o nařízení tzv. proti-posudku (*contre-expertise*). Tato lhůta typicky nepřekročí patnáct dní, v případě účetního či finančního znaleckého posudku je stanovena lhůta jednoho měsíce. Stanovená lhůta má ještě další význam, a to, že po tuto dobu je soudní spis dán k dispozici právním zástupcům stran. Po uplynutí stanovené lhůty už není možné podávat výše zmíněné návrhy s výjimkou situace, kdy se objevila nová okolnost, která dříve nebyla známa. Podanou žádost soud ve lhůtě jednoho měsíce vyhodnotí a v případě, že se rozhodne ji zamítnout, vydá o tom odůvodněné rozhodnutí.³⁵¹

Soud může rozhodnout, že o znaleckém posudku rovněž informuje asistovaného svědka a zpřístupní mu jeho závěry, které se ho týkají. Je však plně na úvaze soudu, zda tak učiní, nebo ne. Pokud tak učiní, asistovaný svědek je pak rovněž oprávněn v určené lhůtě vznést žádost na doplnění posudku či požadovat proti-posudek. Soudce není povinen jeho návrhu vyhovět, pokud má za to, že tento návrh není opodstatněný a na rozdíl od návrhu stran není ani povinen své rozhodnutí o zamítnutí odůvodňovat.

³⁴⁹ Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: *Traité de procédure pénale*, Economica, 2015, str. 1643

³⁵⁰ Guinchard S., Buisson J.: *Procédure pénale*, 10. vydání, LexisNexis, 2014, str. 1127

³⁵¹ Azibert G.: *Code de procédure pénale*, 27. vydání, LexisNexis, 2015, str. 227

Rozdílná je ale situace, kdy asistovaný svědek požádá o změnu svého procesního postavení na status obviněného, v tomto případě je potřeba, aby soud své zamítavé rozhodnutí odůvodnil.³⁵²

Pokud znalecký posudek vede k závěru, že posuzovaná osoba je trestně neodpovědná z důvodu problému jejího duševního stavu, je povinností soudu o tomto závěru vyrozumět i soukromého účastníka řízení, který pak má lhůtu patnácti dnů, kdy je oprávněn podat své vyjádření k posudku, žádat doplnění posudku či proti-posudek. V tomto případě, pokud si soukromý účastník vyžádá proti-posudek, musí mu být vyhověno. Jak je stanoveno v čl. 167-1 CPP, takovýto proti-posudek pak musí být zpracován alespoň dvěma znalci.

Zvláštním institutem podle č. 167-2 CPP je tzv. provizorní rozsudek, o který je oprávněn znalec požádat soud. Jedná se o posudek, který ještě není definitivní. Strany řízení mají možnost se k takto podanému posudku písemně vyjadřovat. Se zřetelem k těmto vyjádřením znalec svůj posudek dokončí a předloží pak soudu jeho definitivní verzi. Pokud se strany nijak k posudku nevyjádří, provizorní posudek se stane posudkem definitivním.

7.5 Příklad znalců

Znalci zapsaní na seznamu znalců skládají přísahu v době svého zápisu do seznamu znalců. Dále už pak nejsou povinni skládat přísahu při každé příležitosti, kdy jsou soudem předvoláni, naopak pokud stále figurují na seznamu znalců, není potřeba, aby svou přísahu jakkoliv obnovovali.³⁵³

Na rozdíl od toho znalci, kteří zapsaní na seznamu znalců nejsou, mají povinnost při každém svém předvolání složit přísahu do rukou vyšetřujícího soudce nebo soudce k tomu určeného zákonem. Zápis této přísahy je pak podepsán tímto soudcem, znalcem, který přísahu složil a zapisovatelem. V případě, kdy je znalcem určena právnická osoba,

³⁵² Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: *Traité de procédure pénale*, Economica, 2015, str. 1644

³⁵³ Ambroise-Castérot, C., Renucci J-F., Céré, J-P., Léna, M: *Code de procédure pénale*, 56. vydání, Paříž, DALLOZ, 2014, str. 511

bude přísahu skládat ta fyzická osoba, která byla touto právníčkou osobou určena k vypracování znaleckého posudku.³⁵⁴

Přísaha, kterou znalci skládají, má následující znění:

„Je jure, d'apporter mon concours à la Justice, d'accomplir ma mission, de faire mon rapport, et de donner mon avis en mon honneur et en ma conscience.“

(„Přísahám, že budu podporovat spravedlnost, splním své poslání, vypracuji svůj posudek, a předložím svůj názor na svou čest a svědomí.“)

Pokud znalec odmítne přísahu složit, má takováto situace za následek neplatnost jeho posudku. Výjimkou je případ, kdy by nepřipuštění takového posudku mělo a následek újmu na právech obhajoby. V tomto případě nebude posudek považován za neplatný.³⁵⁵

7.6 Provádění znaleckého posudku

Znalci jsou při provádění důkazu znaleckým posudkem veřejně vyslechnuti. Nejprve jsou však povinni složit přísahu na svou čest a svědomí a až poté může začít samotný jejich výslech, kdy znalec popisuje výsledky své odborné činnosti a úkonů, které k vypracování posudku použil.

Při výslechu může soud znalci klást otázky, a to na základě vlastního uvážení nebo na žádost státního zástupce, stran či jejich právních zástupců. Tyto otázky musí souviset se znaleckou činností a jejím užitím v konkrétním případě. Dalšími subjekty, které mohou znalci přímo klást dotazy, jsou státní zástupce a právní zástupci stran.³⁵⁶

Čl. 168 CPP stanovuje, že poté, co výslech znalce proběhne, zůstává znalec přítomen při řízení pro případ, kdy se v řízení vyskytne otázka, na kterou je schopen odpovědět. Soud však může znalce z jednání propustit.

³⁵⁴ Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: *Traité de procédure pénale*, Economica, 2015, str. 1636

³⁵⁵ Boulouc, B.: *Procédure pénale*, 24. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, str. 775

³⁵⁶ Rassat, M-L.: *Procédure pénale*, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 365

V případě, že při řízení je rovněž vyslýchán svědek, jehož výpověď je v rozporu se závěry znaleckého posudku nebo pokud dojde k situaci, kdy jeho výpověď v souvislosti se znaleckým posudkem přinese další možné závěry, tedy že se situace značně změní, vyzve soud strany řízení k vyjádření se k situaci. Poté soud podle čl. 169 CPP rozhodne o dalším postupu podle svého uvážení.

7.7 Hodnocení znaleckého posudku jako důkazu

Závěry znaleckého posudku jsou dále předmětem hodnocení soudem. Není neobvyklé, že se celý proces sestavování a provádění znaleckého posudku protáhne z důvodu vyžádání doplnění znaleckého posudku nebo z důvodu, že byl vyžádán proti-posudek.³⁵⁷

Znalecký posudek nemá oproti jiným důkazním prostředkům vyšší důkazní hodnotu. Je tedy potřeba jej hodnotit stejným způsobem jako ostatní získané důkazy. Samotné hodnocení znaleckého posudku je velmi důležitou součástí dokazování, je potřeba jej provádět velmi pečlivě, aby nedošlo k tomu, že na základě nesprávného posudku bude případ nesprávně posouzen. Bohužel jsou však známy i takové případy.³⁵⁸

Za všechny případy justičních omylů bych ráda zmínila známou francouzskou aféru d'Outreau. V tomto procesu došlo k obvinění osmnácti osob z trestného činu zneužívání dětí. K tomu došlo na základě trestního oznámení rodiny se dvěma dětmi ze severofrancouzského města Outreau, která obvinila skupinu svých sousedů z páčání této závažné trestné činnosti. Všichni obvinění trvali na své nevině, přesto však bylo deset z nich za tento trestný čin odsouzeno a dostalo různě vysoké tresty. Rozsudek byl založen na svědectví dvou údajně zneužívaných dětí a jejich rodičů a rovněž na znaleckých posudcích znalců z oboru psychologie. Odsouzení se dále snažili o obnovu řízení, což se jim nakonec podařilo a v dalším řízení byla prokázána nevina všech obviněných osob. Svědectví se ukázala jako smyšlená a vykonstruovaná a znalecké

³⁵⁷ Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, str. 365

³⁵⁸ Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: Traité de procédure pénale, Economica, 2015, str. 1631

posudky jako naprosto nesprávné a odbyté, což znalci sami omlouvali svým nedostatečným finančním ohodnocením, v jehož důsledku došlo ke ztrátě jejich motivace k vypracování kvalitního posudku. Všichni odsouzení, kteří byli obviněním stigmatizováni, byli posléze zproštěni viny a propuštěni na svobodu. Jeden z nich však ve vězení zemřel a očištění svého jména se tak již nedočkal.³⁵⁹

Důsledkem této aféry a závažného pochybení znalců byla úprava legislativy týkající se znaleckého posudku, kterou byla stranám trestního řízení přiznána co možná nejširší možnost vyjadřovat se k závěrům prováděného znaleckého posudku.

7.8 Znalečné

Stejně tak jako v České republice, i ve Francii je výše znalečného pro znalce vystupující v trestním procesu, na rozdíl od znalce v řízení soukromoprávním, pevně určena právními předpisy, konkrétně pak Vyhláškou státní rady (Décret en Conseil d'Etat) provádějící francouzský CPP. Odměň znance je pak věnována Kniha pátá, Článek desátý nazvaný O poplatcích v justici.

Zákon neurčuje hodinovou sazbu za práci znalce, tak jako náš český zákon, nýbrž stanovuje velké množství vzorců pro její výpočet.

Pro určení výše znalečného je nejprve potřeba stanovit, do jakého oboru spadá činnost, ve které je znalec profesionálem, a v rámci které podává znalecký posudek. Vyhláška státní rady rozděluje znalecké posudky do následujících oblastí: obchodní podvody, medicína, toxikologie, biologie, radiodiagnostika, mechanická odbornost, psychologie. Pro každou z těchto oblastí je stanoven jiný vzorec pro výpočet znalečného. Výpočet vychází z výše odměny za výkon onoho konkrétního oboru stanovené zákonem o sociálním zabezpečení, která je násobena různými koeficienty stanovenými společnou vyhláškou ministra spravedlnosti a ministra rozpočtu podle toho, o jaký konkrétní výkon v daném oboru se jedná. Rovněž se zohledňují další skutečnosti, které práci znalců znesnadňují, a v případě jejich existence se sazby stanovené zákonem o sociálním zabezpečení násobí vyššími koeficienty a v některých

³⁵⁹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Affaire_d%27Outreau

takových případech jsou znalcům poskytovány i další příplatky za výkon znalecké činnosti. Příkladem může být práce v noci. Vyhláškou státní rady je tak stanoven pouze způsob výpočtu a samotná výše odměny závisí na množství proměnných. Podle mého názoru je takovéto stanovení obecně nepřehledné, ovšem ti, kteří v oboru pohybují, mají jistě jasno v tom, co se jich konkrétně týká. Vzhledem k tomu, že koeficienty nejsou stanoveny pevně zákonem, nýbrž společnou vyhláškou ministra spravedlnosti a ministra rozpočtu, vidím zde výhodu možnosti pružnějších změn než v případě, kdy je sazba stanovena zákonem.

V případě, že znalec očekává, že výše znalečného přesáhne částku 460 euro, je povinen tuto skutečnost dopředu oznámit soudu. Ten pak má, s výjimkou urgentních případů, lhůtu osmi dnů na to, aby posoudil, zda je takovýto požadavek oprávněný a rozhodne o přípustnosti či nepřípustnosti takového požadavku.

Odměna znalce může být snížena v případě pozdního doručení posudku. Pokud je posudek natolik nekvalitní, že musí být vypracován nový, může být znalci odmítnuta odměna celá.

Znalec je také oprávněn k náhradě cestovních výdajů. V tomto ohledu francouzské právo poskytuje přesný popis toho, jak se náklady vyčíslí, a to podle užitého dopravního prostředku (např. pokud se znalec bude dopravovat lodí, bude mu proplacena částka uvedená na lodním lístku, přičemž znalec je oprávněn cestovat první třídou; pokud ale využije leteckou dopravu, bude mu proplacen pouze let třídou co možná nejekonomičtějš).

Pokud je znalec povinen účastnit se výslechu, je oprávněn žádat náhradu za čas, který na jednání strávil. K určení její výše je zákonem stanovený vzorec pro její výpočet. Ten je následující: $I = 20 + (S \times 4)$, kde „I“ je výše náhrady v eurech a „S“ je výše minimální mzdy, jak je stanovena k 1. lednu běžícího roku. Pokud však znalec dostatečně odůvodní, že mu účast na jednání přinesla ztrátu na výdělku, je možné mu poskytnout další náhradu, a to ve výši určené výpočtem $I = S \times D$, kde „S“ je opět výše minimální mzdy, jak je stanovena k 1. lednu běžícího roku a „D“ je počet hodin strávených úkonem, který však nesmí přesáhnout osm hodin.

Znalci dále mohou zažádat o úhradu nákladu vzniklého nezávisle na jejich vůli. Takovýto náklad však musí být takového charakteru, že pokud by jej znalec nevynaložil, nebylo by možné, aby splnil zadaný znalecký úkol.

Soud může znalci přiznat i částečné plnění jeho odměny či náhrady nákladů v případě, že je plnění úkolu pro znalce značně nákladné nebo v případě, že znalecký úkol je velkého významu.

7.9 Odpovědnost znalce

Znalec při své činnosti podléhá odpovědnosti jak v odvětví soukromoprávním, tak v odvětví veřejnoprávním.

7.9.1 Soukromoprávní odpovědnost

Znalec není oprávněn uzavírat se stranami trestního řízení jakékoliv smlouvy o výkonu znalecké činnosti, nemůže mu tedy vzniknout odpovědnost na základě smluvního vztahu.³⁶⁰ ³⁶¹ Jeho soukromoprávní odpovědnost tak může být založena pouze jako obecná odpovědnost jakékoliv jiné osoby.

7.9.2 Disciplinární odpovědnost

Disciplinární postih hrozí znalci v případě jakéhokoliv přestupku proti zákonům a nařízením týkající se jeho profese nebo výkonu činnosti nebo i skutečností, které nemají s výkonem činnosti znalce nic společného, a dále jakéhokoliv pochybení vůči čestnosti nebo cti. Zákon o soudních znalcích stanovuje následující disciplinární tresty: napomenutí, dočasné vyškrtnutí na dobu nejvíce tří let a nejtěžším trestem je pak

³⁶⁰<http://www.legavox.fr/blog/maitre-anthony-bem/responsabilites-civile-penale-technicien-expert-8783.htm#.V2P-A1cuVVo>

³⁶¹ <http://www.gramond-associes.com/news/responsabilite-civile-expert-judiciaire-75>

vyškrtnutí spolu s definitivním odebrání práva být zapsán na seznamech znalců nebo odebrání čestného titulu.

Disciplinární stíhání znalce vede ten orgán, který provedl jeho zápis do seznamu znalců. Proti jeho rozhodnutí je přípustný opravný prostředek.

Pokud je znalec dočasně vyškrtnut ze seznamu znalců, vztahuje se na něj nová tříletá zkušební doba v případě, že požádá o opětovné zapsání na seznam znalců. Na celostátní seznam znalců pak může být zapsán až po uplynutí pěti let, kdy byl opětovně zapsán na seznam odvolacího soudu.

Odstoupení znalce z funkce nebo jeho vyškrtnutí ze seznamu neznamená překážku stíhání znalce.

7.9.3 Trestněprávní odpovědnost

Na znalce se vztahuje trestněprávní odpovědnost. Code Pénal v článku 434-20 stanovuje trestný čin znalce jako speciálního subjektu. Jedná se o trestný čin křivého znaleckého posudku či křivé výpovědi. Trestem za spáchání tohoto trestného činu je až sedm let vězení a peněžitý trest až do výše 100 000 euro.

Dále je samozřejmě možné, aby znalec spáchal i další trestné činy, jako je např. trestný čin porušení profesního tajemství a trestný čin korupce (předpokládá se spíše pasivní role znalce, tedy, že znalec bude tím, kdo nabízený úplatek přijme, nikoliv že by byl tím, kdo bude úplatek nabízet).³⁶²

7.10 Zánik práva vykonávat znaleckou činnost

Znalec přestává být znalcem v okamžiku, kdy je vyškrtnut ze seznamu znalců. Podle zákona o soudních znalcích z něj může být znalec vyškrtnut z několika důvodů, a

³⁶²adp.paris12.free.fr/Cours-exposes2007_attachments/La_responsabilite_de_l'expert_judiciaire.doc

to jak na žádost znalce, tak i z jiných důvodů, např. to může být dlouhodobá nepřítomnost znalce, nemoc znalce či jiné závažné a trvalé zdravotní omezení. Vyškrtnutí znalce ze seznamu pak může být rovněž sankcí v rámci trestněprávní či disciplinární odpovědnosti, jak již bylo řečeno výše.

Předseda odvolacího soudu či předseda Kasačního soudu (podle toho, na kterém ze seznamů je znalec zapsán) může rozhodnout o vyškrtnutí znalce ze seznamu, pokud znalec pozbyl právní způsobilost, již nespĺňuje podmínky bydliště nebo místa výkonu profese, pokud prohlásil osobní bankrot nebo je postihnut disciplinárním trestem, který je překážkou zápisu do seznamu znalců. Pokud se týká nesplnění podmínky bydliště nebo místa výkonu profese, v tomto případě je možné, aby předseda odvolacího či Kasačního soudu rozhodl o trvání zápisu znalce, jestliže znalec prokáže, že podal žádost o zápis do seznamu jiného odvolacího soudu.

Při splnění podmínek stanovených dekretem o soudních znalcích (v naléhavých případech a na žádost státního zástupce) je možné znalce, kterému hrozí vyškrtnutí, dočasně odvolat.

Jestliže bude znalec vyškrtnut z celostátního seznamu znalců, znamená to, že je automaticky vyškrtnut i ze seznamu odvolacího soudu a naopak.

Není vyloučeno, aby znalec poté, co byl ze seznamu vyškrtnut podal novou žádost o zápis a při splnění všech podmínek zápisu byl znovu znalcem ustanoven. Pokud k tomu dojde, je povinen znovu složit slib znalce.

8 Srovnání české a francouzské právní úpravy znalce v trestním procesu

Institut znalce existuje a je využíván v obou zkoumaných právních řádech. Ve své podstatě slouží jak v České republice, tak ve Francii ke stejnému účelu, kterým je odborná pomoc v otázkách spadajících do rozličných oborů (mimo obor práva) orgánům činným v trestním řízení při prošetřování trestné činnosti a při rozhodování o ní. I přes vzájemnou podobnost znalceho postavení a jeho činnosti v obou právních řádech, však existují i rozdíly mezi českou právní úpravou znalce a znalecké činnosti a v úpravou francouzskou.

8.1 Znalec a způsobilost být znalcem

V obou zemích funguje systém, ve kterém kdokoli se chce stát znalcem, musí být zapsán na seznam znalců. Pro tento zápis je potřeba splnit zákonné podmínky. Ty se částečně v obou zemích překrývají (např. povinnost bezúhonnosti, povinnost odborné způsobilosti), jsou zde však i některé odlišnosti.

Zatímco česká právní úprava nikterak neomezuje věk žadatele o zápis na seznam znalců, francouzská právní úprava vyžaduje, aby žadatel nepřekročil věk 70 let. Domnívám se, že důvodem tohoto omezení může být jak obava ze ztráty odborných schopností zapříčiněná vysokým věkem, tak i sociální důvody - Francie je velmi sociální stát, což se projevuje mimo jiné i tím, že velmi dbá na dodržování pracovního klidu, z čehož vyvozují, že tímto omezením se rovněž může snažit svým občanům zajistit odpočinek ve stáří. Dalším, i když trochu cynickým důvodem může být, že s přihlédnutím ke všem lhůtám, které se při zápisu zájemce do seznamu znalce uplatní (2 roky na posouzení žádosti, 3 roky zkušební lhůta), se již žádost vzhledem k věku žadatele může stát bezpředmětnou, a to nejen z důvodu zvyšující se pravděpodobnosti úmrtí žadatele, ale i zvyšující se pravděpodobnosti, že žadatel ztratí o vykonávání této profese zájem v souvislosti s přibývajícím věkem, a tak by veškerá práce vynaložená při zkoumání žádosti přišla vniveč.

Žadatel je povinen mít odbornou způsobilost v oboru, v němž chce jako znalec působit. Obě právní úpravy mají kritérium odbornosti stanoveno poměrně vágně - hovoří pouze o povinnosti zájemce mít potřebné znalosti a zkušenosti z oboru, což je, dle mého názoru, obtížně měřitelné kritérium zejména pro ty, kteří mají žádost posuzovat a sami zkoumanou odborností nedisponují. Nově připravovaný český zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech však počítá s velkou změnou, a to se zavedením odborné zkoušky jakožto podmínky pro zápis na seznam znalců, což by podle očekávání tvůrců tohoto zákona mělo vnést do procesu zápisu na seznam jasno, stejné podmínky pro všechny a objektivní měřitelnost zájemcových znalostí a schopností.

Rozdílem mezi českou a francouzskou úpravou je také rozhodování o jmenování znalce. Zatímco v České republice není zákonem stanovena žádná lhůta pro vydání rozhodnutí o jmenování, popř. nejmenování žadatele znalcem, ve Francii je pevně stanovena lhůta dvou let, což je sice pozitivní v tom, že existuje časový strop, dokdy je nutné o žádosti rozhodnout, tato lhůta je však dosti dlouhá. V případě kladného rozhodnutí v ČR, je žadatel po složení slibu zapsán na seznam znalců, přičemž tento jeho zápis není nikterak časově omezen. Naproti tomu ve Francii je zápis proveden nejprve na zkušební dobu tří let a v případě, že se ve funkci osvědčí, může podat žádost o „klasický“ zápis na seznam a v případě, že je o ní rozhodnuto kladně, je na seznam zapsán na omezenou dobu pěti let. Pokud by po jejím uplynutí měl zájem pokračovat ve funkci znalce, je potřeba, aby celou proceduru opakoval. Ve Francii je tedy celé řízení podstatně komplikovanější a formalizovanější.

Francouzskou zvláštností, která nemá obdobu v českém právním řádu, je institut čestné titulu znalce.

8.2 Příbrání znalce do řízení

Velkým rozdílem zkoumaných úprav je, kdo je oprávněn znalce do řízení přibrat. Zatímco francouzská úprava uděluje možnost přibrat znalce do řízení pouze soudu, ať už z jeho vlastní iniciativy či na žádost státního zástupce nebo obviněného,

česká právní úprava je v tomto ohledu velkorysejší. V přípravném řízení je to policejní orgán nebo státní zástupce, kdo je oprávněn vyžádat znalecký posudek, v řízení před soudem je to pak soud. Hlavním rozdílem je však to, že český trestní řád umožňuje obviněnému obstarat si vlastní znalecký posudek, se kterým je za splnění daných podmínek zacházeno stejně jako s posudkem, který si vyžádal soud. Takto přibraný znalec disponuje stejnými oprávněními jako znalec přibraný soudem, což znamená, že jsou mu poskytnuty informace potřebné k vypracování posudku, není tedy nikterak znevýhodněn oproti znalci přibranému do řízení soudem. Zajímavé pak je, že ačkoliv bychom čekali, že se ve Francii budou ozývat hlasy po zavedení obdobné pokrokové možnosti i ve francouzském právu, francouzští právní teoretici vůbec o možnosti přibrání znalce do řízení stranou obhajoby neuvažují.

V obou zemích je do řízení v první řadě přibírán jeden znalec, dva znalci jen v případech, že se jedná o zvlášť komplikovanou otázku. Český právní řád však stanovuje i případy obligatorního přibrání dvou znalců, zatímco ten francouzský žádné povinné přibrání většího počtu znalců než jen jednoho neobsahuje.

8.3 Znalečné

Zatímco v České republice je odměna znalce stanovena pro znalce ze všech oborů stejně, a to hodinovou sazbou v pevně daném rozmezí, ve Francii se znalečné určuje výpočtem na základě vzorců, které se liší podle toho, v jaké oboru znalec svou činnost vykonává.

8.4 Odpovědnost znalce

V obou zkoumaných právních řádech je rozlišována znalcová soukromoprávní, disciplinární a trestněprávní odpovědnost.

Co se týká odpovědnosti disciplinární, je v obou právních úpravách shodně nejtěžším trestem možným uložit trest vyškrtnutí znalce ze seznamu znalců.

Srovnáme-li se na odpovědnost trestněprávní, český Trestní řád stanoví, že v případě naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku je možno uložit trest odnětí svobody ve výši až deset let. Rovněž může být znalci udělen trest zákazu činnosti. Francouzský Code pénal zakotvuje jako nejvyšší trest za nepravdivý znalecký posudek trest odnětí svobody až na sedm let a také peněžitý trest až do výše 100 000 euro. Osobně považuji za velmi překvapivé, že v případě tohoto trestného činu stanovuje český zákon možnost udělit vyšší trest odnětí svobody nežli zákon francouzský. Ve většině případů jiných trestných činů má totiž francouzské právo v porovnání s právem českým podstatně tvrdší tresty.

8.5 Odborná vyjádření

Zatímco v českém právním řádu existuje možnost odbornou informaci získat nejen prostřednictvím znaleckého posudku, ale v jednodušších případech je možné si vyžádat i odborné vyjádření, francouzské trestní právo obdobnou možnost nemá. Jinak na tom však je francouzské občanské právo, které zná institut tzv. „konzultace“, což je jakási obdoba českého odborného vyjádření. Její úpravu můžeme nalézt v Code de procédure civile, konkrétně pak v člancích 256-262.

9 Závěr

Téma, které jsem si pro svou práci vybrala, mě přivedlo ke studiu právních řádů dvou zemí. Zemí, které k sobě mají velmi blízko, a to jak zeměpisně, tak i historicky. Zemí, které uznávají stejné základní hodnoty jako je demokracie, svoboda a lidská práva a jsou sdruženy ve stejných nadnárodních organizacích jako je EU, OSN, NATO apod. a podléhají stejným mezinárodním úmluvám. Jejich právní řády jsou si tedy rovněž velmi blízké a stojí na stejných základních zásadách jako je spravedlivý proces, rovnost před zákonem, zásadě zákonnosti atd.

I přes veškerou podobnost můžeme při bližším studiu najít i prvky odlišné. Na drobnější odlišnosti v právní úpravě postavení svědka v trestním procesu jsem upozornila již v kapitole 5 Srovnání české a francouzské úpravy svědka v trestním procesu. Hlavním a největším rozdílem v rámci zkoumané úpravy ale je francouzský institut asistovaného svědka.

Asistovaný svědek je unikátním institutem, který v české právní úpravě nemá obdobu. Důvodem pro jeho vytvoření byla snaha francouzského zákonodárce umožnit orgánům činným v trestním řízení udržet v trestním procesu takovou osobu, vůči níž existuje podezření, že spáchala trestný čin nebo se na jeho spáchání podílela, množství získaných důkazů však nedostačuje k jejímu obvinění. Zároveň by udělení statusu asistovaného svědka mělo být ve společnosti méně stigmatizující nežli status obviněného. Takováto osoba se pak svým postavením nachází mezi obviněným a obyčejným svědkem, přičemž jeho práva a povinnosti se částečně překrývají s právy a povinnostmi obviněného a částečně s těmi, jaké má obyčejný svědek. Status asistovaného svědka se kdykoliv během řízení může změnit na status obviněného (např. vyšly najevo nové důkazy, z rozhodnutí samotného asistovaného svědka).

Někteří francouzští autoři považují institut asistovaného svědka za velmi užitečný hlavně z důvodu, že je díky němu možné udržet v procesu osobu, pro kterou by při neexistenci tohoto institutu bylo řízení zastaveno pro nedostatek důkazů. Zároveň je velmi jednoduché přeměnit tento status na status obžalovaného a pokračovat v řízení bez jakýchkoliv komplikací, což má, podle mého názoru, pozitivní dopad na rychlost

celého řízení. Jiní jej ovšem považují jen za jakýsi status, za který se schovávají celebrity, když se dostanou do problémů se zákonem (např. Nicolas Sarkozy v kauze Bettencourt, Christine LaGarde v kauze Tapis) a nepovažují jej za velmi přínosný pro trestní řízení.

Zajímavou otázkou je, zda by institut asistovaného svědka mohl být využit i v českém právním řádu. Osobně se domnívám, že jakýkoliv mechanismus, který napomáhá naplnění účelu trestního práva, kterým je v první řadě potrestání pachatele trestné činnosti, je užitečný. Tento institut by mohl přinést i určité zrychlení justice, neboť zastavení řízení pro nedostatek důkazů a jeho následné obnovení je jistě podstatně déle trvající a náročnější procedurou než pouhá změna statusu jedné osoby v rámci jednoho řízení.

Dalo by se uvažovat i o převzetí pouze některých prvků institutu asistovaného svědka, např. jeho práva na informace, které zahrnuje jak právo na informace o řízení, tak o jeho skončení. V české právní úpravě totiž dochází k situaci, kdy osoba podávající vysvětlení ve stadiu před zahájením trestního stíhání jako podezřelý, nemá možnost zjistit žádné informace o řízení a ani to, jak řízení dopadlo, pokud později nebyla ze spáchání trestného činu obviněna. Takováto nevědomost je ovšem pro tuto osobu velmi nepříjemná, neboť nemá představu o tom, zda se věc vyřešila nebo se např. ještě může obávat obvinění. Můžeme tedy říci, že francouzská úprava by v této problematice mohla být pro českého zákonodárce inspirující.

Při studiu institutu znalce v trestním řízení a srovnání jeho právní úpravy v obou právních řádech jsem však došla k závěru, že na rozdíl od institutu svědka, kde jsou rozdíly v jednotlivých právních úpravách znatelnější, jsou si česká i francouzská právní úprava poměrně blízké.

Je možné se zamyslet nad některými rozdíly, které jsem při svém studiu objevila, jako např. rozdíl v podmínkách zápisu na seznam znalců, a tedy ve vzniku oprávnění vykonávat znaleckou činnost. Zatímco čeští znalci jsou na seznam zapisováni na dobu neurčitou, francouzští mají dobu zápisu omezenou. V obou variantách spatřuji jak výhody, tak nevýhody. Omezená doba zápisu je prostředkem k zabezpečení toho, že je znalec stále kompetentní. V dnešní době, kdy se technické možnosti proměňují takřka každý měsíc, se může stát, že určitý znalec nebude schopen pokrok následovat a např.

používat nejnovější výzkumné metody. Ve francouzském modelu je tak jednodušší takovéto znalce vyloučit, neboť jejich funkce má omezené trvání. Na druhou stranu však spatřuji ve francouzském modelu komplikaci pro zájemce o funkci znalce, která spočívá zejména v administrativní náročnosti celého procesu, kterým musí zájemce projít. A v případě, že tak zdárně učiní, ví, že funkci získal jen na poměrně krátkou dobu, a že pokud bude chtít dále pokračovat ve funkci znalce, bude muset celou proceduru podstupovat opakovaně, což může být pro mnoho lidí značně odrazující. Jako zajímavé vidím řešení, se kterým přichází novela českého zákona o znalcích, a to nutnost složení odborné zkoušky pro zápis na seznam znalců. Je však otázkou, zda tato zkouška zabezpečí kvalitu znalců dlouhodobě. Jak jsem již zmínila, technické a vědecké metody se vyvíjí a jednorázové složení odborné zkoušky se mi tak jeví jako nedostatečné. Podle mého názoru by optimálním řešením mohla být kombinace řešení obou států. Navrhovala bych, aby odborná zkouška byla opakována v intervalu např. pěti let. Nesouhlasím však příliš s jejím zpoplatněním, i když chápu, že státu vzniknou administrativní náklady. Obávám se ale, že poplatek může žadatele odrazovat. Žadatelé totiž mohou mít jen mlhavou představu o tom, jaké množství práce jim bude přiděleno, tedy o tom, jaký by mohl být jejich výdělek. Dále si myslím, že naprostá většina znalců koná znaleckou činnost jen okrajově (např. z důvodu velké specializovanosti), a proto by se pro ně výkon znalecké činnosti po započtení poplatku za odbornou zkoušku mohl stát nevýhodný.

Jak již bylo řečeno, dalším podstatným rozdílem mezi českou a francouzskou právní úpravou je přibírání znalce do řízení - možnost účastníků řízení nechat si vypracovat vlastní znalecký posudek, se kterou přichází český právní řád jistě přináší jak výhody, tak i nevýhody. Za důležité osobně považuji naplnění principu rovnosti zbraní – každý má stejné možnosti obstarat si v trestním řízení důkazy. Nemůže se tedy stát, že v případě, kdy strana trestního řízení nesouhlasí se znaleckým posudkem vyžádaným soudem nemá žádnou možnost s tím nic udělat, neboť revizní znalecký posudek je oprávněn nařídít pouze soud a straně trestního řízení nezbyvá jen podat soudu o něj žádost a doufat, že jí soud vyhová. Zároveň však spatřuji určitou nevýhodu této úpravy, a to, že může dojít k nadužívání této zákonné možnosti. Jistě, soud je oprávněn znalecký posudek odmítnout v případě, kdy jej shledá jako nadbytečný, ale samo toto rozhodnutí je pro soud zatěžující a pro řízení zdržující. Od nadužívání ovšem

odrazuje fakt, že strana trestního řízení, která si nechá vypracovat „svůj“ znalecký posudek, je povinna si jej sama uhradit. Cena za něj však nepodléhá žádným cenovým předpisům, jak je to u znaleckých posudků vyžádaných soudem, a tak může být dosti vysoká. Z důvodů, které jsem zmínila usuzuji, že varianta, se kterou přichází český trestní řád je, alespoň pro mě, z pohledu spravedlnosti trestní řízení lepší.

Co se týká znalečného, řešení obou právních úprav považuji osobně za vhodná a funkční. Francouzská úprava sice určuje znalcovu odměnu přesněji podle jeho oboru a konkrétního prováděného úkonu, v české právní úpravě je však také možné zohlednit specifika daného znaleckého posudku, a to v rámci daného rozmezí znalcovy odměny. Ve francouzské úpravě vidím výhodu v tom, že znalec může dopředu lépe odhadnout výši své odměny za výkon znalecké činnosti.

Shrnutí

Důkaz svědkem a znalcem v českém a francouzském trestním řízení

Tématem mé práce je komparace postavení svědka a znalce v českém a francouzském trestním procesu. Toto téma jsem si vybrala z důvodu, že se zajímám o trestní právo jako celek a rovněž se věnuji studiu francouzského práva, při němž jsem narazila na institut asistovaného svědka, který je zcela jedinečný a v českém právním prostředí neznámý, což mě přivedlo na myšlenku studia pro mě nejzajímavějších dvou důkazních prostředků využívaných v trestním procesu.

Práce je rozdělená na osm částí, začíná stručným úvodem do dokazování jako takového jak v české (část první), tak ve francouzské právní úpravě (část druhá), dále se ve třetí části této práce věnuji úpravě postavení svědka v českém právním řádu, čtvrtá část pak obsahuje úpravu francouzskou. Část následující, tedy pátá, je pak jejich srovnáním. Stejný systém jsem zvolila i dále, v části šesté se věnuji české právní úpravě institutu znalce v trestním řízení, část sedmá pak pojednává o znalci v trestním řízení francouzském a v části osmé pak opět následuje jejich srovnání.

V první a druhé části této práce přicházím se stručným úvodem, ve kterém nastiňuji, co je to dokazování v trestním procesu, co vše může sloužit jako důkazní prostředek a co je předmětem dokazování, a to jak z pohledu českého práva, tak z pohledu práva francouzského.

Část třetí, ve které se zaměřuji na svědka vystupujícím v trestním procesu nejprve vymezuji, kdo je to svědek a kdo všechno může jako svědek v trestním řízení vystupovat. Poté se zabývám právy a povinnostmi, kterými svědek v rámci řízení disponuje, a kterým podléhá. Další kapitola pojednává o průběhu výslechu svědka a o otázkách s výslechem spojenými, jako jsou např. taktiky výslechu. V následující kapitole je možné se dočíst o specifikách situace, kdy je svědkem mladistvá osoba. Dalším důležitým aspektem je i ochrana svědka, kterému hrozí nebezpečí z důvodu poskytnutí výpovědi. O jejích podmínkách a způsobech poskytování je pojednáno dále. K české části jsem navíc přiřadila dvě zvláštní kapitoly a to kapitolu Postavení svědka ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, která se vztahuje i k části francouzské a kapitolu, která pojednává o institutu korunního svědka,

který jako takový ale není v České republice využíván. Jako poslední se v této části nachází kapitola zaměřená na institut spolupracujícího obviněného tak, jak je využíván v českém právním řádu.

Další část této práce se věnuje úpravě francouzské. Stejně tak jako v části třetí je vymezena osoba svědka, jeho práva a povinnosti, popsán průběh výslechu svědka a možnosti a způsoby jeho ochrany, a to vše s důrazem na odlišnosti úprav. Podrobně je pak rozpracována kapitola pojednávající o asistovaném svědku, zvláštním a jedinečném institutu francouzského trestního práva. Zde je možné se dočíst, jaké historické okolnosti ke vzniku institutu vedly, kdo a jakým způsobem se může asistovaným svědkem stát, jaká práva a povinnosti s sebou toto postavení nese a další informace.

Následující část mé práce je věnována vzájemnému srovnání české a francouzské úpravy a je poukázáno na hlavní rozdíly v postavení svědka v rámci trestního procesu.

V části šesté se pak zaměřuji na českou právní úpravu institutu znalce. Popisuji, kdo jako znalec v řízení může vystupovat a za jakých podmínek, vymezuji institut znalce a instituty jemu se blíží (odborné vyjádření, odborná pomoc). Dále pak rozebírám proces přibrání znalce do řízení a také situace, které při něm mohou nastat. Další záležitostí, které se věnuji, je znalecký posudek. Konkrétně popisuji postup jeho vypracování, jeho náležitosti i to, jak je v řízení prováděn a rovněž hodnocen orgány činnými v trestním řízení, zejména soudem. Jednou z kapitol je i pojednání o právní úpravě znalečného, jakožto znalcovy odměny. Následují kapitoly pojednávající o znalcově odpovědnosti, a to jak soukromoprávní, tak i veřejnoprávní. Na závěr části šesté jsem zařadila kapitolu pojednávající o současných snahách o novelizaci právní úpravy znalce a také o vládním návrhu zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech.

Část sedmá je věnována francouzské právní úpravě institutu znalce. Stejně jako v části pojednávající o znalci v České republice vymezuji, kdo je znalcem, jaké podmínky musí být splněny k výkonu znalecké činnosti a jak probíhá proces přibrání znalce do trestního řízení. Dále pak popisuji, jak je francouzským právem upraven znalecký posudek, jaký je postup jeho vypracování, i jak je v řízení prováděn a následně

i hodnocen. Tak jako v části české se i v části francouzské věnují tématu odpovědnosti znalce.

Osmá část je pak opět srovnáním obou právních úprav, přičemž záměrem bylo popsat hlavní odlišnosti mezi českou a francouzskou právní úpravou znalce.

Summary

The evidence by witness and expert in Czech and French criminal procedure

The subject of my thesis is a comparison of the status of a witness and an expert in a Czech and French criminal procedure. I have chosen this theme because I am interested in criminal law and I also pursue studying French law. During this activity I found an institute of assisted witness which is completely unique and unknown in a Czech legal environment, which has led me to a thought of studying two for me the most interesting means of evidence used in a criminal procedure.

This thesis is divided into eight parts, it starts with a brief introduction into evidence proceedings in Czech (the first part) and also in French legislation (the second part), in the third part I focus on the status of a witness in Czech legislation, the fourth part contains a French regulation and the fifth is a comparison of those two. I have chosen the exact same system so on, in the part six I deal with a Czech legal regulation of an institute of an expert in criminal procedure, seventh part deals with an expert in French criminal procedure and finally in eighth part there is again a comparison of those two.

In the first and second part I offer a brief introduction, in which I outline what the evidence proceedings in a criminal procedure, what can serve as an evidence and what is a subject to evidence from the perspective of the Czech and also the French law.

The first thing in a third part, in which I focus on a witness in criminal procedure, is a determination who the witness is and who can be a witness in a criminal procedure. Then I concern with rights and duties which the witness owns and must fulfil during the proceedings. Next chapter deals with a course of an examination of the witness and with questions connected with an examination, e.g. tactics of examination. In the next chapter there is possible to find out specifics of a situation when the witness is a minor. Next important aspect is also a protection of a witness who is jeopardized because of a provision of a testimony. We can also find out conditions and methods of providing the protection. I affiliated two particular chapters in addition to a Czech part-the chapter named Status of a witness in the light of The European Convention for the

Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms which also relates to a French part and there is also a chapter about crown witnesses who as an institute are not used in Czech Republic. As the last chapter in this part there is one which is aimed to an institute of a cooperating witness as it is used in Czech legal order.

Other part of this thesis deals with a French regulation. As in the third part the person of a witness is defined, as well as his rights and duties, then course of examination of a witness is described and so are possibilities of his protection. I tried to emphasize differences of Czech and French legislations. The chapter about assisted witness, particular and unique institute of French penal law, is elaborated in detail. It is possible to find out which historical circumstances led to a creation of this institute, who can become assisted witness and how, which rights and duties are connected with this status and other information.

Another part of my thesis is devoted to a reciprocal comparison of Czech and French legislation. The main differences in the status of a witness in criminal procedure are pointed out.

In a part six I focus on a Czech legal regulation of an institute of an expert in criminal procedure. I describe who can act as an expert and under which conditions, I define the institute experts and institutes him approaching (expert opinion, expert assistance). Then I analyse the process of joining an expert into proceedings and also situations which might occur. Other issue that I deal with is an expert opinion. Specifically, I describe the process of its drawing up, its requirements, how it is introduced in proceedings and also how it is evaluated in by the authorities in criminal proceedings, particularly by court. One of the chapters is a treatise on the law of a financial reward of an expert. Following chapters deal with the responsibility of experts, both private as well as public responsibility. At the end of the sixth part, I included a chapter on current efforts on amendments to the expert legislation and also about a government bill on experts, expert offices and expert institutions.

Part seven is devoted to the French legal regulation of an institute of an expert. As in the section dealing with an expert in the Czech Republic I define who is an expert, what conditions must be met for the performance of expert activities and the process of joining an expert into criminal proceedings. Then I describe how is an expert opinion

governed by French law, what is the process of its development, as well as its introduction in proceedings and subsequent evaluation. Just as in the Czech part I devote to the topic of responsibility of an expert.

The eighth part is again a comparison of the two laws, where the intention was to describe the main differences between the Czech and French expert legislation.

Klíčová slova:

Svědék a znalec v trestním procesu

Francie

Asistovaný svědek

Key words:

Witness and expert in a criminal procedure

France

Assisted witness

Seznam zkratek

TZ-Trestní zákoník

TŘ-Trestní řád

ZSVM- Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

SŘS-Soudní řád správní

CP-Code pénal

CPP-Code de procédure pénale

Seznam použité literatury a pramenů

Právní předpisy

České

Ústava České republiky č. 1/1993 Sb.

Listina základních práv a svobod 2/1993 Sb.

Trestní řád č. 141/1961 Sb.

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Zákon o cestovních náhradách 2626/2006 Sb.

Zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením č. 137/2001 Sb.

Zákon o Policii ČR č. 273/2008 Sb.

Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.

Zákon o znalcích a tlumočnících č. 36/1967 Sb.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob č. 418/2011 Sb.

Vyhláška 123/2015 Sb., kterou se stanoví seznam znaleckých oborů a odvětví pro výkon znalecké činnosti

Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Francouzské

Code pénale

Code de procédure pénale

Code civile

Code de procédure civile

Code de déontologie médicale

Loi n. 71-498 du 29 juin 1971 relative aux experts judiciaires

Décret n. 2004-1463 du 23 décembre 2004 relatif aux experts judiciaires

Literatura

Česká

Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 205 s.

Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, 928 s.

Fryšták M.: Dokazování v přípravném řízení, 2. vydání, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 392 s.

Fryšták M. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012, 275 s.

Fryšták M., Krejčí Z.: Postavení znalce v trestním řízení, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, 167 s.

Chmelík, J.: Trestní řízení, 1. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 509 s.

Chmelík, J. a kol.: Místo činu a znalecké dokazování, 1. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 303 s.

Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s.

Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. vydání. Praha: Leges, 2014, 1248 s.

Křístek, L.: Znalectví, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 332 s.

Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, 2008, 134 s.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 606 s.

Nejedlý, J.: Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2013, 205 s.

Spurný, J.: Psychologie výslechu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 154 s.

Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053 s.

Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck 2013, 1898 s.

Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck 2013, str. 1899- 3730

Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. III. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck 2013, s 3731-4654

Ševčík P., Ulrich L.: Znalecké právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, 374 s.

Francouzská

Ambroise-Castérot, C., Renucci J-F., Céré, J-P., Léna, M: Code de procédure pénale, 56. vydání, Paříž, DALLOZ, 2014, 3012 s.

- Azibert G.: Code de procédure pénale, 27. vydání, LexisNexis, 2015, 2412 s.
- Benillouche, M.: Leçon de Procédure pénale, 2. vydání, Paříž: Ellipses, 2013, 311 s.
- Boulouc, B.: Procédure pénale, 24. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, 1126 s.
- Desportes, F., Lazerges-Cousquer, L.: Traité de procédure pénale, 3. vydání, Paříž: Economica, 2013, 2390 s.
- Desportes F., Lazerges-Cousquer L.: Traité de procédure pénale, Economica, 2015, 3271 s.
- Fourment, F.: Procédure pénale, 14. vydání, Brusel: Groupe Larcier, 2013, 366 s.
- Guinchard S., Buisson J.: Procédure pénale, 10. vydání, LexisNexis, 2014, 1510 s.
- Herzog-Evans, M., Roussel, G.: Procédure pénale, 5. vydání, Paříž: Vuibert, 2014, 461 s.
- Jonquères, J.: Inculpation et mise en cause, 2. vydání, Gaz. Pal., 1973
- Larguier, J., Conte, P.: Procédure pénale, 23. vydání, Paříž: Editions DALLOZ, 2014, 455 s.
- Leroy J.: Procédure pénale, 4. vydání, Issy les Moulineaux: Lextenso, Issy les Moulineaux, 2015, 570 s.
- Levasseur, G., Chavanne, A., Montreuil J., Bouloc, B.: Droit pénal général et procédure pénal, 13. vydání, Paříž: SIREY, 1999, 381 s.
- Mayaud, Y., Gayet, C.: Code pénal, 112. vydání, Paříž, DALLOZ, 2014, 3172 s.

Pradel, J.: Procédure pénale. 17. vydání. Paříž: Editions CUJAS, 2013, 975 s.

Pradel, J.: Procédure pénale, 18. vydání, Paříž: Editions Cujas, 2015, 948 s.

Rassat, M-L.: Procédure pénale, 2. vydání., Paříž: Ellipses, 2013, 800 s.

Renault-Brahinski, C.: Procédure pénale, 15. vydání, Issy-les-Moulineaux: Gualino, 2014, 249 s.

Roussel G.: Procédure pénale, 6. vydání, Vuibert, 2015, 475 s.

Odborné články

České

Bartoníková, D., Fryšták, M.: Znalecké zkoumání a písmoznalectví a jejich význam v trestním řízení, Trestněprávní revue, 12/2011, str. 345

Filipová, K.: Když má znalec zpoždění, platí stát, Právní rádce, publikováno 28. 9. 2015, dostupné z <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-64666580-kdyz-ma-znalec-zpozdeni-plati-stat>

Gaľo, D: Institut anonymního svědka, jeho využití v trestním řízení a postavení tohoto institutu v systému trestního práva v kontextu jeho základních zásad, LIT46099CZ, Systém ASPI - stav k 4.1.2015 do částky 145/2014 Sb. a 37/2014 Sb.m.s.

Kašpar, M.: K právu svědka na právní zastoupení v trestním řízení, LIT43775CZ, Systém ASPI - stav k 4. 1. 2015 do částky 145/2014 Sb. a 37/2014 Sb.m.s.

Kravec, T.: Limity použití § 127a OSŘ z pohledu soudního znalce, Právní rozhledy, 15-16/2015, str. 554

Legs.: Nad novou úpravou znalecké činnosti, Právní rozhledy, 10/2016, s. II

Mikyska, M.: Petr Ševčík, Ladislav Ullrich: Znalecké právo, Bulletin advokacie, 5/2016, str. 49-51

Redakce: Ke znaleckému posudku. K právu obviněného na obhajobu. K posuzování polehčujících a přitěžujících okolností, Trestněprávní revue 8/2006, str. 247

Redakce: Poslanecká sněmovna: Návrh poslance M. Plíška na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, Právní rozhledy, 5/2016, s. III

Růžička, M.: K možnosti státního zástupce vydat v přípravném řízení pokyn policejnímu orgánu k přibrání znalce po nabytí účinnosti novely trestního řádu č. 274/2008 Sb. a k dalšímu postupu v této souvislosti, Trestněprávní revue 4/2009, str. 125

Růžička M., Zezulová J.: K problematice vzájemného vztahu znaleckého posudku a odborného vyjádření po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Trestněprávní revue 9/2004, str. 256

Straka, J.: Jak je to skutečně s „adresnými“ závěry písmoznaleckých posudků, Bulletin advokacie, 1-2/2013, str. 41

Telec, I.: Otázka znaleckého oboru právní vztahy k cizině, Právní rádce, publikováno 23. 2. 2011, dostupné z <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-50635020-otazka-znaleckeho-oboru-pravni-vztahy-k-cizine-sup-1-sup>

Ullrich, L.: Měla by se ČR inspirovat slovenskou právní úpravou znalecké, tlumočnické a překladatelské činnosti?, Právní rádce, publikováno 27. 10. 2011, dostupné z <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-53404040-mela-by-se-cr-inspirovat-slovenskou-pravni-upravou-znalecke-tlumocnicke-a-prekladatelske-cinnosti>

Ullrich, L.: Zánik práva vykonávat znaleckou nebo tlumočnickou činnost, Právní rozhledy, 19/2012, str. 657

Vantuch, P.: K možnostem utajení totožnosti svědka dle trestního řádu. Právní rozhledy, 1996, č. 10

Vantuch, P.: K současnému stavu ochrany svědků a osob podávajících vysvětlení,

LIT44577CZ, Systém ASPI - stav k 4. 1. 2015 do částky 145/2014 Sb. a 37/2014 Sb.m.s.

Vantuch, P.: Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek?, Bulletin advokacie, 6/2012, str. 17-24

Závora, J.: Adresné závěry znaleckých posudků určujících pravost podpisu, Bulletin advokacie, 11/2012, str. 24-25

Zeman, P.: Dokazování v českém trestním řízení po roce 1990 očima soudců a státních zástupců, Trestněprávní revue, 6/2009, str. 178

Francouzské

Pujos, M.: Le statut du témoin assisté dans la procédure pénale, Lextenso, publikováno 21. 2. 2012 (cit. 11. 12. 2014). Dostupné z <https://www.lextenso-fr.biblio-dist.ut-capitole.fr/weblextenso/article/afficher?id=GP20120221012&origin=recherche;9&d=3626684734392>

Internetové zdroje

České

Kuchta, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu in Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J.: Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, Masarykova univerzita, 2010. Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/index.html

Webové stránky Ministerstva vnitra ČR: www.mvcr.cz

Francouzské

Bem, M.A.: Les responsabilités civile et pénale du technicien et de l'expert judiciaires, publikováno 20.6.2012 (cit. 19.7.2016). Dostupné z: <http://www.legavox.fr/blog/maitre->

anthony-bem/responsabilites-civile-penale-technicien-expert-8783.htm - .V2P-
[A1cuvVo](#)

Cours de procédure pénale (cit. 2.9.2016). Dostupné z <http://www.cours-de-droit.net/cours-de-procedure-penale-c27647286>

Haddad, S.: Le statut du témoin assisté, Legavox, publikováno 4. 4. 2014 (cit. 14. 12. 2014). Dostupné z http://www.legavox.fr/blog/maitre-haddad-sabine/statut-temoin-assiste-14509.htm#.VH76z9KG_iU

Nzitonda, A.: Problématique d'administration de la preuve de l'infraction de viol en droit pénal burundais (cit. 1.9.2016). Dostupné z: http://www.memoireonline.com/08/10/3793/m_Problematique-dadministration-de-la-preuve-de-linfraction-de-viol-en-droit-penal-burundais17.html

La liberté de la preuve en matière pénale, (cit. 29.8.2016). Dostupné z: <http://www.minilex.fr/a/la-liberte-de-la-preuve-en-matiere-penale>

Liberté de la preuve, (cit. 29.8.2016). Dostupné z: <http://www.lemondepolitique.fr/cours/procedure-penale/la-charge-de-la-preuve/modes-de-preuves>

Legavox: Auditions des témoins, Legavox, publikováno 31. 10. 2012 (cit. 15. 12. 2014). Dostupné z http://www.legavox.fr/blog/passion-du-droit/audition-temoins-9958.htm#.VH77otKG_iU

Legavox: La preuve par témoins, Legavox, publikováno 10. 12. 2010 (cit. 15. 12. 2014). Dostupné z http://www.legavox.fr/blog/passion-du-droit/preuve-temoins-3942.htm#.VH78ANKG_iU

La responsabilité de l'expert judiciaire (cit. 19.7.2016). Dostupné z: http://adp.paris12.free.fr/Cours-exposes2007_attachments/La_responsabilite_de_l'expert_judiciaire.doc

Letteron, R.: Témoin assisté, un statut précaire qui ne laisse présager rien de bon, Droit et justice, publikováno 27. 5. 2013 (cit. 13. 12. 2014). Dostupné z <http://www.contrepoints.org/2013/05/27/125728-temoin-assiste-un-statut-precaire-qui-ne-laisse-presager-rien-de-bon>

Platiau, C.: Christine Lagarde "témoin assisté": ce que cela signifie, L'express, publikováno 25. 5. 2013 (cit. 14. 12. 2014). Dostupné z http://www.lexpress.fr/actualite/politique/christine-lagarde-temoin-assiste-qu-est-ce-que-ca-change_1251711.html

Robert, A.: La responsabilité civile de l'expert judiciaire, publikováno červen 2013 (cit. 19.7.2016). Dostupné z <http://www.gramond-associes.com/news/responsabilite-civile-expert-judiciaire-75>

Wikipedie: Aféra d'Outreau (cit. 19.7.2016). Dostupné z: https://fr.wikipedia.org/wiki/Affaire_d%27Outreau

Judikatura

nález ÚS sp. zn. III. ÚS 291/03

nález ÚS č. 214/1994 Sb.
nález ÚS sp. zn. III. ÚS 210/98
nálezu ÚS sp. zn. III. ÚS 499/04
nález ÚS sp. zn. I. ÚS 734/04
nález ÚS sp. zn. II. ÚS 386/04
nález ÚS sp. zn. III. ÚS 95/99
nález ÚS sp. zn. III. ÚS 299/06
nález ÚS sp. zn. III. ÚS 1076/08
nález ÚS sp. zn. I. ÚS 360/03
nález ÚS sp. zn. III. ÚS 87/99
nález ÚS sp. zn. III. ÚS 346/01
nález ÚS sp. zn. II. ÚS 153/2004
rozsudek VS sp. zn. 6 To 73/2009
rozsudek VS sp. zn. 2 To 75/2015
usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 792/2007
usnesení NS sp. zn. 2 Tzn 19/97
usnesení NS sp. zn. 3 To 12/88
usnesení NS sp. zn. 1 Tdo 1202/2010
usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 280/2012-77
usnesení NS sp. zn. 3 Tz 58/2014
usnesení NS sp. zn. 10 Tz 29/65
usnesení NS sp. zn. 7 To 25/87
usnesení VS sp. zn. 7 To 289/94

usnesení VS sp. zn. 5 To 21/93

usnesení KS sp. zn. 7 To 261/98

usnesení KS sp. zn. 4 To 475/94

usnesení KS sp. zn. 4 To 70/98

usnesení KS sp. zn. 4 To 475/94

usnesení KS sp. zn. 4 To 755/97

Jiné

Důvodová zpráva k zákonu č. 348/2011 Sb., změna zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech

Vládní návrh zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech

Slovníky

Larišová, M. Francouzsko-český, česko-francouzský právní slovník. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 312 s.

Kolektiv autorů: Francouzsko-český, česko-francouzský slovník, Fin publishing, 2007